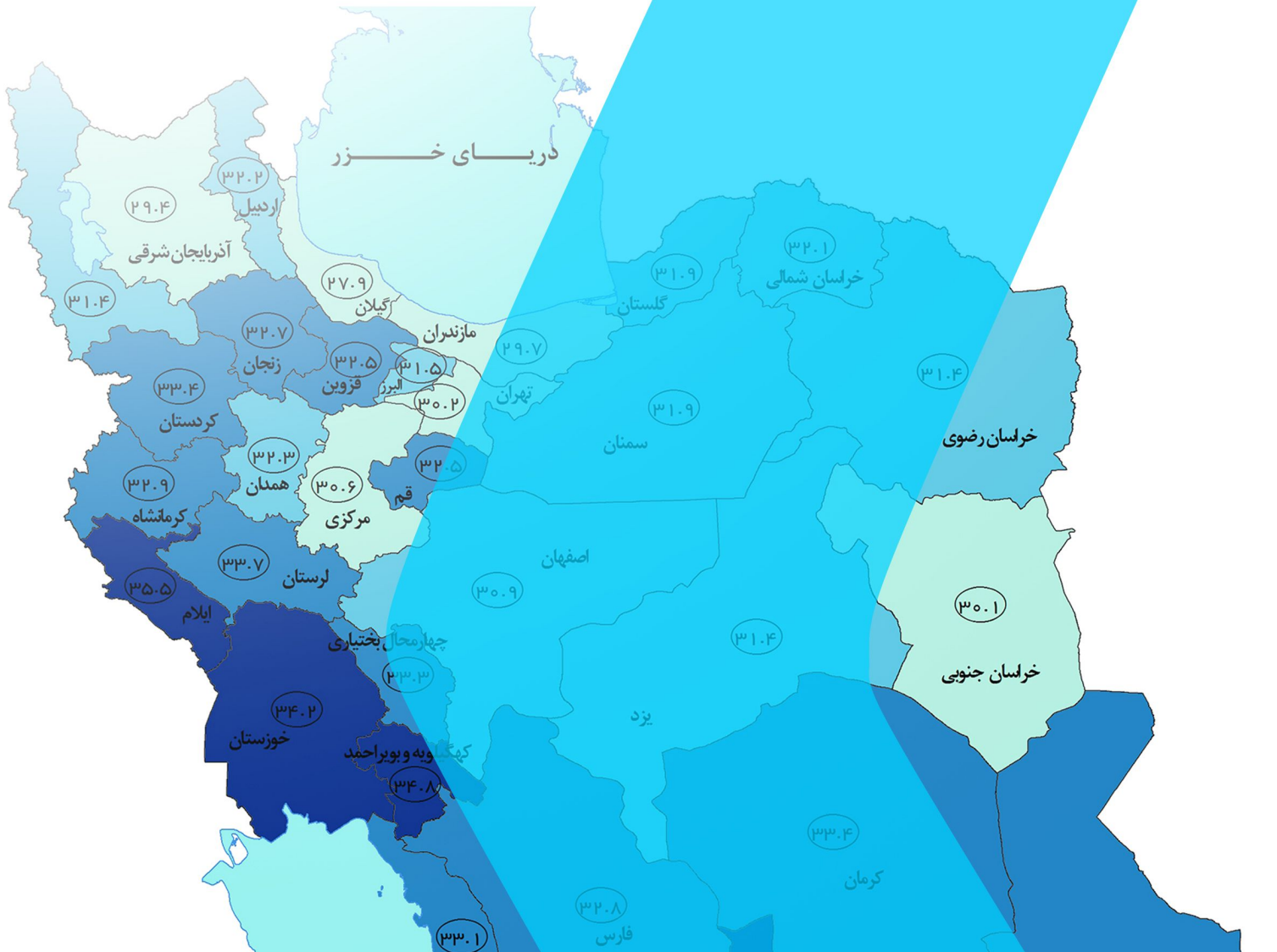

وزارت ورزش و جوانان
معاونت سازمانی امور جوانان

گزارش های ملی وضعیت جوانان کشور

بررسی تحولات جمعیت
جوان کشور طی سه دهه گذشته

بهمن ماه ۱۳۹۵

گزارش شماره

وزارت ورزش و جوانان
معاونت سازمانی امور جوانان

گزارش‌های ملی وضعیت جوانان کشور

گزارش بررسی تحولات جمعیت جوان کشور طی سه دهه گذشته

بهمن ماه ۱۳۹۵

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ

پیشگفتار

جوانان و رفع مسائل و چالش‌های فراروی آنان همواره از دغدغه‌های مسئولان و دولتمردان کشور بوده است و نهاد متولی امور جوانان از زمان شکل‌گیری تا کنون، به موجب قوانین و مقررات موجود صراحتاً مکلف به سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در امور مربوط به جوانان شده است. بدون تردید تحقق این مهم نیز باید مبتنی بر شناخت جامع، دقیق و متقن از وضعیت جوانان در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی باشد و این شناخت نیز از طریق گردآوری، تولید و به روز رسانی داده‌ها و شاخص‌های آماری در حوزه‌های یادشده امکان‌پذیر خواهد بود.

از این رو، نهاد مسئول مدیریت امور جوانان در کشور به موجب قوانین و مقررات از جمله مصوبه جلسات مورخ ۱۳۸۲/۸/۱۱ و ۱۳۸۳/۷/۱۲ هیئت محترم وزیران، بند "ث" ماده ۴ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۵۷ قانون برنامه سوم، ماده ۱۱۲ قانون برنامه چهارم و ماده ۴۱ قانون برنامه پنجم توسعه کشور موظف به تهیه گزارش وضعیت جوانان کشور با توجه به شاخص‌های ملی، منطقه‌ای و جهانی در سه سطح فرابخشی، بخشی و استانی با همکاری مرکز آمار ایران و کلیه دستگاه‌های اجرایی مرتبط و ارائه آن به مراجع ذی‌ربط شده است.

در راستای عمل به تکلیف قانونی فوق‌الذکر، معاونت ساماندهی امور جوانان وزارت ورزش و جوانان اقدام به ایجاد و به‌روز رسانی پایگاه داده جوانان و تولید و انتشار گزارش‌های ملی وضعیت جوانان کشور در حوزه‌های آموزش و تحصیلات، جمعیت، ازدواج و طلاق، اوقات فراغت، فضای کسب و کار، سلامت در سطح ملی و آسیب‌های اجتماعی استان‌های سراسر کشور در سال ۱۳۹۵ نموده است که علاوه بر مرتفع نمودن نیازهای نهادها و دستگاه‌های قانونگذار، سیاستگذار، برنامه‌ریز کشور و همچنین دسترسی دستگاه‌های اجرایی مرتبط با امور جوانان به آخرین وضعیت آماری جوانان در سطوح ملی و استانی، بستر مناسبی را برای تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های جامع، واقع‌بینانه و متقن در حوزه جوانان فراهم خواهد نمود که ضروری است اطلاعات مربوطه به صورت مستمر و دوره‌ای بروزرسانی گردد.

در پایان از تلاش‌های آقای مهندس رستمی معاون ساماندهی امور جوانان و جناب آقای سید جواد رضوی مدیر کل دفتر هماهنگی و ساماندهی امور جوانان و همکاران ایشان برای برنامه‌ریزی و نظارت بر تهیه و تدوین گزارش‌های حاضر تقدیر و تشکر می‌نمایم.

مسعود سلطانی‌فر

وزیر ورزش و جوانان

مقدمه

نقش جوانان در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و پیشبرد توسعه پایدار کشور بر هیچکس پوشیده نیست. لزوم نقش‌آفرینی جوانان در پیشبرد اهداف توسعه پایدار نیازمند فراهم کردن بسترهای حضور آنان در جامعه و شکوفایی و بهره‌برداری از پتانسیل‌های بالقوه‌شان است. بنابراین شناخت مدیران و بدنه کارشناسی از وضعیت جوانان در سطح ملی و استانی و برنامه‌ریزی برای بهبود آن در جهت تسهیل نقش‌آفرینی جوانان بسیار مهم و اساسی است. بدیهی است که این شناخت باید تمامی جوانب و مسائل پیش‌روی جوانان را در برگیرد.

معاونت ساماندهی امور جوانان در نیل به اهداف والای نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران که همانا مشارکت و حضور گسترده جوانان در تمامی عرصه‌ها است و با تأکید بر کمبود مطالعات با محوریت جوانان در حوزه‌های مختلف، اقدام به تدوین و ارائه مجموعه گزارش مبسوطی با هدف شناخت وضعیت عمومی جوانان نموده است. این مجموعه شامل بررسی وضعیت تحولات جمعیت جوان، بهداشت و سلامت، آموزش و تحصیلات، فضای کسب و کار، وضعیت ازدواج و طلاق جوانان و در نهایت اوقات فراغت جوانان است.

امروز کشور برای تامین نیازهای جوانان و دستیابی به اهداف مدنظر در این حوزه، ناگزیر به پیش‌بینی نیازها و امکانات خود و طراحی و اجرای برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی است. جمعیت، ساختار و پویایی آن محور و مرکز برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌شود. تحولات جمعیتی تقریباً تمامی جوانب زندگی ما را تحت تأثیر قرار داده و اثرات متعددی بر خرده نظام‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی بر جای می‌گذارد. از این‌رو در گزارش حاضر، وضعیت جمعیت جوان و تغییرات آن در سه دهه اخیر بررسی شده است. امید می‌رود داده‌های این گزارش راهنمای مفیدی برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان حوزه کسب و کار و اشتغال جوانان فراهم آورد.

در خاتمه از تلاش‌های بی‌شائبه جناب آقای مهندس رضوی، مدیر کل محترم دفتر هماهنگی و ساماندهی امور جوانان و سایر همکاران ایشان در تهیه و انتشار این گزارش تشکر و قدردانی می‌نمایم.

محمد رضا رستمی

معاون ساماندهی امور جوانان

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱. ساختار سنی جنسی جمعیت	۵
۲. نسبت جنسی	۱۷
۳. سهم هر استان از جمعیت جوان کشور	۲۷
۴. باروری جوانان	۳۵
۵. وضع زناشویی جوانان	۳۷
۶. مهاجرت جوانان	۴۱
۷. مرگ و میر جوانان	۴۸
جمع بندی و پیشنهادات	۵۰
منابع	۵۴

فهرست جداول

جدول شماره ۱: تعداد جمعیت کشور به تفکیک استان طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۸
جدول شماره ۲: تعداد جمعیت جوان کشور به تفکیک استان طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۱۰
جدول شماره ۳: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۱۳
جدول شماره ۴: نسبت جنسی جمعیت به تفکیک کل کشور و استان طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۱۸
جدول شماره ۵: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک کل کشور و استان طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۲۰
جدول شماره ۶: سهم هر استان از جمعیت جوان کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۲۹
جدول شماره ۷: میزان باروری ویژه سنی زنان جوان کشور در سال ۱۳۹۴	۳۶
جدول شماره ۸: وضعیت زناشویی جمعیت جوان کشور در سال ۱۳۹۴	۳۸
جدول شماره ۹: وضعیت زناشویی جمعیت جوان کشور بر حسب درصد در سال ۱۳۹۴	۳۸
جدول شماره ۱۰: مهاجران جوان وارد شده طی ۵ سال گذشته بر حسب محل اقامت قبلی - براساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰	۴۲
جدول شماره ۱۱: سهم مهاجران جوان از کل جمعیت مهاجر و جمعیت جوان - براساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰	۴۳
جدول شماره ۱۲: علل مهاجرت جمعیت جوان کشور - براساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰	۴۳
جدول شماره ۱۳: شاخص های مهاجرت داخلی زنان جوان به تفکیک استان های کشور در سال ۱۳۹۰	۴۵
جدول شماره ۱۴: شاخص های مهاجرت داخلی مردان جوان به تفکیک استان های کشور در سال ۱۳۹۰	۴۶
جدول شماره ۱۵: شاخص های مهاجرت داخلی جوانان به تفکیک استان های کشور در سال ۱۳۹۰	۴۷
جدول شماره ۱۶: روند میزان فوت شدگان جمعیت جوان در هر هزار نفر طی سالهای ۹۴-۱۳۸۳	۴۹

فهرست نمودارها

نمودار شماره ۱: هرم سنی-جنسی جمعیت کل کشور: ۱۳۶۵	۷
نمودار شماره ۲: هرم سنی-جنسی جمعیت کل کشور: ۱۳۷۵	۷
نمودار شماره ۳: هرم سنی-جنسی جمعیت کل کشور: ۱۳۸۵	۷
نمودار شماره ۴: هرم سنی-جنسی جمعیت کل کشور: ۱۳۹۰	۷
نمودار شماره ۵: هرم سنی-جنسی جمعیت کل کشور: ۱۳۹۴	۷
نمودار شماره ۶: روند تغییرات تعداد جمعیت کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۹
نمودار شماره ۷: روند تغییرات رشد جمعیت کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۹
نمودار شماره ۸: روند تغییرات تعداد جمعیت جوان کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵	۱۱

۱۱	نمودار شماره ۹: روند تغییرات رشد جمعیت جوان کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵
۱۴	نمودار شماره ۱۰: مقایسه روند درصد جمعیت جوان نسبت به جمعیت کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵
۱۹	نمودار شماره ۱۱: روند نسبت جنسی جمعیت کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵
۲۱	نمودار شماره ۱۲: روند نسبت جنسی جمعیت جوان کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵
۲۲	نمودار شماره ۱۳: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۶۵
۲۳	نمودار شماره ۱۴: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۷۵
۲۳	نمودار شماره ۱۵: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۸۵
۲۴	نمودار شماره ۱۶: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۹۰
۲۴	نمودار شماره ۱۷: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۹۵
۳۰	نمودار شماره ۱۸: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۶۵
۳۰	نمودار شماره ۱۹: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۷۵
۳۱	نمودار شماره ۲۰: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۸۵
۳۱	نمودار شماره ۲۱: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۹۰
۳۲	نمودار شماره ۲۲: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۹۵
۳۹	نمودار شماره ۲۳: روند درصد جوانان دارای همسر کل کشور طی سالهای ۹۰-۱۳۶۵
۳۹	نمودار شماره ۲۴: روند درصد جوانان بی همسر بر اثر طلاق کل کشور طی سالهای ۹۰-۱۳۶۵
۴۲	نمودار شماره ۲۵: سهم مهاجران جوان وارد شده طی ۵ سال گذشته بر حسب محل اقامت قبلی - براساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰
۴۲	نمودار شماره ۲۶: نسبت جنسی مهاجران جوان وارد شده طی ۵ سال گذشته بر حسب محل اقامت قبلی - براساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰
۴۹	نمودار شماره ۲۷: روند میزان فوت شدگان جمعیت جوان در هر هزار نفر طی سالهای ۹۴-۱۳۸۳

فهرست نقشه‌ها

۱۴	نقشه شماره ۱: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۶۵
۱۵	نقشه شماره ۲: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۷۵
۱۵	نقشه شماره ۳: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۸۵
۱۶	نقشه شماره ۴: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۹۰
۱۶	نقشه شماره ۵: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۹۵
۲۵	نقشه شماره ۶: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۶۵
۲۵	نقشه شماره ۷: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۷۵
۲۶	نقشه شماره ۸: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۸۵
۲۶	نقشه شماره ۹: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۹۰
۲۷	نقشه شماره ۱۰: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۹۵
۳۲	نقشه شماره ۱۱: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۶۵
۳۳	نقشه شماره ۱۲: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۷۵
۳۳	نقشه شماره ۱۳: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۸۵
۳۴	نقشه شماره ۱۴: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۹۰
۳۴	نقشه شماره ۱۵: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۹۵

امروزه هر کشوری برای رسیدن به رفاه و توسعه‌ی همه جانبه ناگزیر به پیش بینی نیازها و امکانات خود در بازه‌های زمانی کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت و سپس طراحی و اجرای برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی در جهت تأمین آن نیازهاست. در این راستا، جمعیت، ساختار و پویایی آن محور و مرکز برنامه ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌شود. تحولات جمعیتی تقریباً همه‌ی جوانب زندگی و دنیای پیرامون ما را تحت تأثیر قرار داده و اثرات متعددی بر خرده نظام‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی بر جای می‌گذارد.

آگاهی از ترکیب جمعیت و نحوه توزیع آن در هر کشوری نقش تعیین کننده‌ای در رشد و توسعه همه جانبه آن دارد و برنامه ریزان با اتکاء به این آمار و ارقام قادر می‌گردند تا برنامه‌های خرد و کلان توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حتی سازمان اداری جامعه را سامان دهند.

کشورها در فرایند گذار جمعیتی با نوعی تغییرات و گذار در ساختار سنی مواجه می‌شوند. در فاز اول گذار جمعیتی، به علت کاهش مرگ و میر به ویژه در سنین اولیه شاهد افزایش سریعی در سنین پایین جمعیت (جمعیت زیر ۱۵ سال) هستیم. در فاز دوم گذار جمعیتی، باروری کاهش یافته و نسل دوره بیش زایی وارد سنین فعالیت می‌شود، در نتیجه این سنین، نسبت بزرگ‌تری از جمعیت را به خود اختصاص می‌دهد و شرایط مناسبی برای رشد اقتصادی فراهم می‌شود. در فاز سوم گذار جمعیتی به علت کاهش سریع باروری و مرگ و میر، موج جمعیتی به سمت سنین سالمندی حرکت کرده و در نتیجه سهم جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر افزایش چشمگیری می‌یابد. در این حالت تورم جمعیتی از دامنه سنین فعالیت خارج شده و وارد سنین سالمندی می‌شود و هرم سنی استوانه‌ای شکل می‌گردد. در این شرایط جمعیت در سنین فعالیت باید نسبت چشمگیری از جمعیت سالمند را حمایت کند. بنابراین به تبعیت از گذار جمعیتی، گذار ساختار سنی رخ می‌دهد. گذار ساختار سنی شامل چهار مرحله متمایز است که با افزایش چشمگیر در یکی از گروه‌های سنی خاص مشخص می‌شود؛ ابتدا فاز کودکی، سپس فاز جوانی، بعد از آن فاز بلوغ جمعیت و در نهایت فاز سالمندی است (صادقی به نقل از مالبرگ، ۱۳۹۱).

در حال حاضر کشور ما فاز اول گذار ساختار سنی، که در آن عمده جمعیت زیر ۱۵ سال قرار دارد، را پشت سر گذاشته و از سال ۱۳۷۵ وارد فاز دوم یعنی فاز جوانی جمعیت شد، این مرحله حدود ۱۵ سال به طول انجامید تا اینکه در سال ۱۳۹۰ وارد مرحله میان‌سالی (افزایش افراد واقع در سنین فعالیت) شده است که این مرحله تا دهه دوم ۱۴۰۰ به طول خواهد انجامید (صادقی، ۱۳۹۱).

بدیهی است تمرکز جمعیت در هر کدام از گروه‌های سنی نیازها، پیامدها و بالطبع برنامه‌ریزی خاص خود را دارد. در ساختار سنی جوان نیازها و هزینه‌های بهداشتی و آموزشی اهمیت ویژه‌ای در برنامه‌ریزی‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی پیدا می‌کنند. این در حالی است که در ساختارهای سنی در حال انتقال مسائل مرتبط با اشتغال، ازدواج و تشکیل خانواده، مسکن و در مجموع نیازهای مرتبط با دوره جوانی و میان‌سالی اهمیت ویژه می‌یابند و بالاخره در ساختار سنی سالخورده نیازهایی از قبیل تأمین اجتماعی، مسائل بهداشتی و معلولیت‌ها، مسائل رفاهی و روانی و اجتماعی و به طور کلی مسائل مرتبط با بازنشستگان و سالمندان اولویت پیدا می‌کنند (میرزایی و همکاران، ۱۳۸۲).

تغییرات دائمی جمعیت در سطح شهرها و روستاها، نیاز به داشتن آگاهی درست از توزیع جمعیت و تجزیه و تحلیل آن را موجب می‌شود. به همین دلیل، نه تنها تعداد جمعیت، بلکه ساخت و خصوصیات آن نیز مدنظر قرار می‌گیرد که با گذشت زمان بر اثر افزایش سریع جمعیت در پهنه سرزمین و گسترش شهرها، اهمیت فزاینده‌ای یافته و به تبع آن جمعیت‌شناسی نیز حضور خود را در اغلب برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و اجتماعی تثبیت می‌کند. عدم توجه به شاخص‌های جمعیتی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و ملی، موجب می‌گردد که توان منطقه و سرزمین با جمعیت آن تناسب نداشته و مشکلات بسیاری را جهت دستیابی به توسعه متوازن در سطح ملی به وجود آورد.

«جمعیت‌شناسی عبارت است از، مطالعه علمی، توصیف و تحلیل آماری ترکیب و حرکات جمعیت‌های انسانی، بررسی سیاست‌های جمعیتی و روابط متقابلی که میان پدیده‌های جمعیتی و عوامل اقتصادی-اجتماعی و زیستی وجود دارد.»

تعریفی که سازمان ملل متحد از جمعیت‌شناسی بیان نموده عبارت است از: "علمی که باهدف بررسی جمعیت از جهات اندازه، ساختار، تغییر و تحول، حرکات و خصوصیات مشترک از جنبه کمی و بررسی حرکات زمانی و مکانی و همچنین ارتباط متقابل بین پدیده‌های جمعیتی به لحاظ کیفی می‌باشد."

دو اصل اساسی جمعیت‌شناسی عبارت است از:

الف) به مطالعه جمعیت در یک برهه خاص از زمان نظیر ترکیب جمعیت برحسب سن، جنس، شغل، وضع زناشویی، محل اقامت و یا محل تولد می‌پردازد.

ب) مطالعه حرکات جمعیت یا دگرگونی‌های حاصل از جمعیت نظیر میزان تولد، مرگ کودکان، باروری، رشد جمعیت، حرکات مربوط به مهاجرت و تغییراتی که در هویت مدنی افراد پدید می‌آید. علاوه بر آن جمعیت‌شناسی بر آن است تا علل تشکیل ساختارها و پیدایش حرکات را بشناسد و آنان را تبیین نماید.

تمرکز حوزه‌ی مطالعاتی جمعیت‌شناسی در طول چند دهه‌ی گذشته بیش‌تر بر پویایی رشد جمعیت بوده و کم‌تر به ساختار جمعیت به‌ویژه ساختارهای سنی توجه شده است. حتی رویکردها و مدل‌های نظری جمعیت و توسعه نیز بر رشد جمعیت به‌عنوان شاخص پویایی جمعیت تأکید داشته و بررسی تأثیرات ساختار سنی جمعیت و تغییرات آن بر رشد و توسعه‌ی اقتصادی در محاق افتاده است. در ایران نیز سیاست‌ها و برنامه‌های جمعیتی بیش‌تر بر پویایی رشد جمعیت متمرکز بوده و کم‌تر به ساختارهای سنی جمعیت، تغییرات و پیامدهای آن توجه شده است. این در حالی است که گذارهای ساختار سنی اکنون مهم‌ترین مسئله‌ی جمعیت و توسعه‌ی کشور محسوب می‌شوند. در مراحل پایانی گذار جمعیتی مباحث جمعیتی به‌جای رشد و افزایش جمعیت حول محور ساختار سنی جمعیت و تغییرات آن متمرکز می‌شود. تمرکز جمعیتی در هر کدام از گروه‌های سنی طبیعتاً نیازها، پیامدها و بالطبع برنامه‌ریزی‌های خاص خود را دارد که سیاست‌گذاران باید به آن توجه داشته باشند.

ساختار سنی جمعیت، با توجه به رفتار اقتصادی متفاوت افراد در مسیر و مراحل مختلف زندگی، می‌تواند اثرات قابل توجهی در عملکرد اقتصادی یک جامعه داشته باشد. در هر یک از مراحل انتقال ساختار سنی، با توجه به این که کدام یک از گروه‌های سنی در اکثریت باشند، نوع و کم و کیف نیازهای اجتماعی و جمعیتی تغییر می‌کند. دوره‌ها و

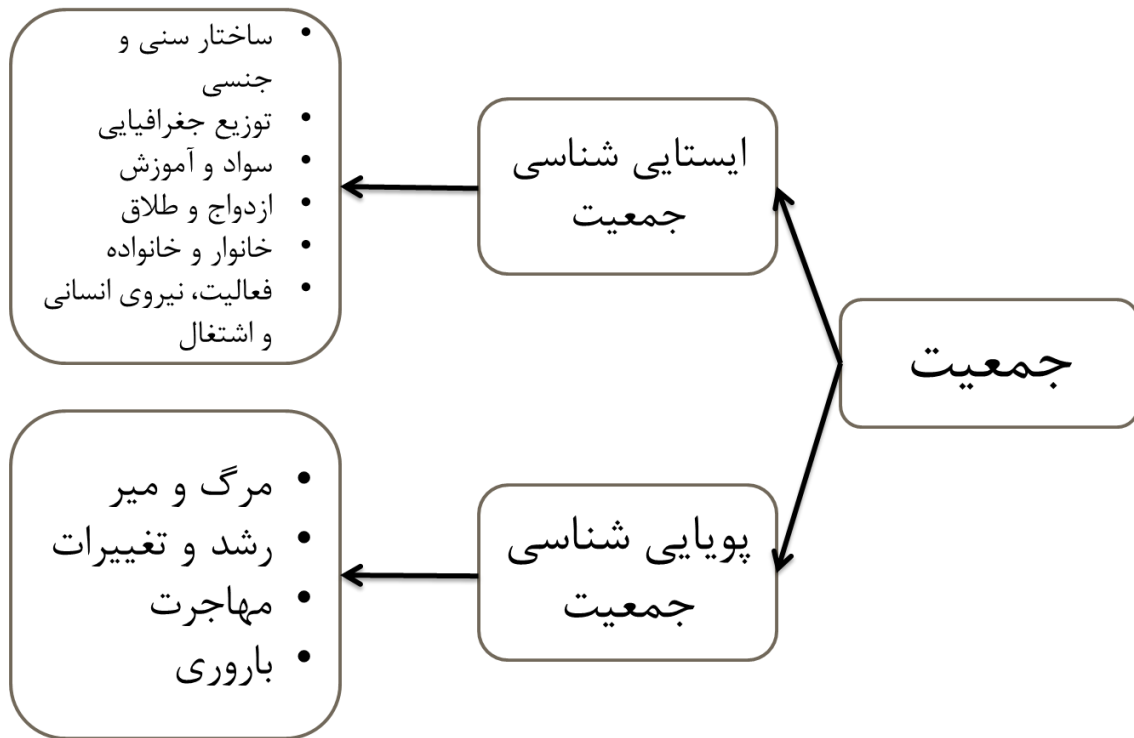
مراحل مختلف گذار ساختار سنی جمعیت، شرایط، مسائل و فرصت‌های متفاوتی را به همراه خواهد داشت. از این رو، با مطالعه‌ی گذار ساختار سنی جمعیت می‌توان فرصت‌ها و چالش‌های حال و آینده‌ی جمعیت را تشخیص داد. در مرحله جوانی، نیازهای جوانان از جمله نیازهای مرتبط با آموزش عالی و آموزش مهارت‌های حرفه‌ای، ازدواج، اشتغال، مسکن از عمده‌ترین نیازهای جمعیتی محسوب می‌شود. لذا سیاست‌گذاری در ارتباط با پیشگیری، درمان و بهبود وضعیت اجتماعی، اقتصادی جوانان بسیار مهم و ضروری است.

جوانان نه تنها به لحاظ وزن جمعیتی اهمیت یافته‌اند، بلکه از نظر اقتصادی، اجتماعی و سیاسی نیز اهمیت یافته‌اند. علاوه بر آن، نه تنها نسبت جمعیت جوان به کل کشور به لحاظ عددی افزایش یافته است بلکه به لحاظ کیفی (باسوادی، شهرنشینی، دسترسی و استفاده از رسانه‌های جمعی) نیز نسبت به کل جمعیت از رشد بیش‌تری برخوردار هستند. از این رو، جمعیت جوان کشور از ویژگی‌هایی توسعه‌ای نظیر تحصیلات عالی، آگاهی و مهارت برخوردار است که می‌تواند منشأ تحولات اجتماعی، اقتصادی و تکنولوژیکی در کشور شود.

ساختارهای سنی در حال تغییر جمعیت منجر به تغییرات در نیازها، ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و نهادی جامعه می‌شود و چالش‌های بسیاری را برای سیاست‌گذاران به همراه دارد. در بستر ساختارهای سنی در حال تغییر جمعیت، فاز پنجره جمعیتی ظهور می‌کند که فرصت خوبی برای توسعه فراهم می‌سازد. البته این پنجره جمعیتی به صورت خودکار عمل نمی‌کند، بلکه بایستی با سیاست‌گذاری مناسب فعال و هدایت شود. در دوره‌ای که پنجره‌ی جمعیتی گشوده می‌شود سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌ها باید به گونه‌ای خاص بر جمعیت در سنین فعالیت به ویژه جوانان متمرکز باشد. پنجره جمعیتی ایران که در آستانه سرشماری ۱۳۸۵ باز شده، برای چهار دهه باز می‌ماند و در حدود سال ۱۴۲۵ بسته می‌شود. از این رو بایستی سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها بیشتر متمرکز بر شرایط فعلی و فرصت باقی مانده تا باز ماندن پنجره جمعیتی باشد. بدیهی است که در صورت استفاده نکردن از این فرصت جمعیتی منحصر به فرد، نه تنها از مواهب آن محروم می‌شویم بلکه هنگام خروج از این فرصت طلایی با چالش‌هایی مواجه می‌شویم که مشکلات و معضلات به مراتب پیچیده‌تری را نسبت به مسائل کنونی به بار می‌آورد. یکی از الزامات تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری درست در زمینه جوانان شناخت درست از وضعیت کنونی این قشر از جمعیت در حوزه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... است تا بر اساس آن فاصله وضع موجود از وضعیت مطلوب مورد ارزیابی قرار گیرد و زمینه‌ساز تعیین اهداف و حرکت به سوی تحقق مطلوبیت‌های حوزه جوانان شود.

در ایران وزارت ورزش و جوانان، سن جوانی را ۱۵ تا ۲۹ سال در نظر گرفته است. در اینجا گروه سنی ۱۵-۲۹ سال را به عنوان یک زیر مجموعه مهم از جمعیت و نیز به عنوان جمعیت جوان تلقی می‌کنیم و وضعیت کلی جمعیتی این گروه را در طی دوره‌ی سی‌ساله‌ای از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ مورد بررسی قرار می‌دهیم. در نمودار ذیل ساختار مطلوب گزارش جمعیت جوان کشور آمده است در این گزارش سعی بر آن شد تا با دستیابی به بیشترین و دقیق‌ترین داده‌ها وضعیت جمعیتی جوانان مورد بررسی و مذاقه قرار گیرد. گفتنی است مواردی چون وضع سواد و آموزش، وضع ازدواج و طلاق، وضع خانوار و خانواده و نیز وضع فعالیت و اشتغال جوانان به شکل مبسوط در گزارش‌هایی

جداگانه از همین مجموعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. لازم به ذکر است در کنار این گزارش جمعیتی لزوم پرداختن به آینده‌پژوهی روندهای جمعیتی جوانان کشور بسیار اهمیت می‌یابد.

۱. ساختار سنی جنسی جمعیت

بررسی ساخت سنی و جنسی (به ویژه ساخت سنی) از ابتدایی‌ترین و مهم‌ترین قسمت‌های یک مطالعه جمعیت‌شناختی است. طبق تعریف، توزیع جمعیت را بر اساس سن و جنس، ساخت سنی و جنسی گویند. اهمیت مطالعه آن ناشی از این واقعیت است که ساخت سنی و جنسی جمعیت، پیامد ترکیب فرایندهای جمعیت‌شناختی است و خود نیز بر این فرایندها، اثرگذار است.

ترکیب جمعیت مجموعه عناصر و ویژگی‌ها و روابط نسبتاً پایدار جمعیت است که در طول زمان در ارتباط با یکدیگر دارای شکل و ترکیب خاصی شده‌اند، به نحوی که تغییر آن در مدت‌زمان کوتاه بسیار دشوار است. سن و جنس از مهم‌ترین متغیرهای جمعیتی هستند. در بین تمام ویژگی‌های جمعیت‌های انسانی، سن و جنس به عنوان مهم‌ترین و مرتبط‌ترین ویژگی‌های برای جمعیت‌شناسان مطرح است. داده‌های مجزا برای مردان و زنان و در سنین مختلف به خودی خود دارای اهمیت هستند اما تحلیل این داده‌ها برای دیگر مقاصد نیز دارای اهمیتی حیاتی می‌باشند. بسیاری از برنامه‌ریزی‌های عمومی و خصوصی مستلزم داشتن داده‌هایی به تفکیک سن و جنس می‌باشند. وضعیت توازن سن و جنس بسیاری از روابط و برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای مثال، عدم توازن مرد و زن، الگوهای ازدواج و باروری را متأثر می‌سازد. به همین خاطر، ترکیب جنسی و سنی جمعیت‌ها در مطالعات تطبیقی باید به دقت مورد مطالعه و واریسی قرار گیرد.

در این میان اثرات انتقال جمعیتی بر ساختمان سنی نیز بسیار حائز اهمیت است. زیرا اثرات انتقال جمعیتی بر ساختار سنی از لحاظ زمانی بسیار بیشتر بسط می‌یابد. بنابراین برای اطلاع از خصیصه هر جمعیتی، مطالعه ترکیب سنی آن جمعیت ضروری است زیرا که ترکیب سنی از ابزارهای مهم در زمینه شناخت فرایندها و ویژگی‌های جمعیت است و امکان شناخت جمعیت به لحاظ جوان‌گرایی یا سال‌خوردگی جمعیتی، پیش‌بینی و آینده‌نگری جمعیت و به ویژه نیازهای جمعیتی را فراهم می‌آورد.

ساختمان سنی جمعیت درباره‌ی چگونگی و حجم قرارگیری گروه‌های سنی مختلف جمعیت بحث می‌کند و با توجه به نوع و حجم قرارگیری جمعیت، می‌توان گفت که جمعیت مورد مطالعه نیازمند چه بایدها و نبایدهایی جهت برنامه‌ریزی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و.. می‌باشد. بنابراین توجه به توزیع جمعیت در بین گروه‌های عمده سنی بسیار ضروری می‌باشد.

شکل توزیع جمعیت در گروه‌های سنی مختلف را هرم سنی جمعیت می‌گویند. هرم سنی جمعیت در گروه‌های سنی عمدتاً ۵ ساله نشان داده می‌شود. با استفاده از هرم‌های سنی در زمان‌های مختلف به آسانی می‌توان تغییرات در ساخت سنی یک جمعیت را مشاهده کرد. در جمعیت‌های جوان، قاعده هرم پهن و گسترده و رأس هرم باریک است. هرم‌های سنی که حجم کمتر جمعیت در سنین پایین و حجم بالای آن در سنین میانی را به نمایش می‌گذارند، نشان‌دهنده جمعیت‌های رو به سالخوردگی می‌باشند. در جمعیت‌های سالخورده، شکل هرم سنی در واقع شباهت چندانی به هرم ندارد بلکه بیشتر استوانه‌ای شکل است که بیانگر حجم بالای جمعیت در سنین کهن‌سالی می‌باشد. با

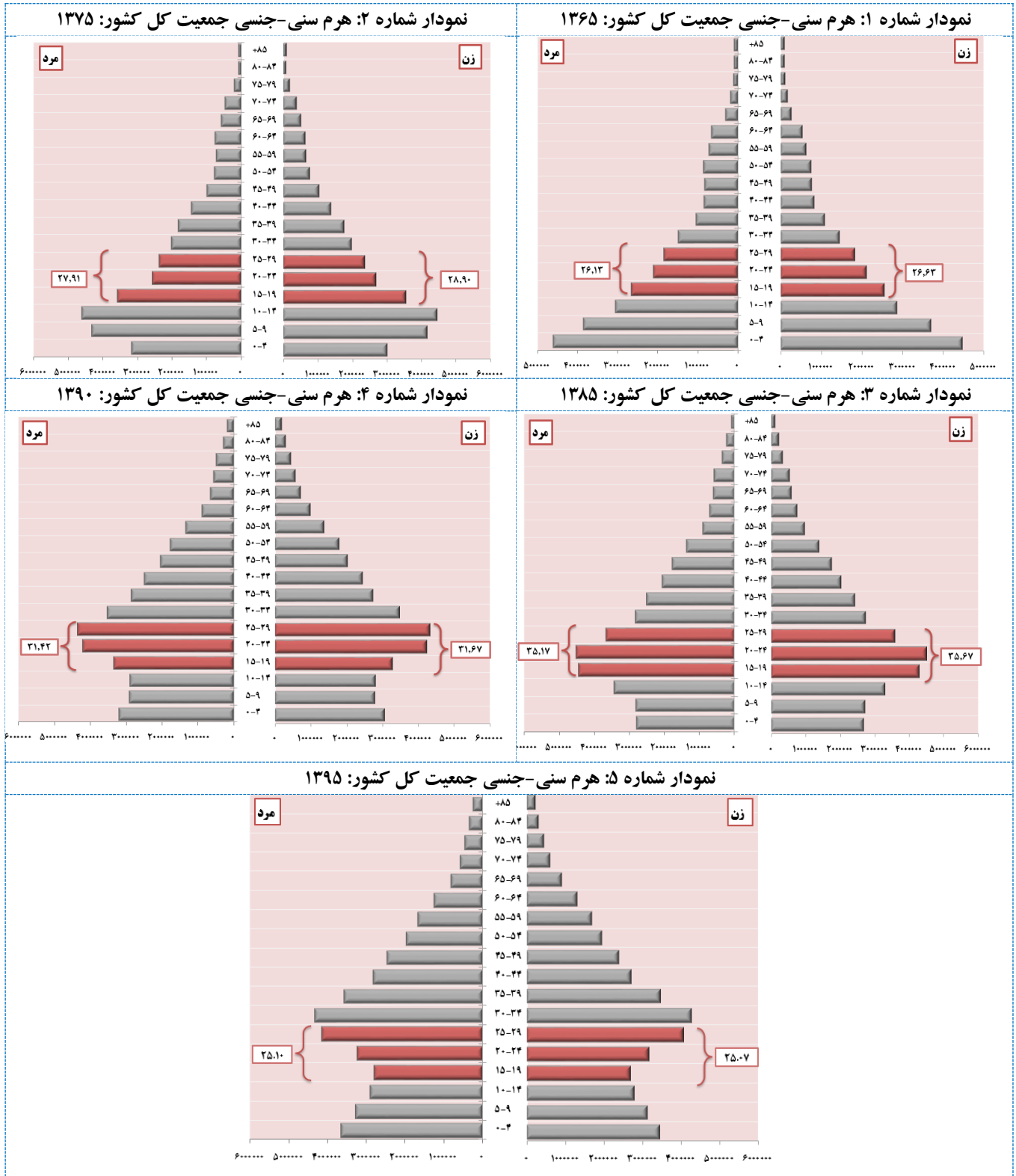

نگاهی به هرم سنی، می‌توان تعداد تقریبی جمعیت واقع در هر گروه سنی را به تفکیک جنس تشخیص داد. اضافه بر آن، می‌توان با مقایسه چند هرم سنی در طی زمان، افزایش مطلق را برحسب سن و جنس تشخیص داد.

هرم سنی تاریخ جمعیت‌شناسی یک کشور را منعکس می‌کند. هرم سنی نشان می‌دهد که چگونه تولدهای جدید جمعیت کشور را افزایش می‌دهد و قاعده هرم سنی کشور را با حضور تعداد زیادی کودک کم سن و سال عریض می‌کند و پیر شدن جمعیت چگونه به مرور زمان جمعیت را کاهش می‌دهد و با بالا رفتن سن به تدریج تعداد باقی‌مانده را کم‌تر و رأس هرم را باریک‌تر می‌کند.

با بررسی هرم‌های سنی ۵ مقطع مورد بررسی در این گزارش باید گفت که قاعده هرم سال ۱۳۶۵ کشور که با کثیدگی بسیاری همراه است را نسل متولدین دهه شصت در بر می‌گیرند که در گذر زمان اثر خود را بر روی ساختار سنی و جنسی جمعیت کشور نشان می‌دهند چنانکه پس از این موج عظیم مولید و نیز کنترل جمعیت پس از این موج جمعیتی میزان مولید به شکل محسوسی کاهش یافته است. حرکت این موج و ورود آن به گروه سنی موجب تغییر در شکل هرم سنی کشور گردیده است چنانچه مشاهده می‌شود در هرم سنی سال ۱۳۸۵ بیشترین میزان جمعیت کشور (حدود ۳۵ درصد) را جمعیت جوان تشکیل می‌دهند که همگی مربوط به مولید دهه ۶۰ است، توجه به نیازهای این حجم عظیم از جمعیت و برنامه‌ریزی در جهت مرتفع نمودن این نیازها امر بسیار مهم و ضروری است. بررسی دو هرم سنی پایانی بیانگر خروج آرام این جمعیت از سنین جوانی و ورود به سنین بزرگ‌سالی است که به تبع با کاهش سهم جمعیت جوان از جمعیت کل کشور همراه است، نکته حائز اهمیت در دو هرم سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ بزرگ شدن قاعده هرم است که این افزایش ناشی از ورود متولدین دهه شصت به سنین ازدواج و باروری و فرزند آوری است. نکته دیگر قطورتر شدن بالای هرم است که ناشی از افزایش امید به زندگی و کاهش مرگ و میر و افزایش سلامت و بهداشت عمومی است.

بررسی تحولات جمعیت جوان کشور

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

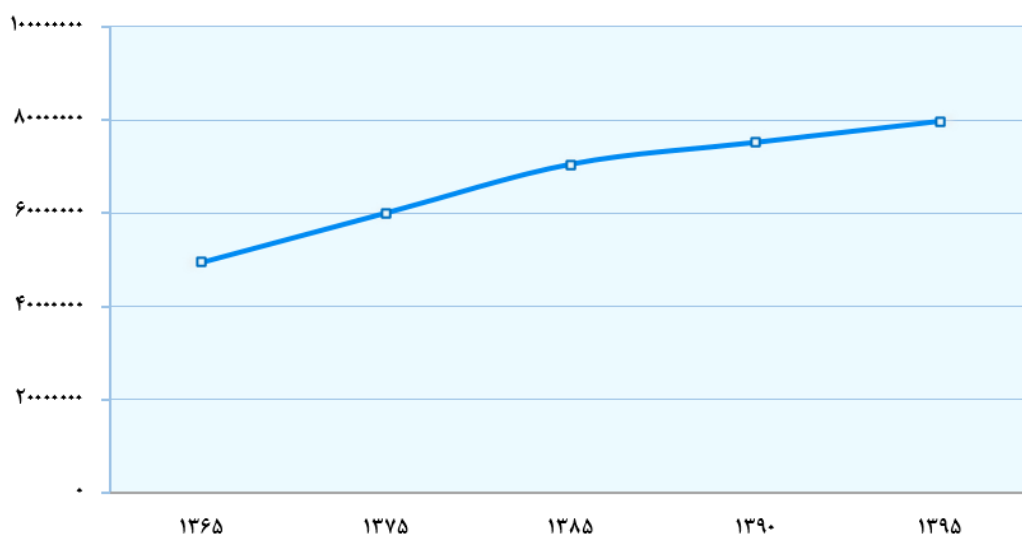
بررسی جدول و نمودار روند تغییرات تعداد جمعیت کل کشور طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۶۵ نشان می‌دهد که از سال ۱۳۶۵ تا سال ۱۳۹۵ جمعیت کشور همواره در طی این سه دهه روند صعودی را از نظر میزان تجربه نموده است و از ۴۹۴۴۵۰۱۰ نفر در سال ۱۳۶۵ به ۷۹۹۲۶۲۷۰ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده است. اما با توجه به نمودار رشد جمعیت کل کشور می‌توان دریافت که نرخ رشد جمعیت کشور طی سه دهه مورد بررسی کاهش یافته است و از نرخ رشد ۲ درصد در دوره ۷۵-۱۳۶۵ به ۱,۲ درصد در دوره ۹۵-۱۳۹۰ کاهش یافته است.

جدول شماره ۱: تعداد جمعیت کشور به تفکیک استان طی سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

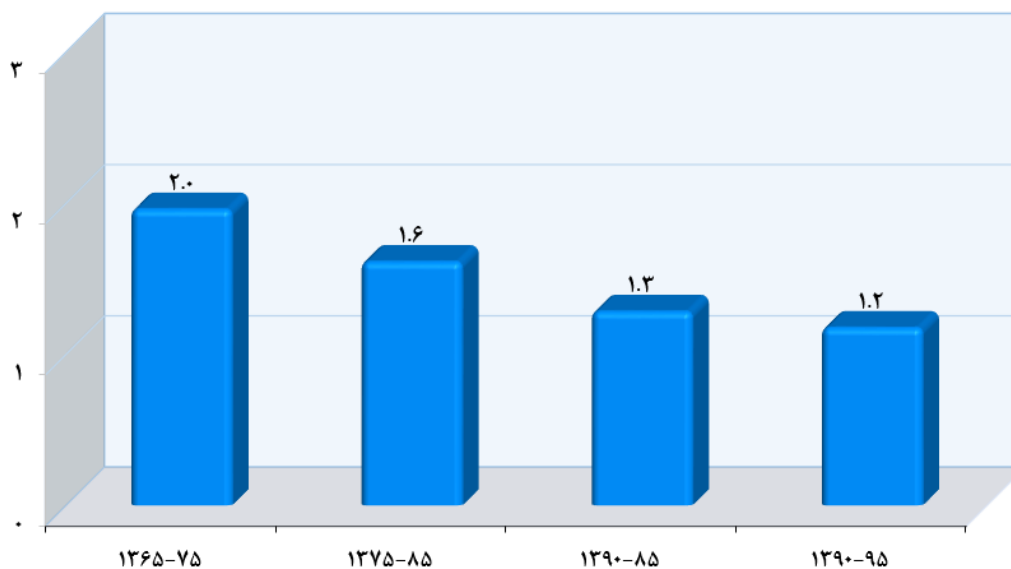
استان	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
مرکزی	۱۰۸۲۱۰۹	۱۲۲۸۸۱۲	۱۳۵۱۲۵۷	۱۴۱۳۹۵۹	۱۴۲۹۴۷۵
گیلان	۲۰۸۱۰۳۷	۲۲۴۱۸۹۶	۲۴۰۴۸۶۱	۲۴۸۰۸۷۴	۲۵۳۰۶۹۶
مازندران	۳۴۱۹۳۴۶	۴۰۲۸۲۹۶	۲۹۲۲۴۳۲	۳۰۷۳۹۴۳	۳۲۸۳۵۸۲
آذربایجان شرقی	۴۱۱۴۰۸۴	۳۳۲۵۵۴۰	۳۶۰۳۴۵۶	۳۷۲۴۶۲۰	۳۹۰۹۶۵۲
آذربایجان غربی	۱۹۷۱۶۷۷	۲۴۹۶۳۲۰	۲۸۷۳۴۵۹	۳۰۸۰۵۷۶	۳۲۶۵۲۱۹
کرمانشاه	۱۴۶۲۹۶۵	۱۷۷۸۵۹۶	۱۸۷۹۳۸۵	۱۹۴۵۲۲۷	۱۹۵۲۴۳۴
خوزستان	۲۶۸۱۹۷۸	۳۷۴۶۷۷۲	۴۲۷۴۹۷۹	۴۵۳۱۷۲۰	۴۷۱۰۵۰۹
فارس	۳۱۹۳۷۶۹	۳۸۱۷۰۳۶	۴۳۳۶۸۷۸	۴۵۹۶۶۵۸	۴۸۵۱۲۷۴
کرمان	۱۶۲۲۹۵۸	۲۰۰۴۳۲۸	۲۶۵۲۴۱۳	۲۹۳۸۹۸۸	۳۱۶۴۷۱۸
خراسان رضوی	۵۲۸۰۶۰۵	۶۰۴۷۶۶۱	۵۵۹۳۰۷۹	۵۹۹۴۴۰۲	۶۴۳۴۵۰۱
اصفهان	۳۲۹۴۹۱۶	۳۹۲۳۲۵۵	۴۵۵۹۲۵۶	۴۸۷۹۳۱۲	۵۱۲۰۸۵۰
سیستان و بلوچستان	۱۱۹۷۰۵۹	۱۷۲۲۵۷۹	۲۴۰۵۷۴۲	۲۵۳۴۳۲۷	۲۷۷۵۰۱۴
کردستان	۱۰۷۸۴۱۵	۱۳۴۶۳۸۳	۱۴۴۰۱۵۶	۱۴۹۳۶۴۵	۱۶۰۳۰۱۱
همدان	۱۵۰۵۸۲۶	۱۶۷۷۹۵۷	۱۷۰۳۲۶۷	۱۷۵۸۲۶۸	۱۷۳۸۲۳۴
چهارمحال و بختیاری	۶۳۱۱۷۹	۷۶۱۱۶۸	۸۵۷۹۱۰	۸۹۵۲۶۳	۹۴۷۷۶۳
لرستان	۱۳۶۷۰۲۹	۱۵۸۴۴۳۴	۱۷۱۶۵۲۷	۱۷۵۴۲۴۳	۱۷۶۰۶۴۹
ایلام	۳۸۲۰۹۱	۴۸۷۸۸۶	۵۴۵۷۸۷	۵۵۷۵۹۹	۵۸۰۱۵۸
کهگیلویه و بویراحمد	۴۱۱۸۲۸	۵۴۴۳۵۶	۶۳۴۲۹۹	۶۵۸۶۲۹	۷۱۳۰۵۲
بوشهر	۶۱۲۱۸۳	۷۴۴۶۷۵	۸۸۶۲۶۷	۱۰۳۲۹۴۹	۱۱۶۳۴۰۰
زنجان	۱۵۸۸۶۰۰	۱۰۳۶۸۷۳	۹۶۴۶۰۱	۱۰۱۵۷۳۴	۱۰۵۷۴۶۱
سمنان	۴۱۷۰۳۵	۵۰۱۴۴۷	۵۸۹۷۴۲	۶۳۱۲۱۸	۷۰۲۳۶۰
یزد	۵۷۴۰۲۸	۷۵۰۷۶۹	۹۹۰۸۱۸	۱۰۷۴۴۲۸	۱۱۳۸۵۳۳
هرمزگان	۷۶۲۲۰۶	۱۰۶۲۱۵۵	۱۴۰۳۶۷۴	۱۵۷۸۱۸۳	۱۷۷۶۴۱۵
تهران	۸۷۱۲۰۸۷	۱۱۱۷۶۲۳۹	۱۳۴۲۲۳۶۶	۱۴۱۸۳۳۹۱	۱۳۲۶۷۶۳۷
اردبیل	-	۱۱۶۸۰۱۱	۱۲۲۸۱۵۵	۱۲۴۸۴۸۸	۱۲۷۰۴۲۰
قم	-	۸۵۳۰۴۴	۱۰۴۶۷۳۷	۱۱۵۱۶۷۲	۱۲۹۲۲۸۳
قزوین	-	-	۱۱۴۳۲۰۰	۱۲۰۱۵۶۵	۱۲۷۳۷۶۱
گلستان	-	-	۱۶۱۷۰۸۷	۱۷۷۷۰۱۴	۱۸۶۸۸۱۹
خراسان شمالی	-	-	۸۱۱۵۷۲	۸۶۷۷۲۷	۸۶۳۰۹۲
خراسان جنوبی	-	-	۶۳۶۴۲۰	۶۶۲۵۳۴	۷۶۸۸۹۸
البرز	-	-	-	۲۴۱۲۵۱۳	۲۷۱۲۴۰۰
کل کشور	۴۹۴۴۵۰۱۰	۶۰۰۵۵۴۸۸	۷۰۴۹۵۷۸۲	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۹۹۲۶۲۷۰

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

نمودار شماره ۶: روند تغییرات تعداد جمعیت کل کشور طی سالهای ۱۳۶۵-۹۵

نمودار شماره ۷: روند تغییرات رشد جمعیت کل کشور طی سالهای ۱۳۶۵-۹۵

بررسی روند تغییرات جمعیت جوان کل کشور طی سالهای ۱۳۶۵-۱۳۹۵ بیانگر این است که در طی این دوره ۳۰ تا سال ۱۳۸۵ روند رو به افزایشی را تجربه کرده است اما پس از سال ۱۳۸۵ از جمعیت جوان کشور کاسته می‌شود که این مسئله به علت تفاوت در تعداد جمعیت وارد شده و خارج شده به گروه‌های سنی ۱۵ تا ۲۹ ساله است در بین سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ قریب به یازده میلیون نفر به جمعیت جوان کشور افزوده شده است اما در طی دهه بعد نزدیک به ۵ میلیون نفر از تعداد جمعیت جوان کشور کاسته شده است که این مسئله در واقع ناشی از ورود موج جمعیتی متولدین دهه شصت به گروه‌های سنی ۱۵ تا ۲۹ ساله و در عین حال خارج شدن تدریجی این موج جمعیتی از گروه‌های سنی ذکر شده است، نمودار نرخ رشد جمعیت جوان کشور طی سه دهه مورد بررسی به وضوح این روند را نشان می‌دهد. چنانچه رشد جمعیت این گروه سنی در طی دوره ۱۳۷۵-۸۵ به بالاترین نرخ خود یعنی ۳٫۹ درصد می‌رسد اما پس از آن با طی روندی کاهشی در دوره‌های بعد به علت خروج جمعیت متولدین دهه شصت از این

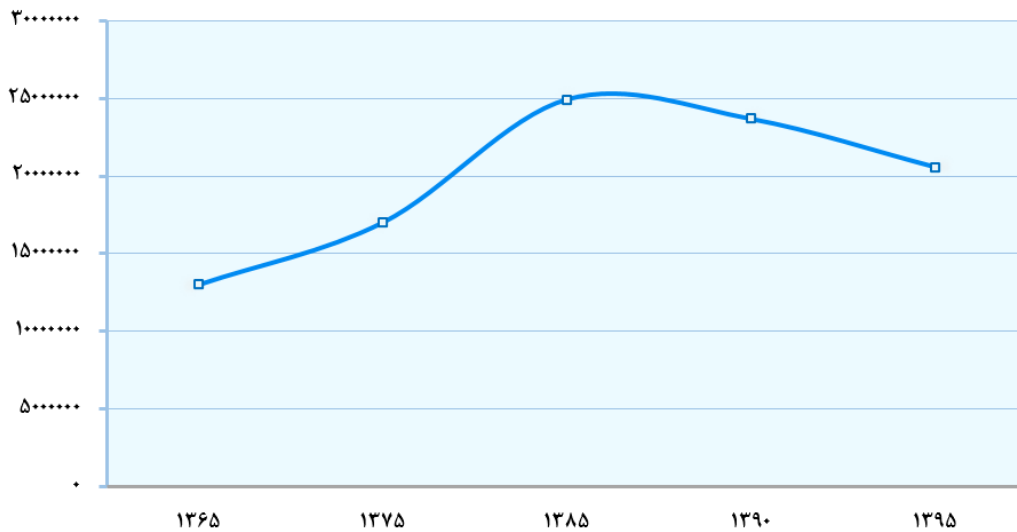
گروه‌های سنی رشد منفی را تجربه می‌کند که طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ این نرخ به ۲٫۸- می‌رسد. به نظر می‌رسد با خارج شدن کامل این موج از گروه‌های سنی جوان (۱۵ تا ۲۹ ساله) از رشد منفی این جمعیت در دوره‌های آتی کاسته شود. شایان ذکر است توجه به نیازهای این قشر عظیم از جامعه من جمله زمینه‌سازی ورود جوانان به بازار کار و اشتغال، مسکن، ازدواج و ... از اصلی‌ترین مسائل جوانان است.

جدول شماره ۲: تعداد جمعیت جوان کشور به تفکیک استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

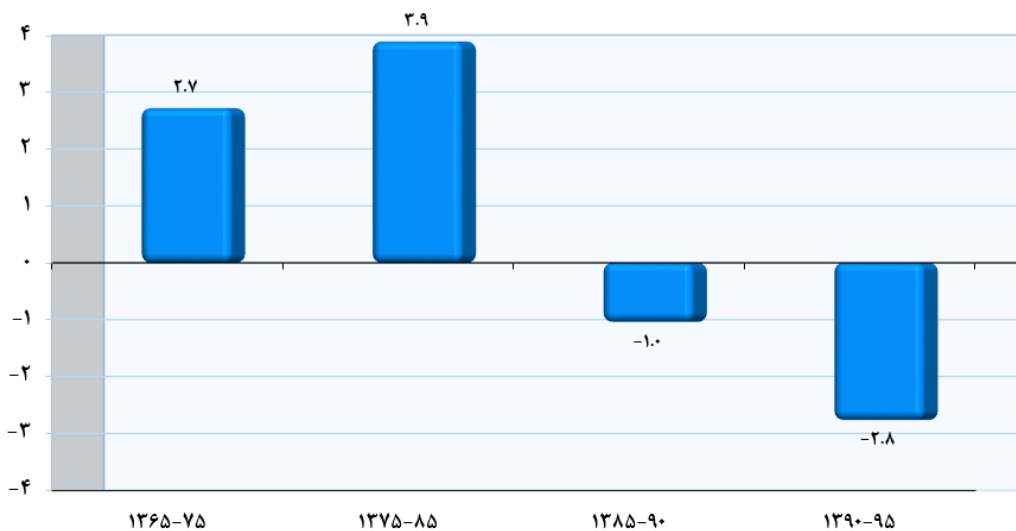
استان	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
مرکزی	۲۸۷۶۶۹	۳۴۷۷۳۱	۴۷۴۹۷۷	۴۳۳۵۵۱	۳۴۶۳۷۵
گیلان	۵۸۰۷۷۴	۶۲۷۴۸۱	۷۵۴۲۰۴	۶۹۴۸۲۵	۵۷۶۹۸۳
مازندران	۹۳۳۳۳۷	۱۱۳۱۱۷۵	۹۹۶۳۲۴	۹۲۱۶۳۳	۷۶۴۳۵۸
آذربایجان شرقی	۱۰۵۰۳۰۹	۹۸۰۰۲۱	۱۲۵۳۱۸۷	۱۱۰۲۸۲۵	۹۱۷۸۱۷
آذربایجان غربی	۵۱۹۵۶۶	۷۲۴۸۸۳	۹۸۶۹۴۸	۹۷۱۰۷۳	۸۵۶۳۰۳
کرمانشاه	۳۹۰۰۱۱	۵۰۵۷۴۵	۶۷۴۷۴۱	۶۴۹۳۲۳	۵۰۹۰۳۸
خوزستان	۶۹۷۰۱۴	۱۰۴۹۲۳۴	۱۵۷۹۴۱۸	۱۵۳۶۲۴۶	۱۲۷۶۳۴۸
فارس	۸۴۴۷۲۳	۱۰۷۴۴۵۷	۱۶۱۳۷۹۱	۱۵۰۴۲۹۲	۱۲۲۳۷۵۸
کرمان	۴۰۲۶۷۰	۵۵۸۷۶۱	۹۷۲۷۱۵	۹۸۰۶۲۷	۸۵۴۷۲۳
خراسان رضوی	۱۳۱۸۴۴۶	۱۶۴۳۷۳۳	۱۹۶۰۲۲۰	۱۸۷۱۳۶۷	۱۶۱۶۸۶۱
اصفهان	۸۹۷۲۵۴	۱۱۴۷۹۵۷	۱۶۱۳۵۲۲	۱۴۹۸۱۸۳	۱۲۰۷۸۵۴
سیستان و بلوچستان	۲۶۹۱۳۴	۴۶۶۱۱۶	۸۳۸۱۴۳	۸۱۷۳۲۰	۷۸۸۰۷۰
کردستان	۲۶۱۵۲۷	۳۷۶۲۸۶	۵۰۸۹۷۵	۴۹۲۰۵۶	۴۲۵۲۵۸
همدان	۳۸۰۶۵۵	۴۶۴۶۰۲	۶۰۸۵۳۱	۵۶۸۰۴۷	۴۳۰۳۴۵
چهارمحال و بختیاری	۱۵۹۷۸۳	۲۱۰۸۵۰	۳۱۲۸۳۳	۲۹۵۹۹۵	۲۴۶۹۲۱
لرستان	۳۴۲۲۶۲	۴۶۰۴۳۶	۶۴۳۲۹۶	۵۹۳۱۰۴	۴۶۴۰۳۳
ایلام	۹۴۹۰۰	۱۴۰۱۷۶	۲۰۹۸۹۳	۱۹۷۰۶۵	۱۵۷۸۱۷
کهگیلویه و بویراحمد	۱۰۲۴۸۹	۱۴۸۷۶۳	۲۳۸۵۲۳	۲۲۴۷۷۲	۱۹۷۶۵۳
بوشهر	۱۵۵۸۶۳	۲۱۳۱۲۱	۳۳۹۴۸۷	۳۵۲۵۳۴	۳۰۹۶۷۰
زنجان	۳۹۲۴۳۴	۲۹۷۹۷۶	۳۴۶۴۰۵	۳۳۰۳۹۳	۲۶۹۰۷۱
سمنان	۱۱۴۷۱۶	۱۴۶۱۹۲	۲۱۱۸۵۳	۲۰۲۳۲۶	۱۹۳۳۹۷
یزد	۱۴۸۳۱۶	۲۱۱۰۹۱	۳۶۶۴۱۵	۳۳۷۴۷۵	۲۷۸۰۹۷
هرمزگان	۱۸۴۵۶۶	۲۸۷۸۴۳	۵۱۴۱۲۷	۵۳۵۴۰۷	۴۹۸۲۲۲
تهران	۲۵۰۹۸۰۵	۳۲۴۹۱۱۹	۴۶۵۷۷۱۶	۳۶۳۴۷۶۱	۳۱۱۸۰۳۷
اردبیل	-	۳۳۸۰۰۸	۴۳۷۷۹۱	۴۰۳۶۹۷	۳۲۸۰۱۲
قم	-	۲۴۴۹۲۶	۳۷۳۷۷۸	۳۷۰۴۸۷	۳۳۵۲۴۳
قزوین	-	-	۴۱۴۸۵۶	۳۸۷۳۱۲	۳۱۵۸۴۲
گلستان	-	-	۵۶۵۵۹۴	۵۶۷۰۹۶	۴۷۲۱۰۶
خراسان شمالی	-	-	۲۷۷۹۶۱	۲۷۸۳۰۸	۲۲۵۸۹۲
خراسان جنوبی	-	-	۲۱۶۹۱۱	۲۰۴۴۴۶	۲۰۲۶۶۴
البرز	-	-	-	۷۳۷۶۴۸	۶۴۶۲۴۱
کل کشور	۱۳۰۳۸۲۲۳	۱۷۰۴۶۶۸۳	۲۴۹۶۳۱۳۵	۲۳۶۹۴۱۹۴	۲۰۰۵۳۰۰۹

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

نمودار شماره ۸: روند تغییرات تعداد جمعیت جوان کل کشور طی سالهای ۱۳۶۵-۹۵

نمودار شماره ۹: روند تغییرات رشد جمعیت جوان کل کشور طی سالهای ۱۳۶۵-۹۵

در بستر این تغییرات جمعیتی مرحله‌ای از تحولات جمعیتی در کشور از سال ۱۳۸۵ آغاز شده است که در جمعیت‌شناسی «پنجره‌ی جمعیتی» و یا «هدیه‌ی جمعیتی» نامیده می‌شود. در حال حاضر، بخش اعظمی از جمعیت کشور در سنین فعالیت ۱۵-۶۴ سال قرار دارد که از این جمعیت نیز بخش عمده‌ای را جوانان تشکیل می‌دهند و درعین حال بخش کمی از جامعه را افراد خارج از سنین فعالیت شامل می‌شوند. مکانیزم‌های ترکیبی و رفتاری پنجره‌ی جمعیتی نظیر افزایش عرضه‌ی نیروی کار، افزایش مشارکت زنان، کاهش نسبت‌های وابستگی (بار تکفل)، تعامل تغییرات ساختار سنی جمعیت با چرخه‌ی زندگی اقتصادی تولید و مصرف، افزایش قدرت پس‌اندازها و سرمایه‌گذاری، بهبود و توسعه‌ی سرمایه‌ی انسانی، افزایش کیفیت جمعیت و ... فرصت طلایی و پتانسیل‌های زیادی برای اثرگذاری مثبت بر رشد و توسعه‌ی اقتصادی فراهم می‌کند البته، این وضعیت به‌طور خودکار عمل نمی‌کند و بهره‌برداری از آن نیازمند بسترهای مناسب اقتصادی، اجتماعی، سیاستی و نهادی است. دو تجربه‌ی متفاوت معجزه‌ی اقتصادی آسیای

جنوب شرقی و فاجعه‌ی اقتصادی آمریکای لاتین دال بر این وضعیت است که این دوره به شدت نیازمند سیاست‌گذاری و فراهم کردن شرایط مناسب است. به‌طور کلی، فرصت‌ها و چالش‌های جمعیتی پیشروی در کشور بیش‌تر به این وضعیت برمی‌گردد که اگر روندهای جدید تغییرات ساختار سنی جمعیت و پنجره‌ی جمعیتی کشور به درستی مدیریت شود و سیاست‌های مناسب و مؤثر اتخاذ شود، می‌توان زمینه‌ی بهره‌برداری از پنجره‌ی جمعیتی فرصت را فراهم آورد و ابعاد مختلف توسعه‌ای را بهبود بخشید. اما در مقابل، اگر به شکلی ضعیف مدیریت شود نه‌تنها این فرصت از دست خواهد رفت، بلکه باید با روی دیگر سکه یعنی تهدیدها، چالش‌ها و مسائل اقتصادی اجتماعی عدیده‌ای مواجه شد.

بررسی نمودار روند درصد جمعیت جوان کشور از کل جمعیت کشور حاکی از افزایش شتابان سهم جوانان کشور از کل جمعیت طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ و نیز کاهش سریع این نسبت در دهه ۹۵-۱۳۸۵ است. چنانچه سهم جمعیت جوان در سال ۱۳۶۵ از کل جمعیت کشور ۲۶,۴ درصد بوده است که در سال ۱۳۸۵ به بیش از ۳۵ درصد می‌رسد اما در سال ۱۳۹۵ ۲۵,۱ درصد از کل جمعیت کشور را شامل می‌شود. درعین‌حال این الگوی تغییرات در تمامی سطح کشور کم‌وبیش مصداق دارد. این مسئله نشان‌دهنده تغییرات ناشی از ورود متولدین دهه شصت به گروه‌های سنی ۱۵ تا ۲۹ ساله است. به علاوه لازم به ذکر است که در ابتدای دوره سی‌ساله‌ی مورد بررسی توزیع درصد دختران جوان از پسران جوان بیشتر بوده است. به نظر می‌رسد از دلایل این افزایش نسبت دختران در این دوره سنی درگیر بودن پسران جوان با فعالیت‌هایی باشد که احتمال مرگ‌ومیر در آن بیشتر است (تصادفات رانندگی و مواد مخدر و فعالیت‌های خطرناک و مرگ‌آفرین و یا جنگ) و همچنین به‌طور نسبی از مهاجرت بیشتر پسران به خارج از کشور باشد. اما این فاصله همان‌طور که در نمودار بعد مشاهده می‌گردد با گذر زمان کاسته می‌شود چنانکه در سال‌های پایانی دوره مورد مطالعه برابر می‌گردد، اما در مجموع روند هر دو جنس در طی دوره سی‌ساله بسیار شبیه به هم بوده است.

جدول شماره ۳: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

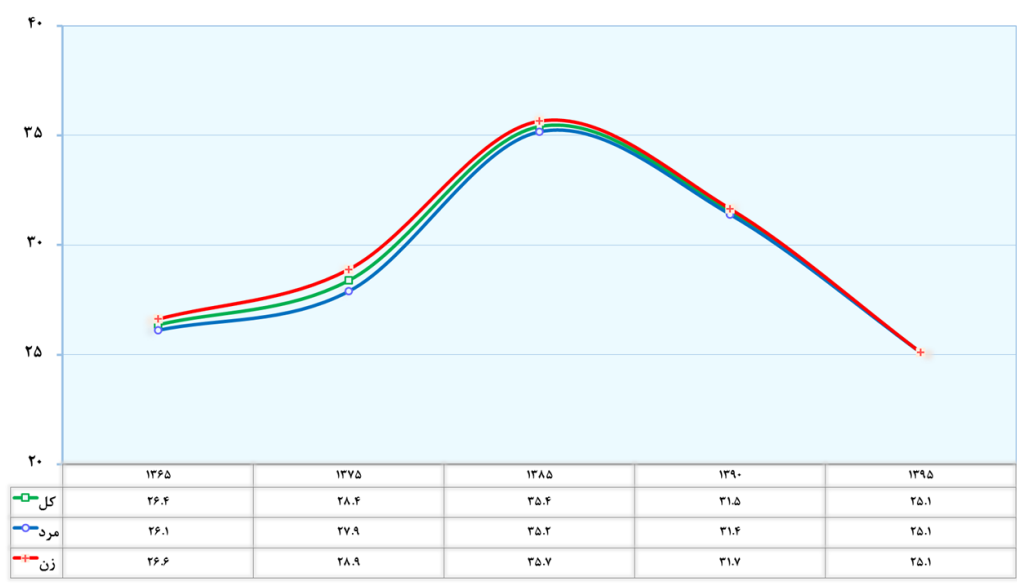
استان	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
مرکزی	۲۶.۶	۲۸.۳	۳۵.۲	۳۰.۷	۲۴.۲
گیلان	۲۷.۹	۲۸.۰	۳۱.۴	۲۸.۰	۲۲.۸
مازندران	۲۷.۳	۲۸.۱	۳۴.۱	۳۰.۰	۲۳.۳
آذربایجان شرقی	۲۵.۵	۲۹.۵	۳۴.۸	۲۹.۶	۲۳.۵
آذربایجان غربی	۲۶.۴	۲۹.۰	۳۴.۳	۳۱.۵	۲۶.۲
کرمانشاه	۲۶.۷	۲۸.۴	۳۵.۹	۳۳.۴	۲۶.۱
خوزستان	۲۶.۰	۲۸.۰	۳۶.۹	۳۳.۹	۲۷.۱
فارس	۲۶.۴	۲۸.۱	۳۷.۲	۳۲.۷	۲۵.۲
کرمان	۲۴.۸	۲۷.۹	۳۶.۷	۳۳.۴	۲۷.۰
خراسان رضوی	۲۵.۰	۲۷.۲	۳۵.۰	۳۱.۲	۲۵.۱
اصفهان	۲۷.۲	۲۹.۳	۳۵.۴	۳۰.۷	۲۳.۶
سیستان و بلوچستان	۲۲.۵	۲۷.۱	۳۴.۸	۳۲.۲	۲۸.۴
کردستان	۲۴.۳	۲۷.۹	۳۵.۳	۳۲.۹	۲۶.۵
همدان	۲۵.۳	۲۷.۷	۳۵.۷	۳۲.۳	۲۴.۸
چهارمحال و بختیاری	۲۵.۳	۲۷.۷	۳۶.۵	۳۳.۱	۲۶.۱
لرستان	۲۵.۰	۲۹.۱	۳۷.۵	۳۳.۸	۲۶.۴
ایلام	۲۴.۸	۲۸.۷	۳۸.۵	۳۵.۳	۲۷.۲
کهگیلویه و بویراحمد	۲۴.۹	۲۷.۳	۳۷.۶	۳۴.۱	۲۷.۷
بوشهر	۲۵.۵	۲۸.۷	۳۸.۳	۳۴.۱	۲۶.۶
زنجان	۲۴.۷	۲۸.۷	۳۵.۹	۳۲.۵	۲۵.۴
سمنان	۲۷.۵	۲۹.۲	۳۵.۹	۳۲.۱	۲۷.۵
یزد	۲۵.۸	۲۸.۱	۳۷.۰	۳۱.۴	۲۴.۴
هرمزگان	۲۴.۲	۲۷.۱	۳۶.۶	۳۳.۹	۲۸.۰
تهران	۲۸.۸	۲۹.۱	۳۴.۷	۲۹.۸	۲۳.۵
اردبیل	-	۲۸.۹	۳۵.۶	۳۲.۳	۲۵.۸
قم	-	۲۸.۷	۳۵.۷	۳۲.۲	۲۵.۹
قزوین	-	-	۳۶.۳	۳۲.۲	۲۴.۸
گلستان	-	-	۳۵.۰	۳۱.۹	۲۵.۳
خراسان شمالی	-	-	۳۴.۲	۳۲.۱	۲۶.۲
خراسان جنوبی	-	-	۳۴.۱	۳۰.۹	۲۶.۴
البرز	-	-	-	۳۰.۶	۲۳.۸
کل کشور	۲۶.۴	۲۸.۴	۳۵.۴	۳۱.۵	۲۵.۱

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

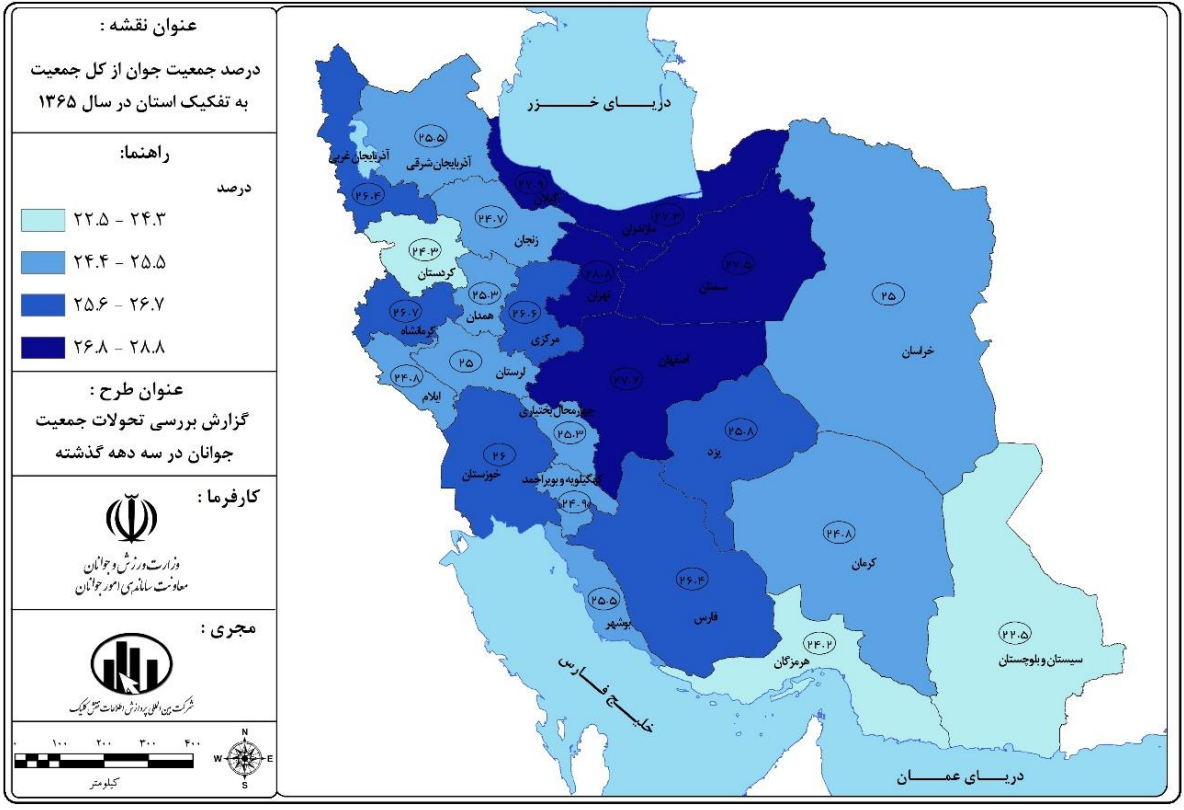

بررسی تحولات جمعیت جوان کشور

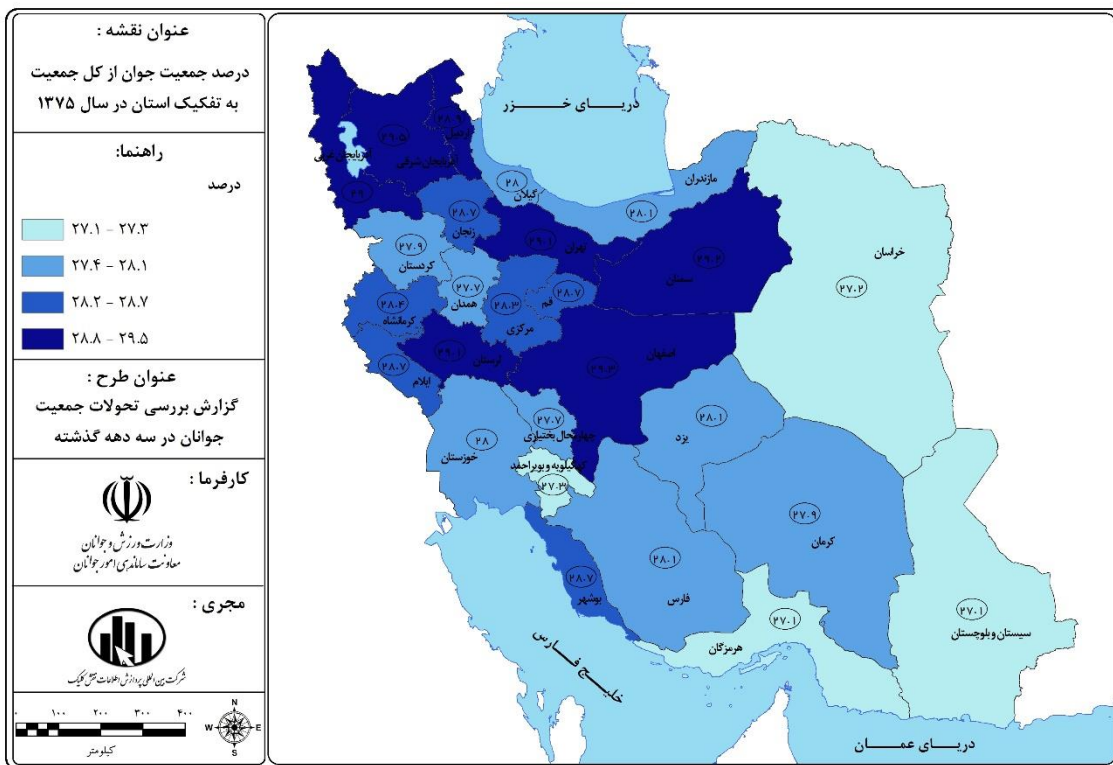
نمودار شماره ۱۰: مقایسه روند درصد جمعیت جوان نسبت به جمعیت کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵

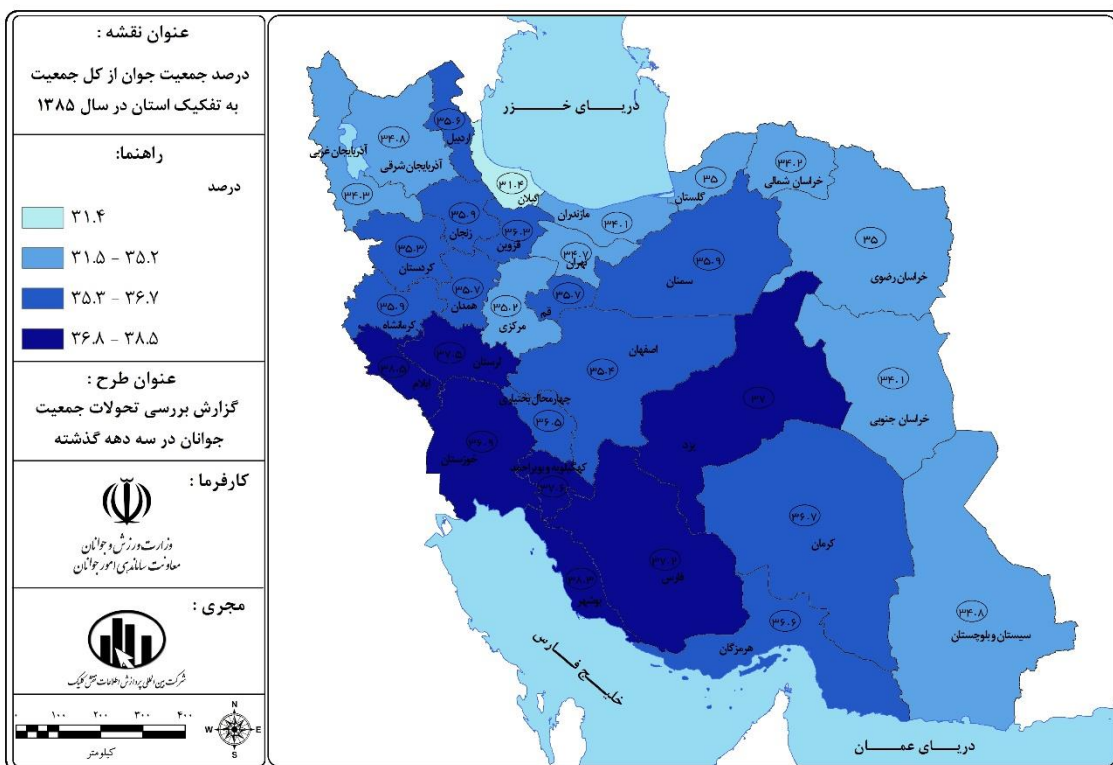
نقشه شماره ۱: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۶۵

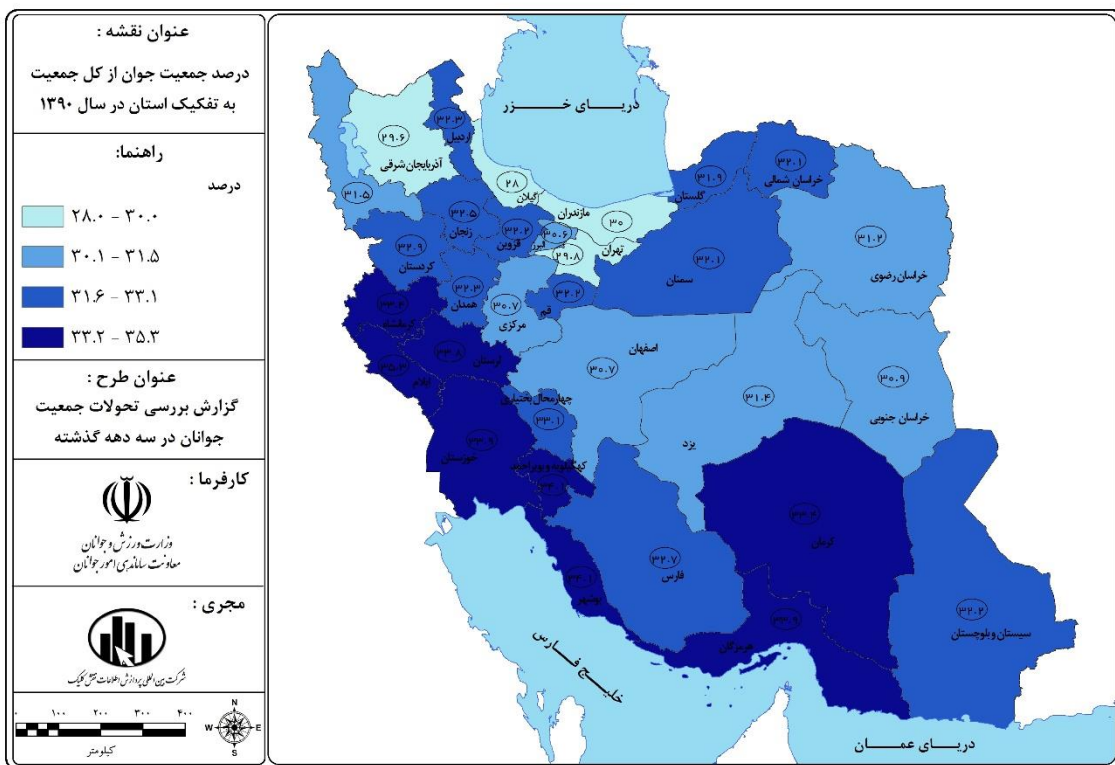
نقشه شماره ۲: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۷۵

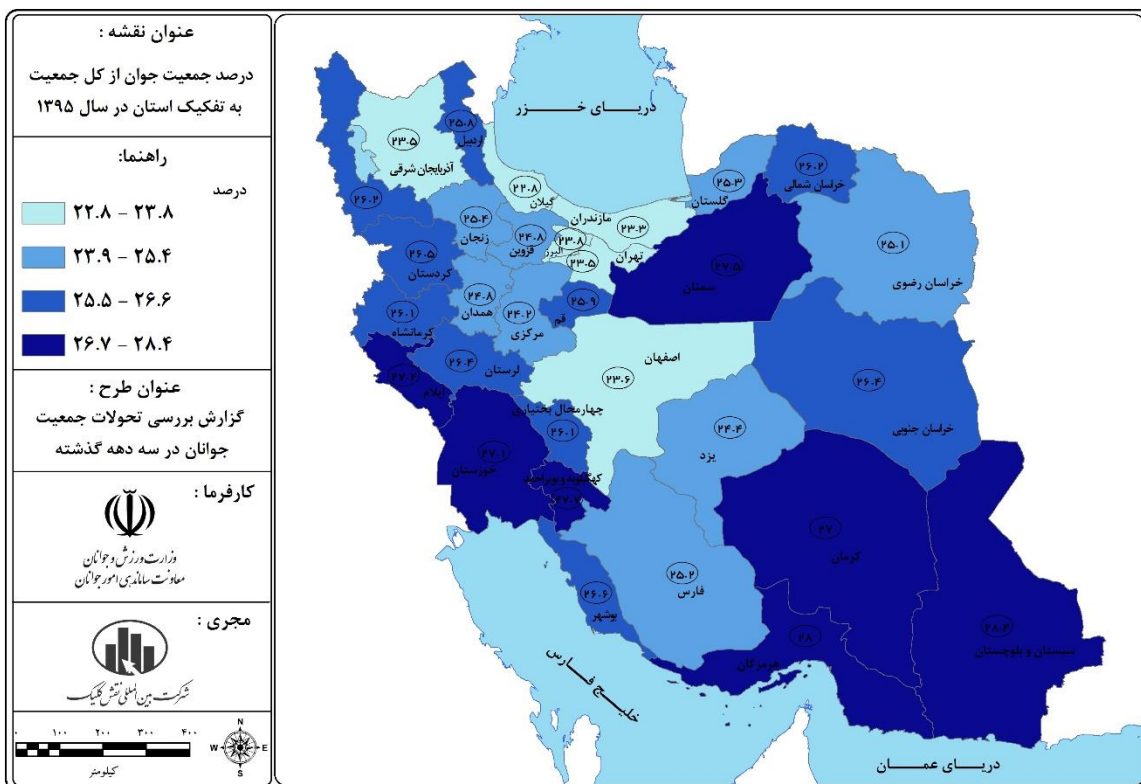
نقشه شماره ۳: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۸۵

نقشه شماره ۴: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۹۰

نقشه شماره ۵: درصد جمعیت جوان از کل جمعیت به تفکیک استان در سال ۱۳۹۵

۲. نسبت جنسی

نسبت جنسی معیار بسیار مهم و پرکاربرد است و از تقسیم جمعیت مردان به جمعیت زنان به دست می‌آید و با ضرب آن در ۱۰۰ بیانگر تعداد مردان در مقابل هر ۱۰۰ زن می‌باشد. عدد ۱۰۰ بیانگر توازن بین دو جنس است و فزونی آن از ۱۰۰ نشان‌دهنده بیشتر بودن تعداد مردان نسبت به زنان است و برعکس. نسبت‌های بیش و یا کمتر از دامنه ۹۰ تا ۱۰۵ به عنوان نسبت‌های فوق‌العاده و مفرط شناخته می‌شوند. نسبت جنسی به خاطر پایه نسبتاً کوچک‌تر معیار حساس‌تری نسبت به معیارهای دیگر است. نسبت جنسی می‌تواند به واسطه مهاجرت یا مرگ و میر شدید یک جنس تحت تأثیر قرار گیرد و از محدوده معمول فراتر و یا پایین‌تر رود. نسبت جنسی در بدو تولد این نسبت که از تقسیم متولدین دختر به متولدین پسر در یک سال مشخص به دست می‌آید، در سطح کلی در حدود ۱۰۵ قرار می‌گیرد. نسبت جنسی در سال‌های اولیه زندگی در حدود ۱۰۴ تا ۱۰۶ است و با افزایش سن کاهش می‌یابد. مقدار ۱۰۰ در اواخر دهه‌ی ۲۰ سالگی رخ می‌دهد و کاهش ادامه می‌یابد تا به سطح ۵۰ یا ۶۰ در سنین سالخوردگی برسد. این الگو، به استثنای حالات شدید دخالت انسان یا وجود یک اختلال، باید در اکثر جمعیت‌ها به وقوع پیوندد. بنابراین، چنانچه شرایط خاصی رخ ندهد (مثل مهاجرت شدید یا مرگ و میر بیشتر برای یک جنس) انتظار می‌رود نسبت جنسی در گروه‌های سنی ۵ ساله همانند روند مورد انتظار باشد.

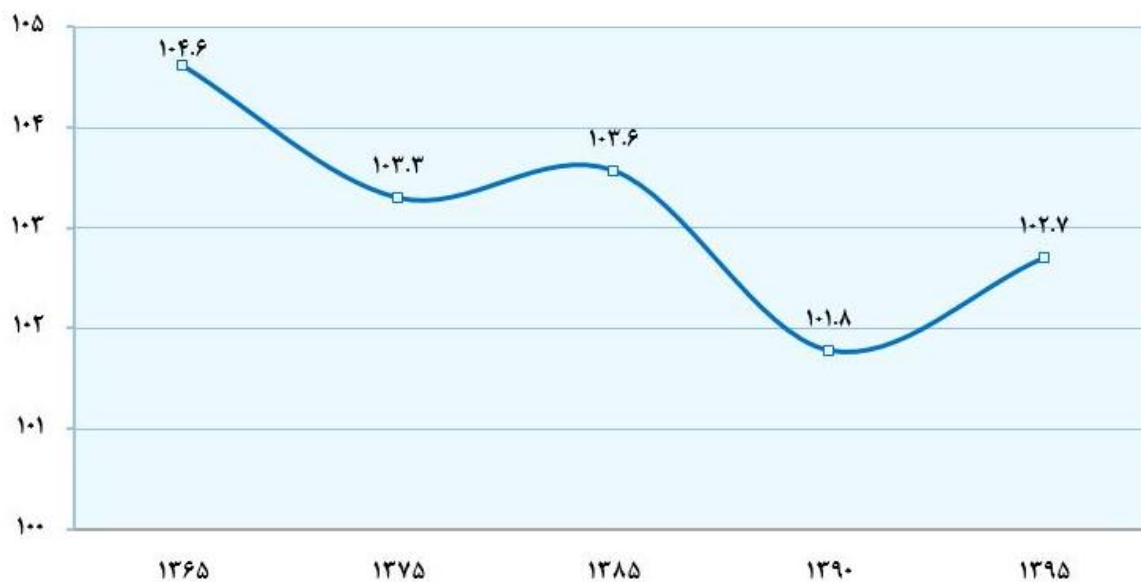
مطالعه شاخص نسبت جنسی در کشور در طی دوره مورد بررسی (۱۳۶۵-۹۵) مؤید این امر است که این نسبت‌ها در تمام مقاطع زمانی و سنین مختلف، تقریباً همواره بالاتر از ۱۰۰ بوده‌اند و به جز سنین ۲۰ تا ۲۴ سال، که معمولاً با عدم گزارش صحیح سن مردان همراه است، در موارد معدودی نسبت به پایین‌تر از ۱۰۰ کاهش یافته است که این موارد نیز از الگوی خاصی پیروی نمی‌کند. بالا رفتن نسبت جنسی در سنین ۶۰ سال و بیشتر در مقاطع زمانی مختلف، روندی مغایر با تجربه‌ی کشورهای توسعه‌یافته و بسیاری از کشورهای در حال توسعه را نشان می‌دهد که می‌بایست با تعمق بیشتری بدان پرداخته شود. نسبت جنسی در جمعیت کمتر از شصت سال از روندی تقریباً منطقی برخوردار است و متناسب با روند توسعه‌ی بهداشتی از یک سو و بهبود سرشماری‌ها از سوی دیگر، کاهش یافته است. اما بالعکس، مقادیر نسبت جنسی در سنین بالاتر از ۶۰ سال، همواره بیش از نسبت جنسی در سنین پایین‌تر بوده است. لازم به ذکر است در تمامی استان‌های کشور این شاخص در حد نرمالی قرار دارد و اغلب تفاوت‌ها با دلایل اقتصادی (مهاجرت مردان به خصوص مردان جوان به دنبال شغل و یا جستجوی شغل بهتر) قابل توضیح است چنانکه تغییر شدید در نسبت جنسی استان بوشهر در دهه ۸۰ و پس از آن چه در کل جمعیت و چه در جمعیت جوان به همین دلیل است.

جدول شماره ۴: نسبت جنسی جمعیت به تفکیک کل کشور و استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

نام استان	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
مرکزی	۱۰۳.۵	۱۰۰.۶	۱۰۲.۰	۱۰۲.۴	۱۰۳.۱
گیلان	۱۰۲.۶	۹۹.۰	۹۹.۴	۹۸.۶	۱۰۰.۴
مازندران	۱۰۱.۶	۹۹.۳	۱۰۰.۸	۱۰۰.۸	۱۰۱.۵
آذربایجان شرقی	۱۰۴.۹	۱۰۲.۳	۱۰۴.۳	۱۰۲.۱	۱۰۳.۶
آذربایجان غربی	۱۰۳.۳	۱۰۳.۴	۱۰۳.۱	۱۰۱.۹	۱۰۳.۲
کرمانشاه	۱۰۶.۳	۱۰۶.۳	۱۰۳.۸	۱۰۱.۹	۱۰۲.۴
خوزستان	۱۰۴.۸	۱۰۴.۰	۱۰۴.۵	۱۰۱.۸	۱۰۲.۹
فارس	۱۰۴.۹	۱۰۳.۴	۱۰۳.۴	۱۰۱.۵	۱۰۳.۰
کرمان	۱۰۲.۷	۱۰۳.۳	۱۰۴.۳	۱۰۱.۸	۱۰۴.۶
خراسان رضوی	۱۰۳.۳	۱۰۰.۶	۱۰۰.۹	۱۰۰.۲	۱۰۱.۸
اصفهان	۱۰۷.۲	۱۰۵.۴	۱۰۵.۰	۱۰۳.۰	۱۰۳.۱
سیستان و بلوچستان	۱۰۱.۵	۱۰۳.۴	۱۰۳.۱	۱۰۰.۳	۱۰۲.۱
کردستان	۱۰۵.۰	۱۰۳.۶	۱۰۲.۷	۱۰۱.۲	۱۰۲.۹
همدان	۱۰۸.۶	۱۰۲.۵	۱۰۱.۲	۱۰۱.۰	۱۰۲.۶
چهارمحال و بختیاری	۱۰۵.۴	۱۰۲.۰	۱۰۱.۳	۱۰۱.۵	۱۰۳.۶
لرستان	۱۰۵.۶	۱۰۳.۹	۱۰۳.۷	۱۰۱.۵	۱۰۲.۹
ایلام	۱۰۷.۵	۱۰۴.۵	۱۰۴.۲	۱۰۲.۷	۱۰۳.۶
کهگیلویه و بویراحمد	۱۰۶.۶	۱۰۲.۷	۱۰۲.۴	۹۹.۹	۱۰۲.۸
بوشهر	۱۰۳.۶	۱۰۳.۰	۱۱۱.۹	۱۱۸.۸	۱۱۴.۴
زنجان	۱۰۴.۴	۱۰۱.۲	۹۹.۸	۱۰۰.۵	۱۰۲.۳
سمنان	۱۰۵.۰	۱۰۶.۳	۱۰۵.۳	۱۰۲.۴	۱۰۳.۲
یزد	۱۰۷.۱	۱۰۵.۸	۱۰۹.۲	۱۰۶.۳	۱۰۶.۱
هرمزگان	۱۰۴.۴	۱۰۶.۴	۱۰۶.۹	۱۰۳.۵	۱۰۴.۳
تهران	۱۰۵.۶	۱۰۵.۹	۱۰۵.۸	۱۰۱.۵	۱۰۱.۲
اردبیل	-	۱۰۲.۱	۱۰۱.۱	۱۰۲.۵	۱۰۴.۹
قم	-	۱۰۵.۱	۱۰۵.۳	۱۰۴.۲	۱۰۳.۹
قزوین	-	-	۱۰۴.۴	۱۰۳.۰	۱۰۴.۴
گلستان	-	-	۹۸.۹	۹۹.۶	۱۰۰.۸
خراسان شمالی	-	-	۹۸.۱	۹۹.۰	۱۰۱.۰
خراسان جنوبی	-	-	۱۰۲.۵	۱۰۰.۹	۱۰۲.۹
البرز	-	-	-	۱۰۲.۸	۱۰۳.۰
کل کشور	۱۰۴.۶	۱۰۳.۳	۱۰۳.۶	۱۰۱.۸	۱۰۲.۷

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

نمودار شماره ۱۱: روند نسبت جنسی جمعیت کل کشور طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵

جدول شماره ۵: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک کل کشور و استان طی سالهای ۹۵-۱۳۶۵

نام استان	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
مرکزی	۱۰۵.۸	۹۴.۴	۱۰۰.۰	۱۰۳.۲	۱۰۴.۳
گیلان	۱۰۲.۷	۹۱.۳	۹۶.۲	۹۹.۳	۱۰۳.۱
مازندران	۱۰۰.۶	۹۴.۰	۹۹.۴	۱۰۲.۴	۱۰۲.۸
آذربایجان شرقی	۱۰۳.۶	۱۰۱.۳	۱۰۵.۲	۱۰۳.۶	۱۰۶.۸
آذربایجان غربی	۱۰۰.۴	۱۰۲.۷	۱۰۲.۰	۱۰۲.۵	۱۰۴.۴
کرمانشاه	۱۰۲.۳	۱۰۶.۹	۱۰۵.۱	۱۰۴.۶	۱۰۶.۳
خوزستان	۱۰۲.۲	۱۰۱.۹	۱۰۳.۴	۱۰۰.۲	۱۰۱.۳
فارس	۱۰۵.۵	۹۹.۲	۱۰۲.۱	۱۰۱.۳	۱۰۴.۸
کرمان	۹۸.۹	۱۰۲.۵	۱۰۴.۸	۱۰۱.۳	۱۰۵.۷
خراسان رضوی	۹۹.۴	۱۰۷.۴	۹۷.۷	۹۸.۸	۱۰۰.۸
اصفهان	۱۰۹.۵	۱۰۴.۱	۱۰۳.۵	۱۰۱.۵	۱۰۱.۵
سیستان و بلوچستان	۸۸.۷	۹۴.۳	۹۹.۴	۹۷.۴	۱۰۲.۲
کردستان	۹۹.۲	۹۹.۵	۱۰۰.۱	۹۸.۴	۱۰۲.۶
همدان	۱۱۱.۱	۹۷.۴	۹۸.۹	۱۰۱.۳	۱۰۳.۹
چهارمحال و بختیاری	۱۰۵.۲	۹۴.۹	۹۸.۵	۱۰۰.۱	۱۰۳.۱
لرستان	۱۰۲.۱	۹۹.۸	۱۰۳.۴	۱۰۲.۰	۱۰۵.۹
ایلام	۱۰۱.۶	۹۹.۰	۱۰۱.۶	۱۰۱.۵	۱۰۵.۵
کهگیلویه و بویراحمد	۱۰۰.۵	۹۱.۲	۹۹.۱	۹۵.۹	۱۰۱.۴
بوشهر	۹۷.۴	۱۰۰.۸	۱۱۷.۳	۱۲۵.۴	۱۱۹.۸
زنجان	۱۰۲.۷	۹۵.۸	۹۶.۱	۹۹.۶	۱۰۳.۱
سمنان	۱۰۶.۸	۱۱۳.۰	۱۰۸.۲	۱۰۳.۵	۱۰۴.۹
یزد	۱۱۲.۹	۱۰۵.۲	۱۱۲.۶	۱۰۶.۴	۱۰۵.۶
هرمزگان	۹۴.۹	۱۰۴.۶	۱۰۷.۳	۱۰۲.۴	۱۰۳.۴
تهران	۱۰۳.۱	۱۰۵.۰	۱۰۴.۲	۹۸.۹	۹۸.۸
اردبیل	-	۹۷.۶	۹۷.۹	۱۰۳.۶	۱۰۸.۲
قم	-	۱۰۱.۱	۱۰۲.۵	۱۰۱.۹	۱۰۰.۲
قزوین	-	-	۱۰۲.۹	۱۰۱.۵	۱۰۲.۳
گلستان	-	-	۹۵.۰	۹۹.۶	۱۰۳.۵
خراسان شمالی	-	-	۹۳.۳	۹۸.۹	۱۰۳.۰
خراسان جنوبی	-	-	۱۰۶.۵	۱۰۵.۸	۱۱۰.۸
البرز	-	-	-	۹۶.۷	۹۸.۴
کل کشور	۱۰۲.۶	۱۰۱.۱	۱۰۲.۲	۱۰۱.۰	۱۰۲.۸

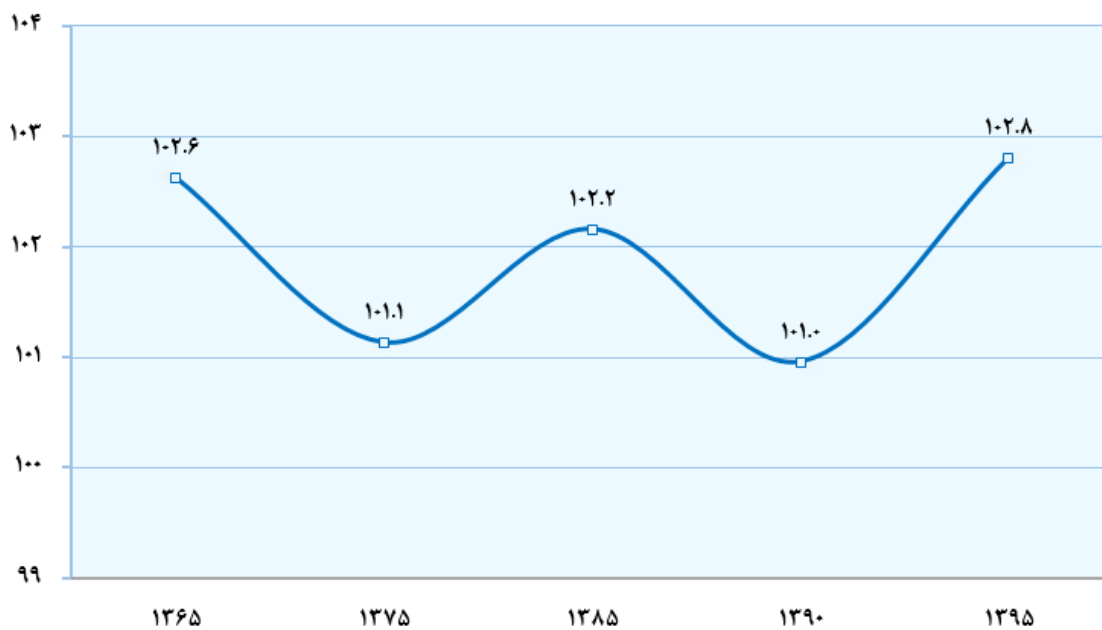
ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سالهای ۹۵-۱۳۶۵

اگر نسبت جنسی ۱۰۵-۱۰۳ نفر را نسبت جنسی طبیعی در نظر بگیریم در سال ۱۳۹۵ استان بوشهر (۱۱۹/۸) و خراسان جنوبی (۱۱۰/۸) و اردبیل (۱۰۸/۲)، بالاترین نسبت جنسی را در بین استان‌ها داشته‌اند و این به دلیل مهاجرت بیشتر مردان برای کار و فعالیت اقتصادی می‌باشد.

اما نسبت جنسی کمتر از ۱۰۰ نفر در استان‌های تهران و البرز، ناشی از مهاجرت بیشتر مردان این استان‌ها بوده است. در کل غیر از استان بوشهر، خراسان جنوبی، اردبیل نسبت جنسی در بالاترین نسبت باز هم طبیعی به نظر می‌رسد و در کمترین نسبت در استان‌های البرز و تهران باز نمی‌توان آن‌ها را دارای نسبت جنسی پایین دانست چرا که معمولاً نسبت‌های جنسی کمتر از ۹۷ نفر را در این گروه‌بندی قرار می‌دهند و استان‌های مذکور بیشتر از این نسبت را دارا هستند. بررسی جدول نسبت جنسی به تفکیک استان در سال‌های مختلف گویای مهاجرپذیری مردان استان‌های بوشهر، یزد، هرمزگان، قم، سمنان، تهران، اصفهان، خوزستان، آذربایجان شرقی، کرمان بوده که نوعی تمرکز فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را دارا هستند.

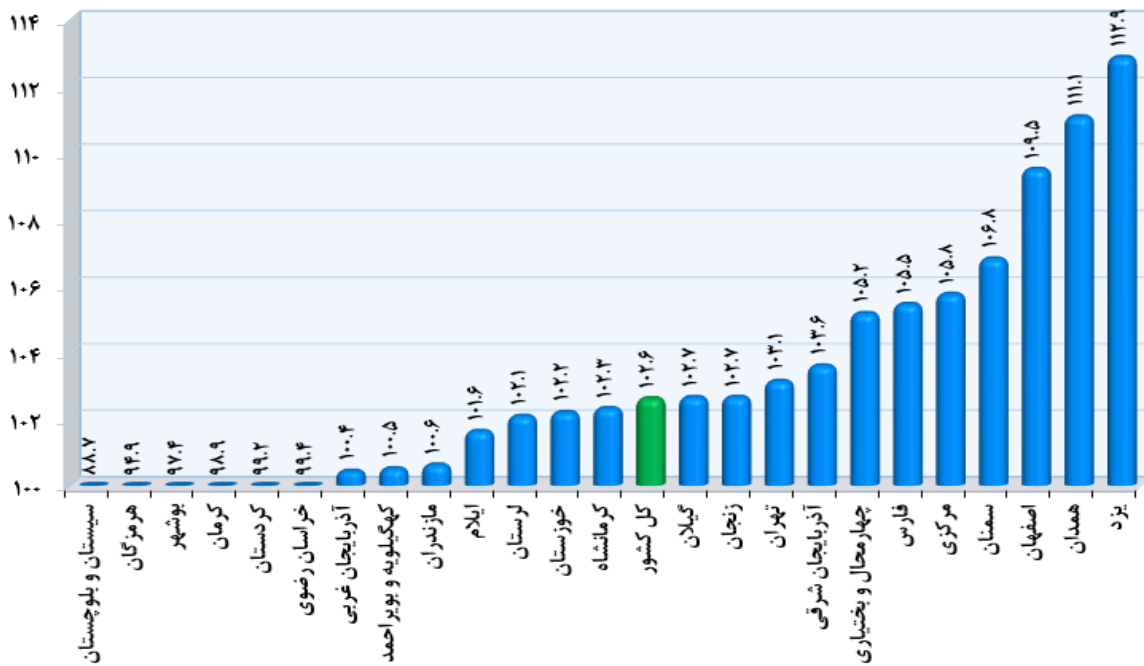
نمودار شماره ۱۲: روند نسبت جنسی جمعیت جوان کل کشور طی سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

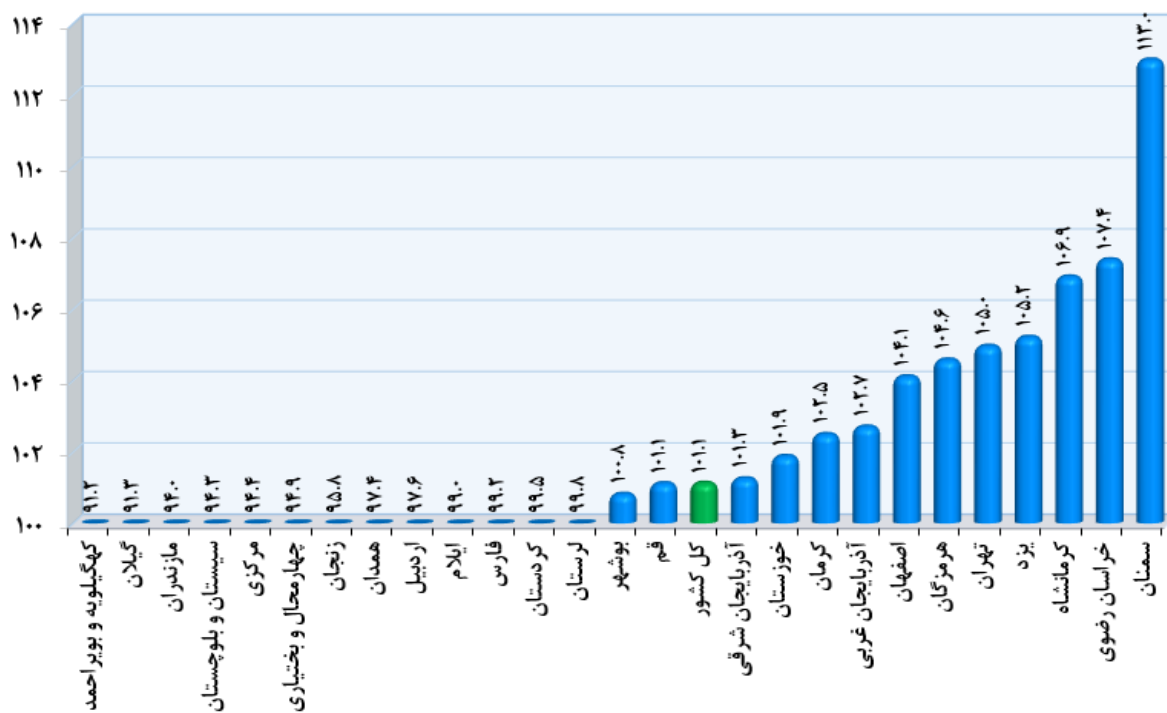

با توجه به نمودار فوق همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، نسبت جنسی جمعیت جوان از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ در یک حرکت سینوسی قرار دارد اما نکته حائز اهمیت قرارگیری شاخص نسبت جنسی در بازه نرمال است پایین بودن نسبت جنسی در برخی از سال‌ها را می‌توان ناشی از تلفات بیشتر مردان جوان در سال‌های جنگ تحمیلی و مهاجرت به خارج این گروه سنی، درگیری این گروه سنی در فعالیتهای خطرناک نظیر تصادفات رانندگی و مواد مخدر و... دانست.

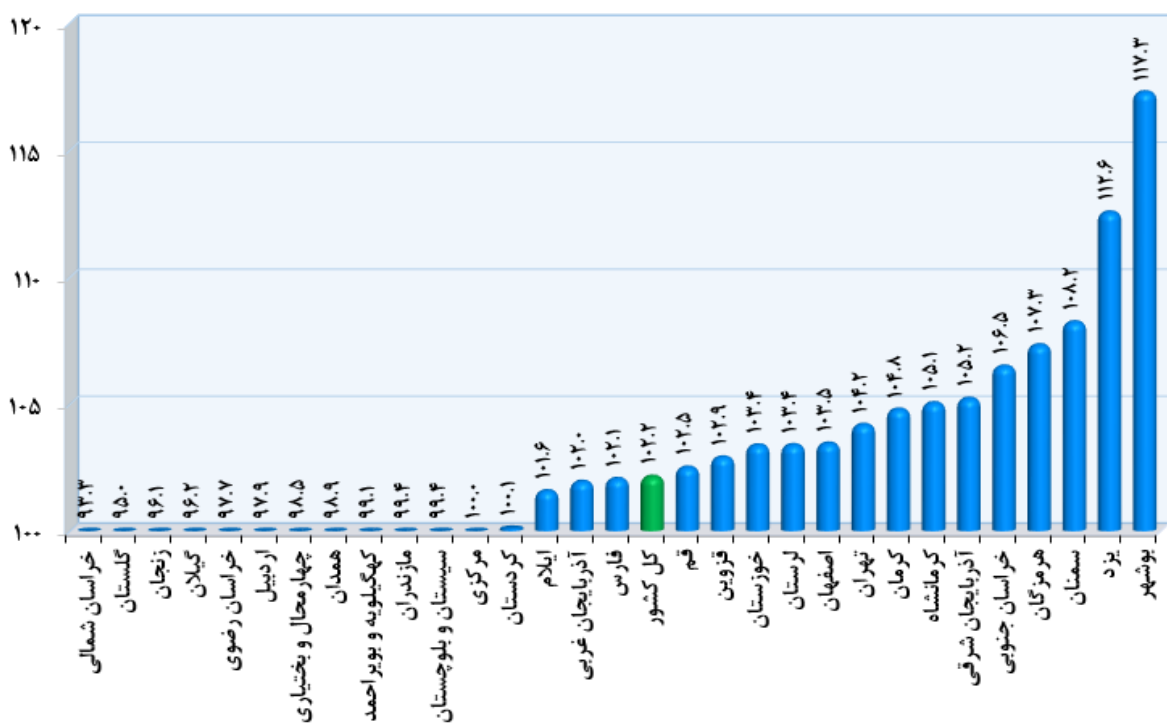
نمودار شماره ۱۳: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۶۵

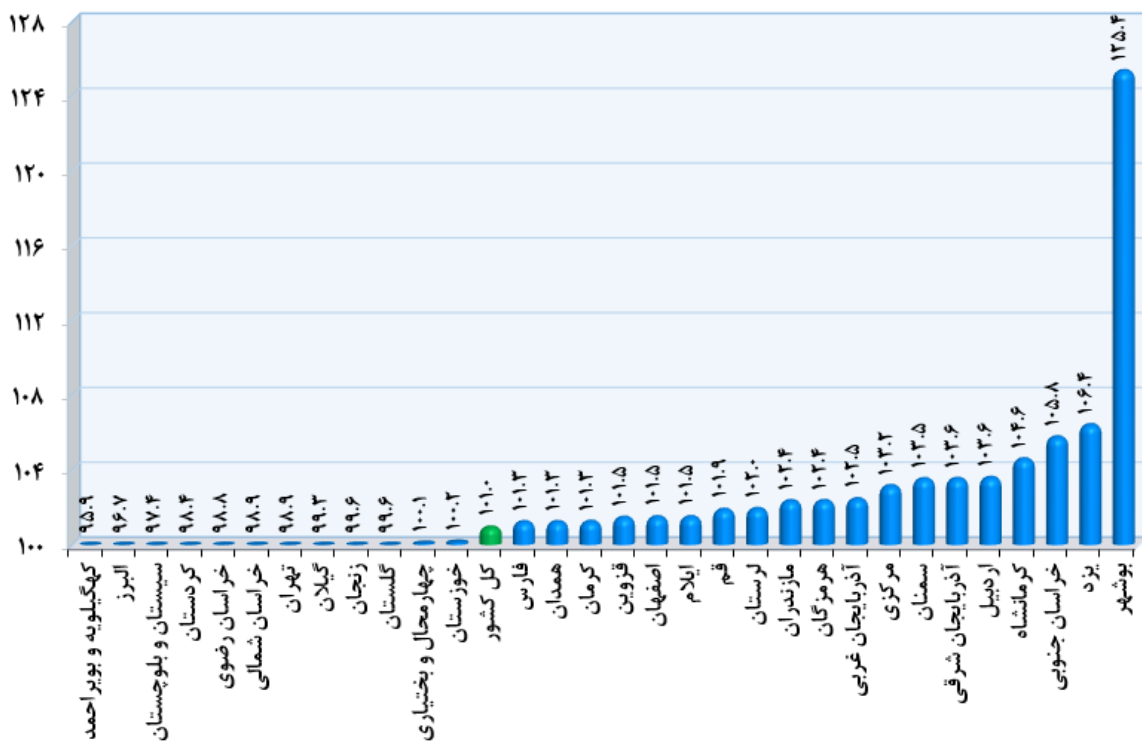
نمودار شماره ۱۴: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۷۵

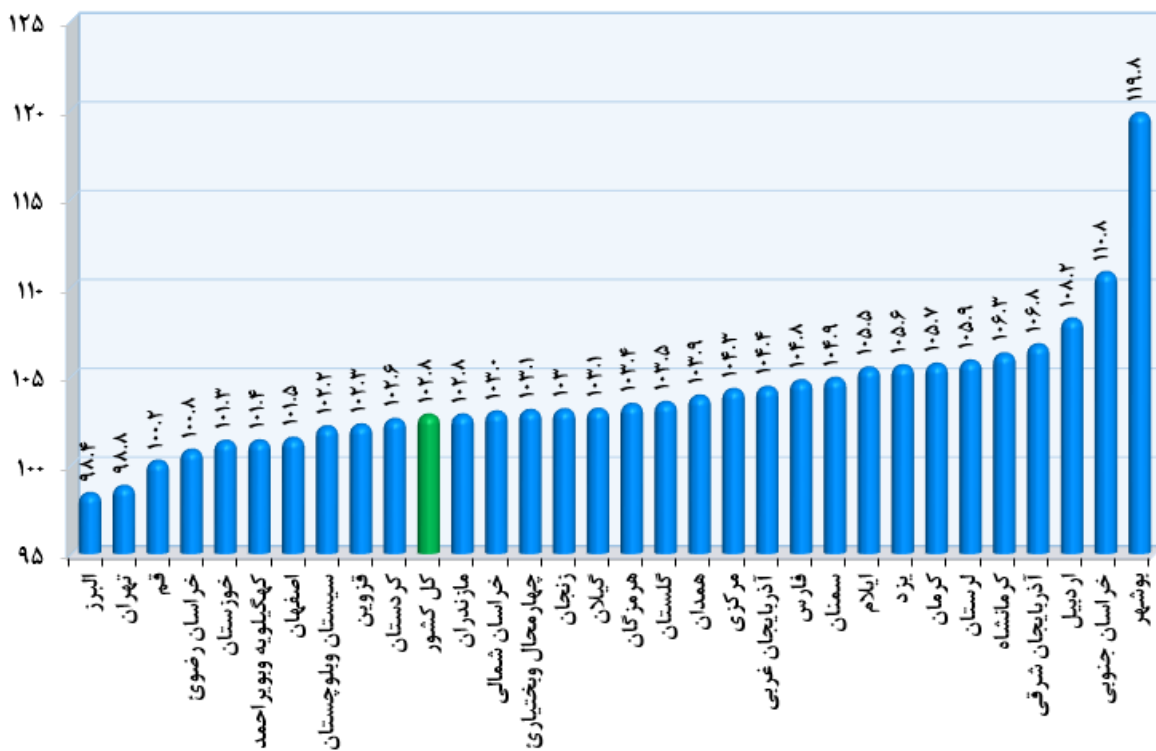
نمودار شماره ۱۵: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۸۵

نمودار شماره ۱۶: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۹۰

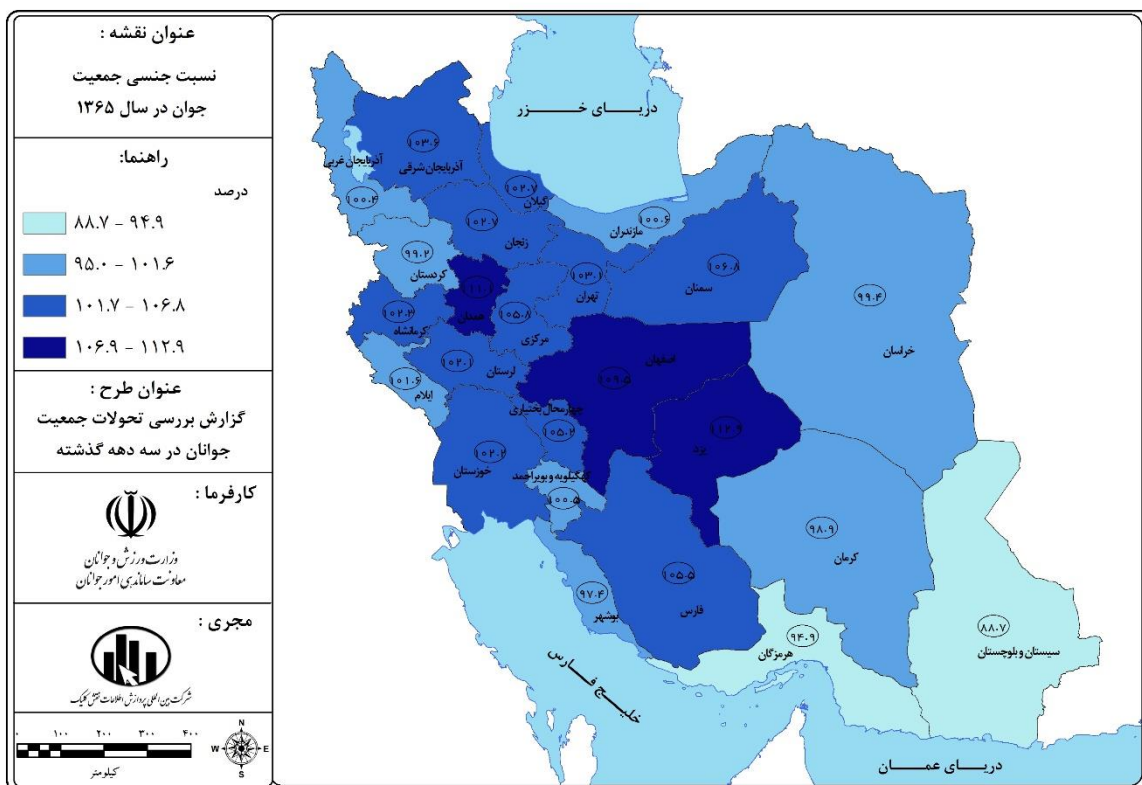

نمودار شماره ۱۷: مقایسه نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۹۵

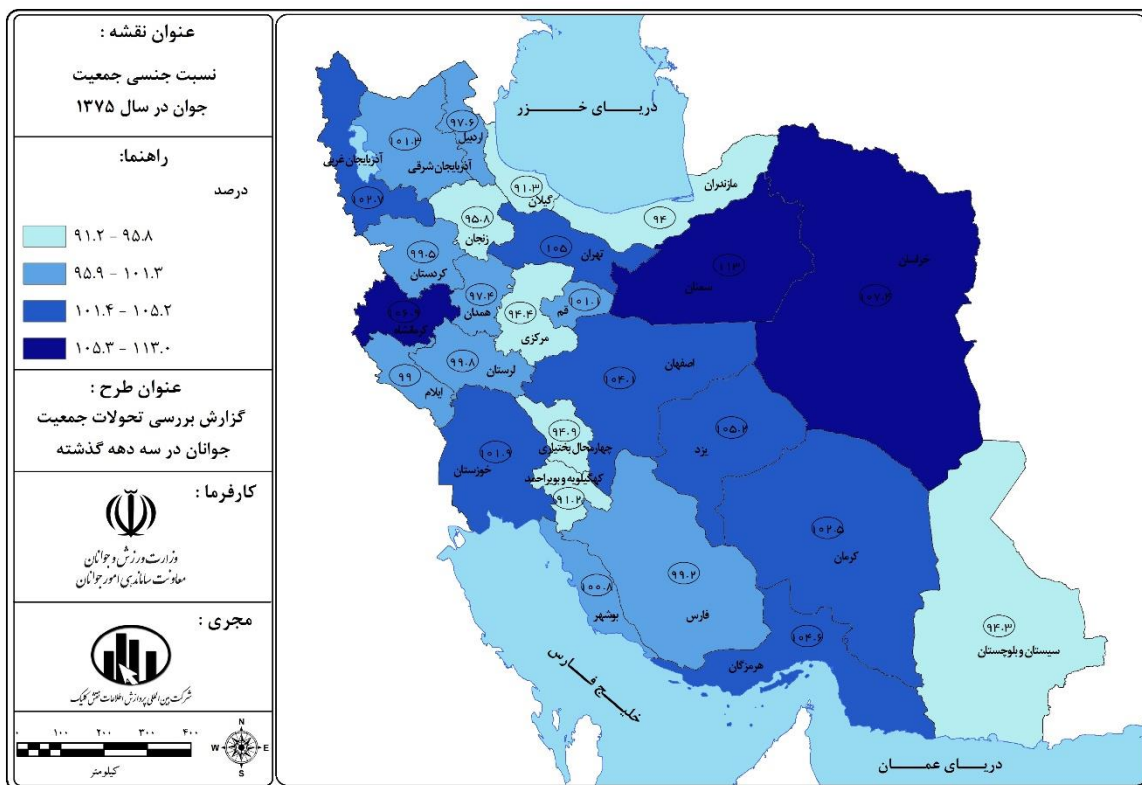

بررسی تحولات جمعیت جوان کشور

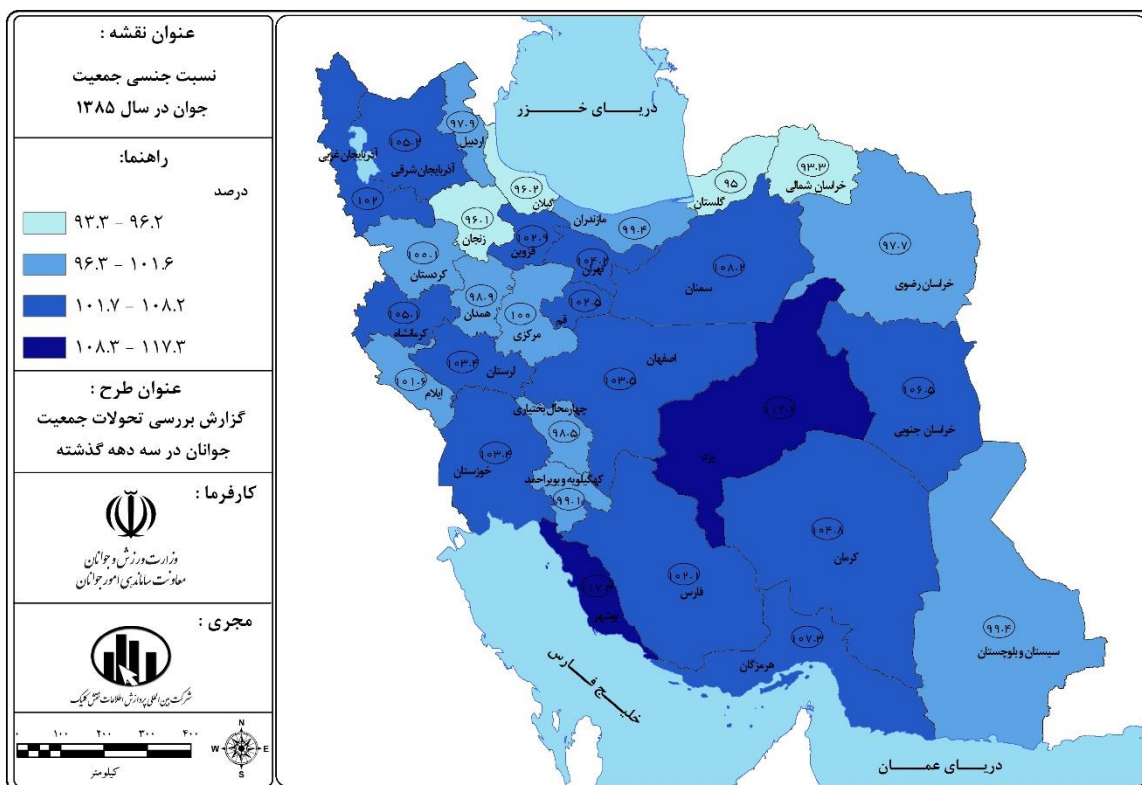
نقشه شماره ۶: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۶۵

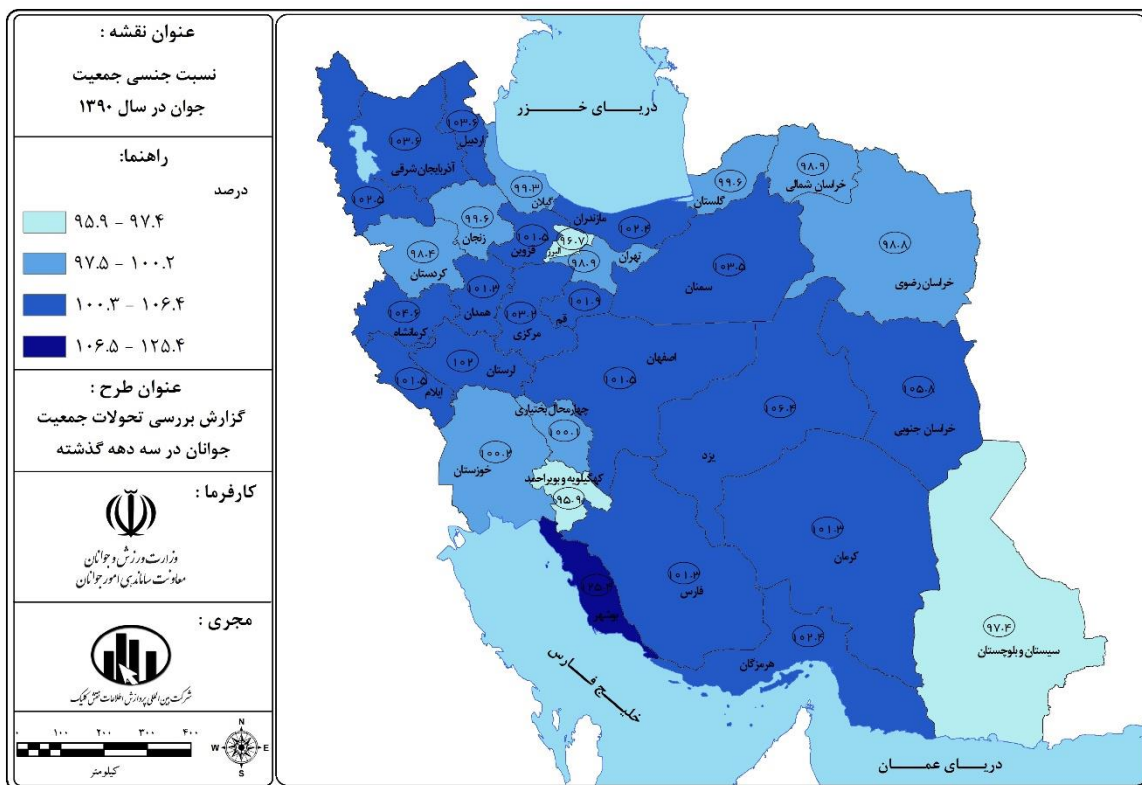
نقشه شماره ۷: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۷۵

نقشه شماره ۸: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۸۵

نقشه شماره ۹: نسبت جنسی جمعیت جوان به تفکیک استان در سال ۱۳۹۰

به عبارت دیگر نیروی جوان (۱۵-۲۹ ساله) مایل به اقامت در مراکز شهری، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تفریحی و رفاهی بیشتر را دارند که بیشتر پاسخگوی نیازهای آنها باشد و تمرکز توزیع درصدی جمعیت آنها در استان‌های فوق نیز مؤید این ادعا است.

این مسئله که سهم استان تهران و برخی دیگر از استان‌ها که کلان‌شهرهای کشور را در خود جای داده‌اند، به این مفهوم نیست که عمده مسائل جوانان نیز در این استان‌ها جای داده‌اند. بلکه حجم بالایی از نابرابری و عدم تعادل‌های منطقه‌ای به مهاجرت و تحرکات جوانان دامن زده و عمده جمعیت کشور از جمله جوانان را به این قطب‌های عمده کشیده‌اند. وضعیت کنونی توزیع جوانان در بین استان‌های کشور مؤید آسیب و مشکلاتی ساختاری در کشور است که به توزیع نابرابر جوانان در بین استان‌ها منجر شده است. این توزیع نابرابر می‌تواند به افزایش شکاف و فاصله بین استان‌های کشور دامن زده و شکاف بین آنها را بازتولید کند، ادامه این روند می‌تواند تبعات عدیده‌ای را برای آینده کشور به همراه داشته باشد، چراکه تداوم مهاجرت‌های جوانان می‌تواند بر هرم‌های سنی استان‌ها تأثیرگذار باشد و به سالخوردگی ساختارهای سنی استان‌های کمتر توسعه‌یافته، کمبود نیروی کار برای فعالیت‌های تولیدی و سایر مشاغل در استان‌های کمتر توسعه‌یافته، و همچنین مزاد نیروی کار در استان‌های مهاجرپذیر و احتمال افزایش آسیب‌های اجتماعی منجر شود. از طرف دیگر این اختلاف درصد جمعیت جوانان در بین استان‌ها الزامات سیاستی متفاوتی را برای هر استان طلب می‌کند و به نوعی ناهماهنگی بین سیاست‌های استانی منجر می‌شود.

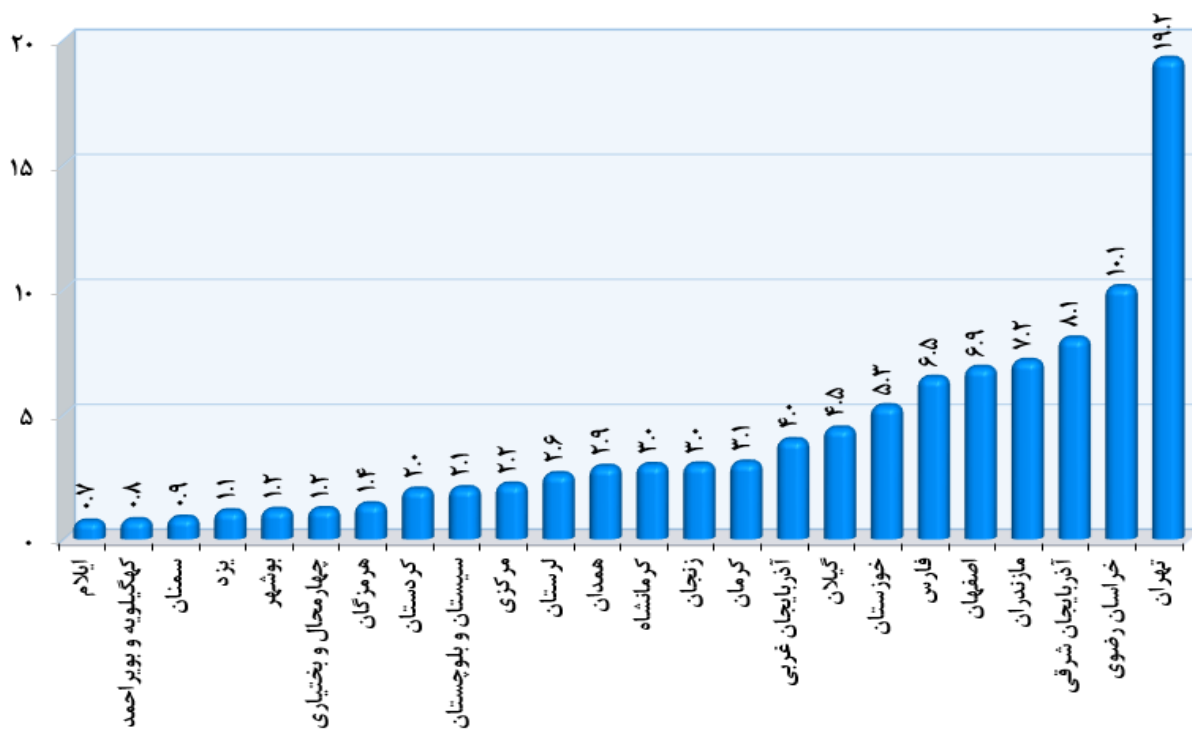
جدول شماره ۶: سهم هر استان از جمعیت جوان کل کشور طی سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

نام استان	۱۳۶۵			۱۳۷۵			۱۳۸۵			۱۳۹۰			۱۳۹۵		
	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل
مرکزی	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۱	۲,۰	۲,۰	۱,۹	۱,۹	۱,۹	۱,۸	۱,۸	۱,۷
گیلان	۴,۵	۴,۵	۴,۵	۳,۷	۳,۵	۳,۸	۳,۰	۳,۵	۳,۸	۳,۱	۲,۹	۲,۹	۲,۹	۲,۹	۲,۹
مازندران	۷,۲	۷,۱	۷,۲	۶,۶	۶,۴	۶,۹	۴,۰	۶,۴	۶,۹	۳,۹	۳,۹	۳,۹	۳,۹	۳,۸	۳,۸
آذربایجان شرقی	۸,۱	۸,۱	۸,۱	۵,۷	۵,۷	۵,۸	۵,۰	۵,۷	۵,۸	۴,۹	۴,۷	۴,۷	۴,۷	۴,۷	۴,۵
آذربایجان غربی	۴,۰	۳,۹	۴,۰	۴,۳	۴,۳	۴,۲	۴,۰	۴,۳	۴,۲	۳,۹	۴,۰	۴,۱	۴,۱	۴,۳	۴,۲
کرمانشاه	۳,۰	۳,۰	۳,۰	۳,۰	۳,۱	۲,۹	۲,۷	۲,۷	۲,۷	۲,۷	۲,۷	۲,۷	۲,۸	۲,۶	۲,۵
خوزستان	۵,۳	۵,۳	۵,۳	۶,۲	۶,۲	۶,۱	۶,۳	۶,۳	۶,۱	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۴
فارس	۶,۵	۶,۶	۶,۵	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۵	۶,۵	۶,۵	۶,۳	۶,۳	۶,۰
کرمان	۳,۱	۳,۰	۳,۱	۳,۳	۳,۳	۳,۲	۳,۹	۳,۳	۳,۲	۳,۹	۳,۹	۳,۸	۴,۱	۴,۳	۴,۲
خراسان رضوی	۱۰,۱	۱۰,۰	۱۰,۱	۹,۶	۹,۳	۱۰,۰	۷,۹	۹,۳	۷,۷	۷,۹	۷,۷	۷,۹	۷,۸	۸,۰	۸,۱
اصفهان	۶,۹	۷,۱	۶,۹	۶,۷	۶,۹	۶,۶	۶,۵	۶,۷	۶,۵	۶,۴	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۳	۶,۰
سیستان و بلوچستان	۲,۱	۱,۹	۲,۱	۲,۷	۲,۸	۲,۷	۳,۴	۲,۷	۳,۴	۳,۳	۳,۴	۳,۴	۳,۴	۳,۹	۳,۹
کردستان	۲,۰	۲,۰	۲,۰	۲,۲	۲,۲	۲,۲	۲,۰	۲,۲	۲,۲	۲,۰	۲,۰	۲,۱	۲,۱	۲,۱	۲,۱
همدان	۲,۹	۳,۰	۲,۹	۲,۷	۲,۷	۲,۸	۲,۴	۲,۷	۲,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۴	۲,۲	۲,۱
چهارمحال و بختیاری	۱,۲	۱,۲	۱,۲	۱,۲	۱,۲	۱,۳	۱,۳	۱,۲	۱,۳	۱,۲	۱,۲	۱,۲	۱,۲	۱,۲	۱,۲
لرستان	۲,۶	۲,۶	۲,۶	۲,۷	۲,۷	۲,۶	۲,۶	۲,۷	۲,۶	۲,۶	۲,۶	۲,۵	۲,۵	۲,۳	۲,۳
ایلام	۰,۷	۰,۷	۰,۷	۰,۷	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸
کهگیلویه و بویراحمد	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۸	۰,۹	۱,۰	۰,۸	۰,۹	۰,۹	۱,۰	۰,۹	۰,۹	۱,۰	۱,۰
بوشهر	۱,۲	۱,۲	۱,۲	۱,۳	۱,۳	۱,۲	۱,۴	۱,۳	۱,۲	۱,۳	۱,۳	۱,۳	۱,۳	۱,۵	۱,۴
زنجان	۳,۰	۳,۰	۳,۰	۱,۷	۱,۷	۱,۸	۱,۴	۱,۷	۱,۴	۱,۳	۱,۴	۱,۴	۱,۴	۱,۳	۱,۳
سمنان	۰,۹	۰,۹	۰,۹	۰,۹	۰,۹	۰,۸	۰,۸	۰,۹	۰,۸	۰,۹	۰,۹	۰,۸	۰,۸	۱,۰	۱,۰
یزد	۱,۱	۱,۲	۱,۱	۱,۲	۱,۲	۱,۲	۱,۵	۱,۳	۱,۲	۱,۵	۱,۴	۱,۴	۱,۴	۱,۴	۱,۴
هرمزگان	۱,۴	۱,۴	۱,۴	۱,۷	۱,۷	۱,۶	۲,۱	۱,۷	۱,۶	۲,۱	۲,۱	۲,۰	۲,۳	۲,۵	۲,۵
تهران	۱۹,۲	۱۹,۳	۱۹,۲	۱۹,۱	۱۹,۵	۱۸,۶	۱۸,۷	۱۹,۱	۱۸,۶	۱۸,۵	۱۸,۸	۱۸,۵	۱۵,۳	۱۵,۲	۱۵,۹
اردبیل	-	-	-	۲,۰	۲,۰	۲,۰	۱,۸	۲,۰	۱,۸	۱,۷	۱,۸	۱,۷	۱,۷	۱,۶	۱,۶
قم	-	-	-	۱,۴	۱,۴	۱,۴	۱,۵	۱,۴	۱,۵	۱,۵	۱,۵	۱,۵	۱,۶	۱,۷	۱,۷
قزوین	-	-	-	-	-	-	۱,۷	-	۱,۷	۱,۷	۱,۷	۱,۶	۱,۶	۱,۶	۱,۶
گلستان	-	-	-	-	-	-	۲,۳	-	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۳	۲,۴	۲,۴	۲,۳
خراسان شمالی	-	-	-	-	-	-	۱,۱	-	۱,۱	۱,۱	۱,۱	۱,۲	۱,۲	۱,۱	۱,۱
خراسان جنوبی	-	-	-	-	-	-	۰,۹	-	۰,۹	۰,۹	۰,۹	۰,۹	۰,۸	۱,۰	۱,۰
البرز	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۳,۰	۳,۲	۳,۳
کل کشور	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰

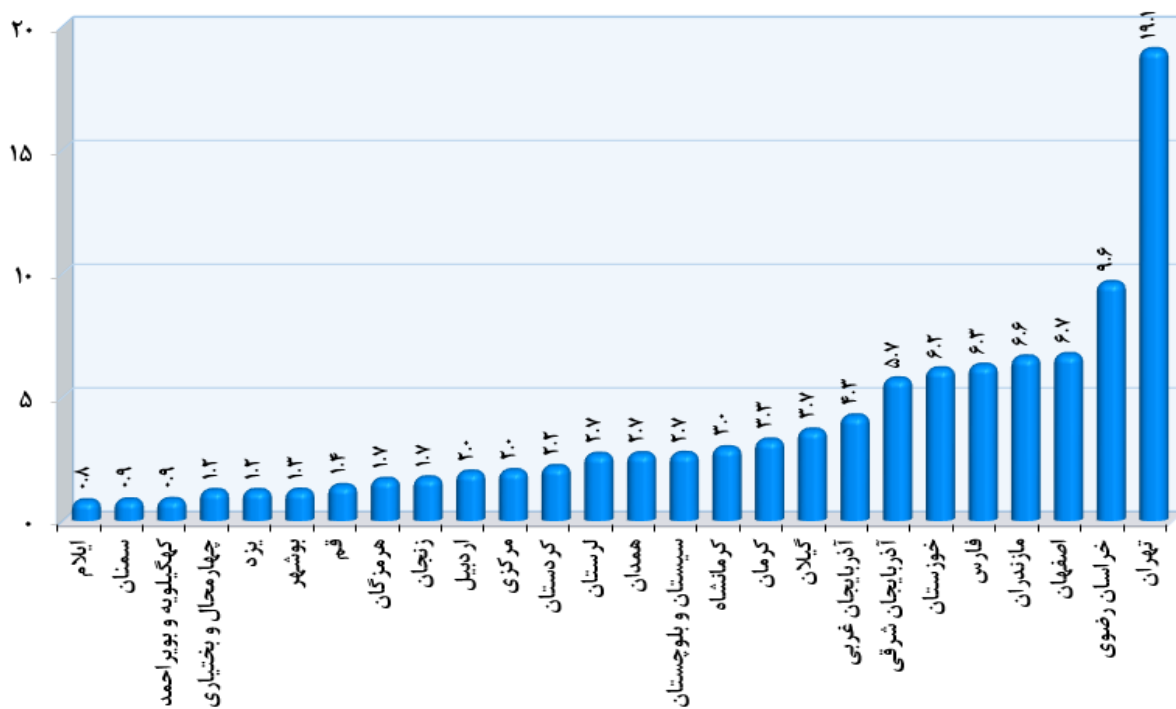
ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

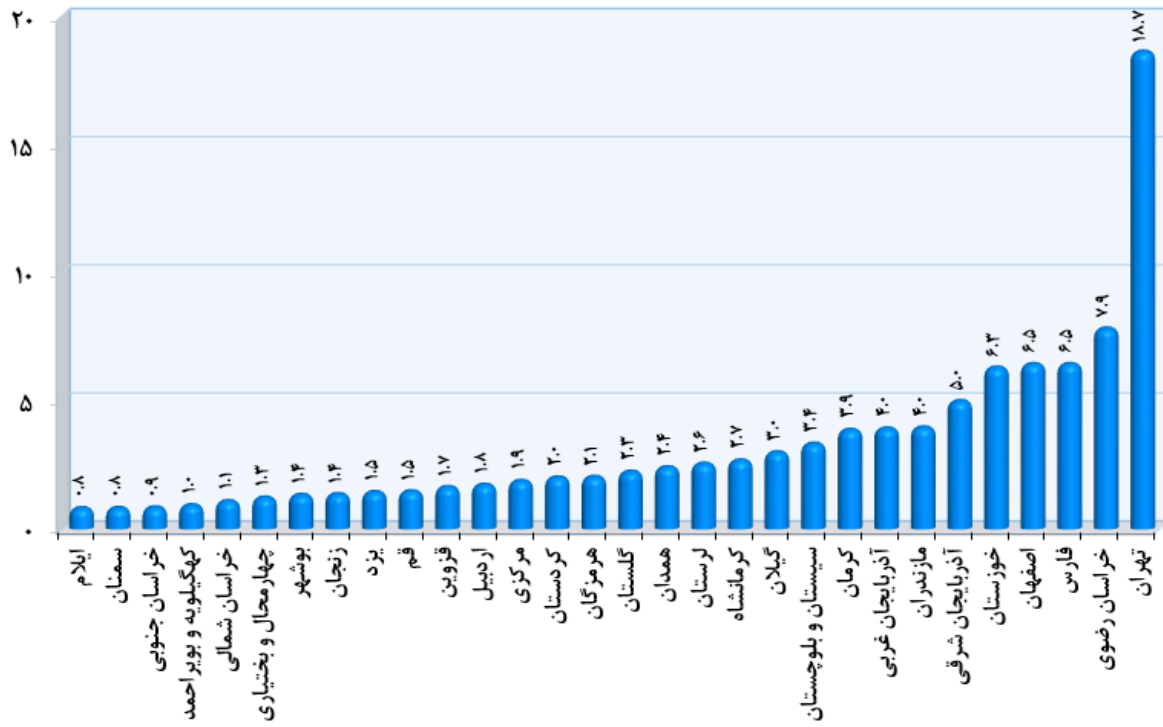
نمودار شماره ۱۸: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۶۵

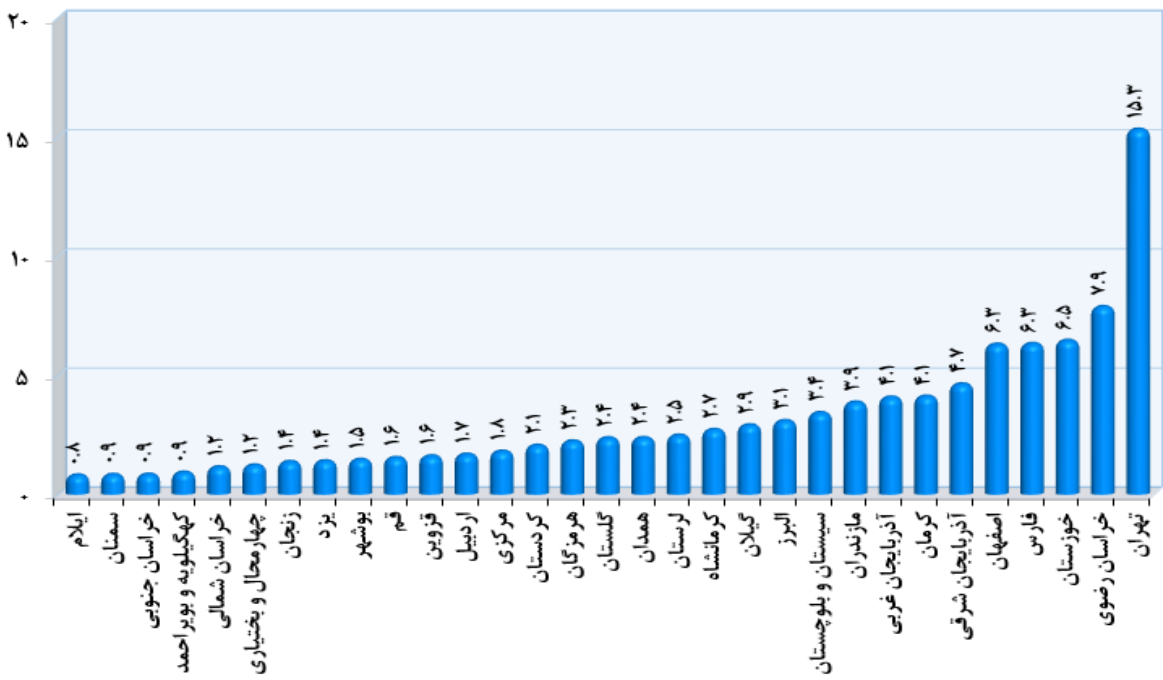
نمودار شماره ۱۹: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۷۵

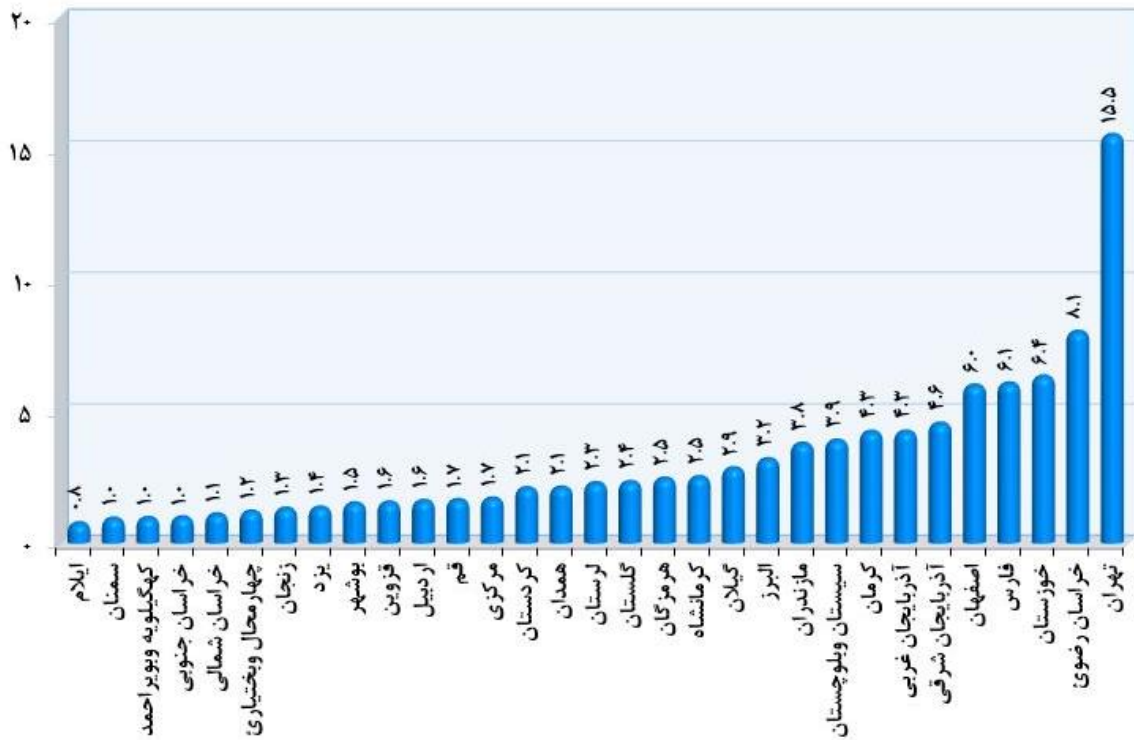
نمودار شماره ۲۰: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۸۵

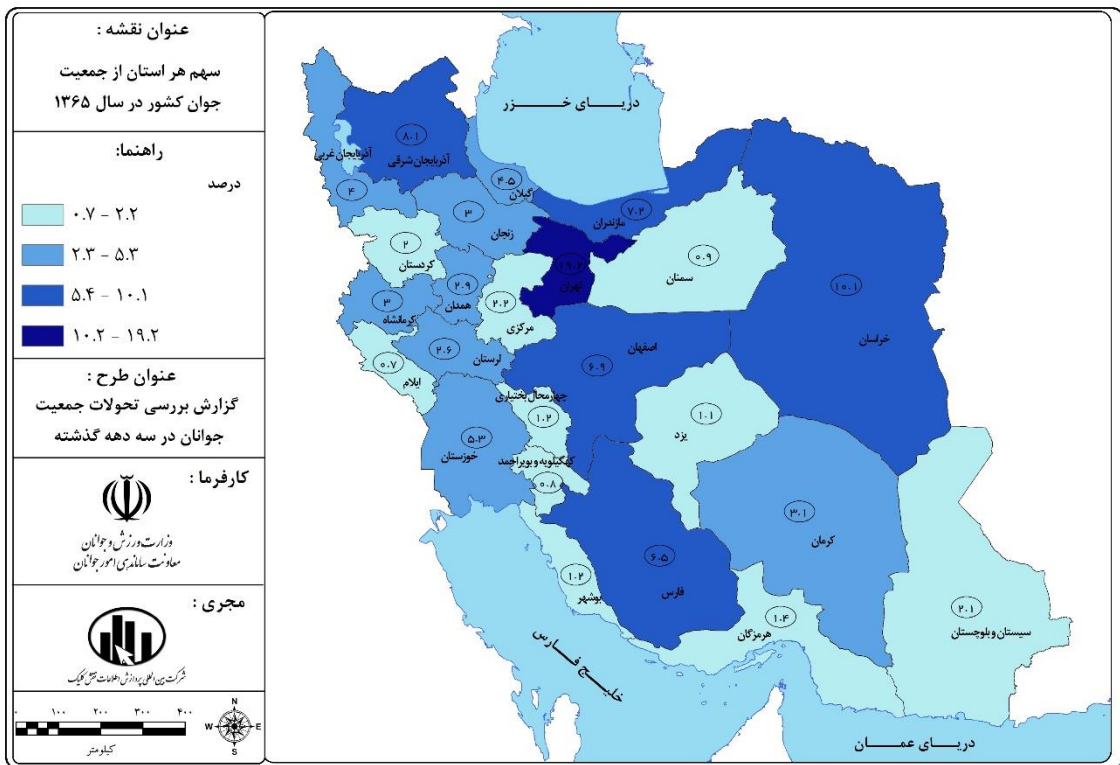
نمودار شماره ۲۱: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۹۰

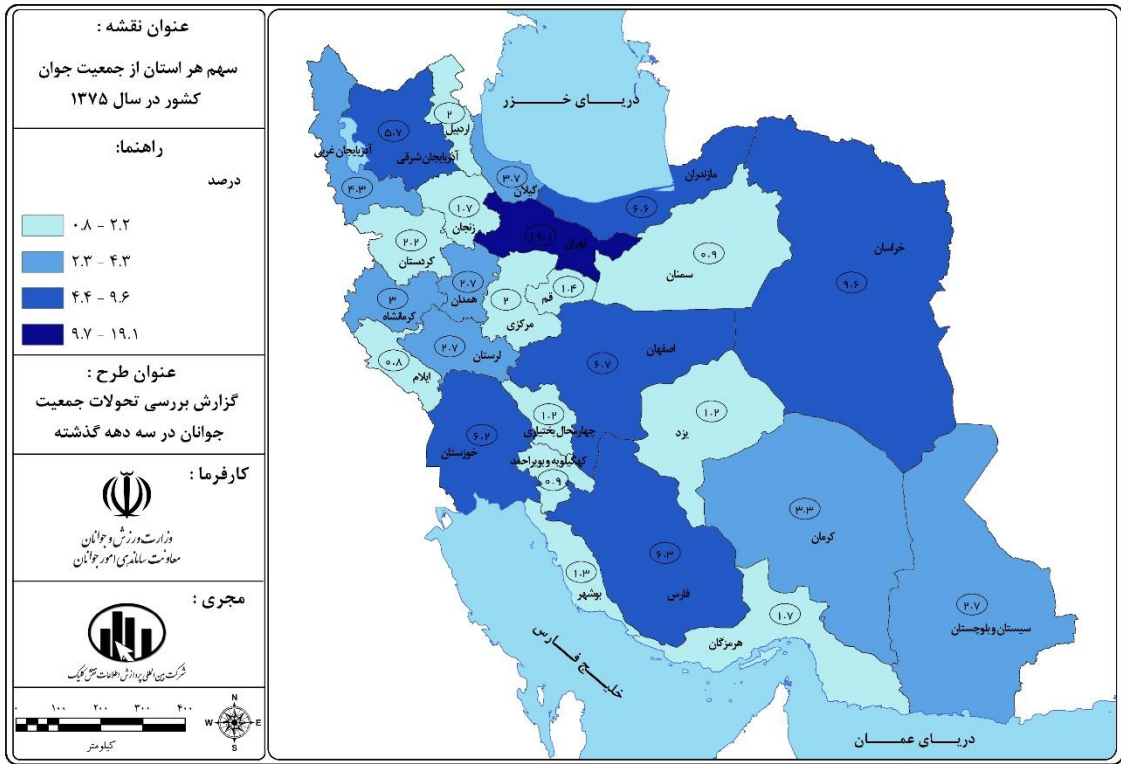
نمودار شماره ۲۲: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۹۵

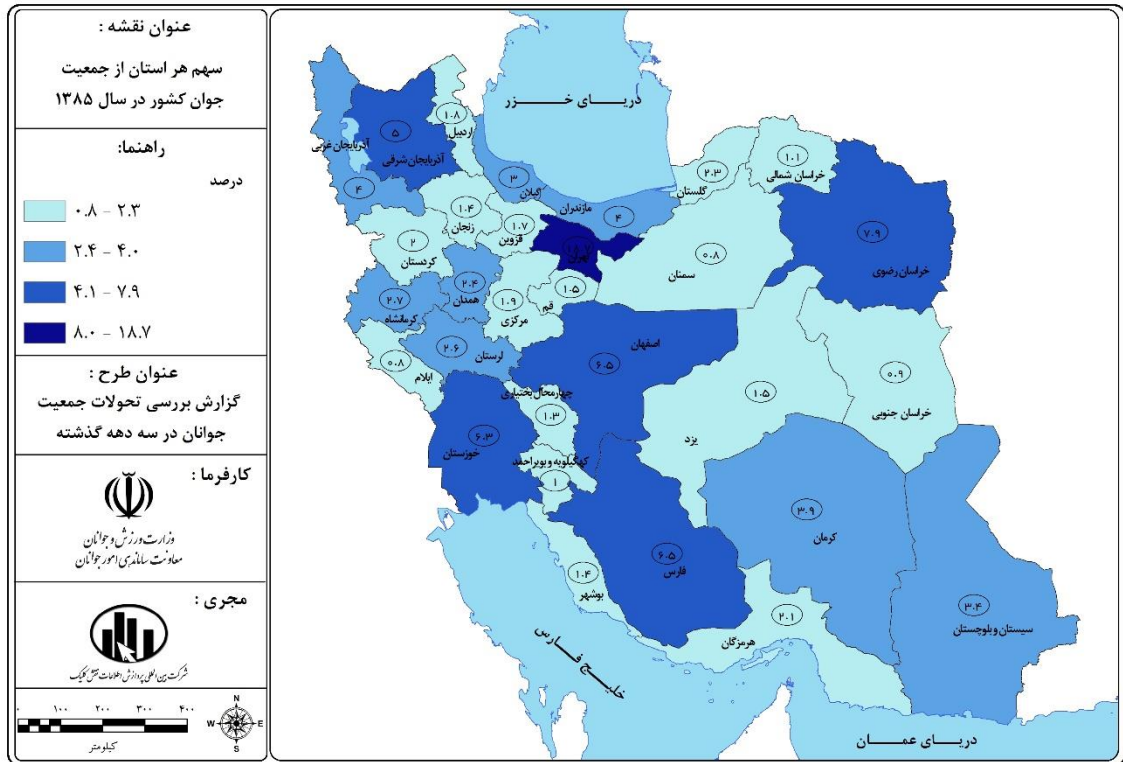
نقشه شماره ۱۱: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۶۵

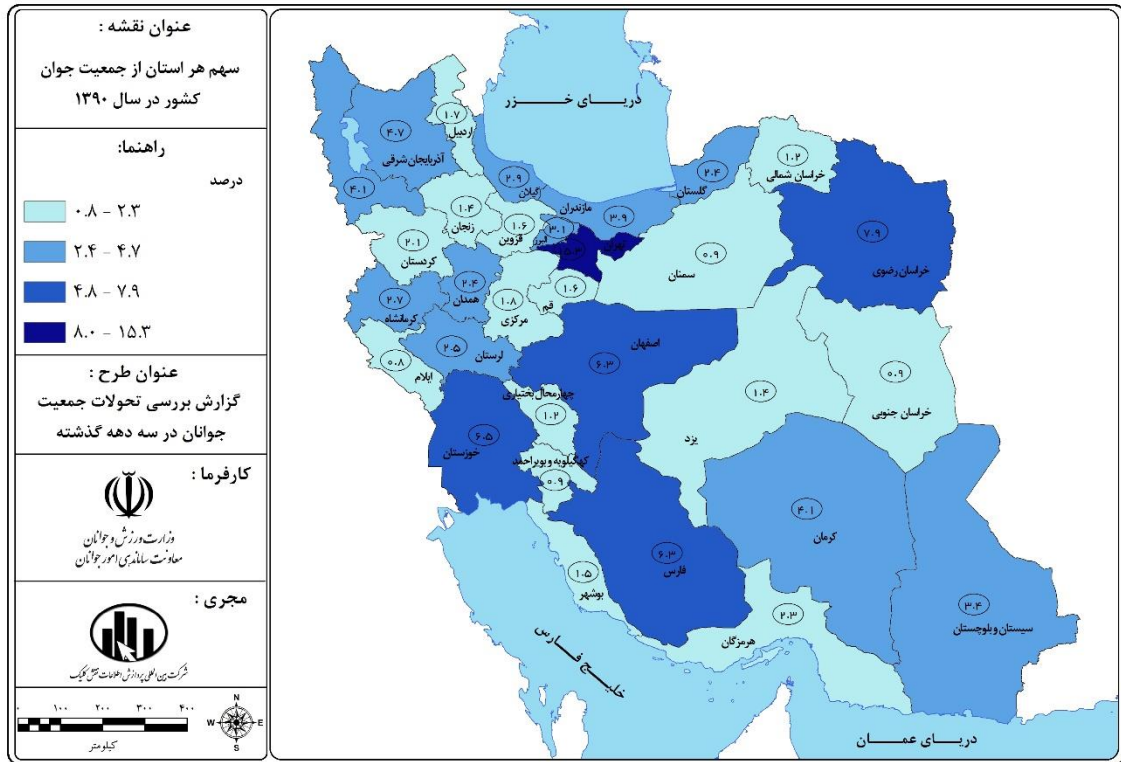
نقشه شماره ۱۲: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۷۵

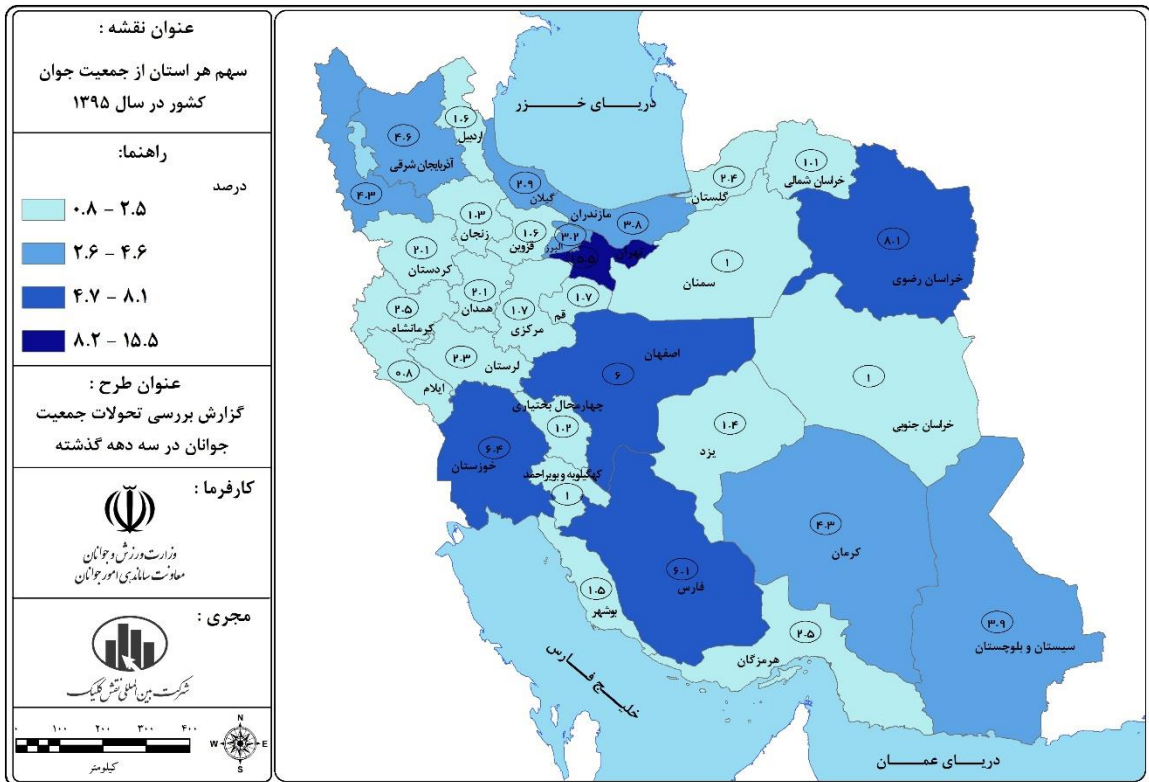
نقشه شماره ۱۳: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۸۵

نقشه شماره ۱۴: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۹۰

نقشه شماره ۱۵: توزیع درصد جمعیت جوان کشور بر حسب استان در سال ۱۳۹۵

۴. باروری جوانان

باروری در کنار مرگ و میر یکی از عوامل اصلی تغییرات جمعیتی یک جامعه می‌باشد. در بسیاری از نقاط دنیا، و به نظر می‌رسد با توجه به کاهش شدید مرگ و میر به وسیله افزایش سطح بهداشت و آگاهی‌های فردی و عمومی اکنون مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده تغییرات جمعیتی باروری باشد علاوه بر آن سطح باروری که در گذشته تقریباً ثابت بود اکنون کاهش بسیاری یافته و رشد جمعیت نیز به تبع آن کم شده است. یکی از مؤلفه‌های مهم در برنامه‌ریزی‌های مربوط به سلامت و آموزش هر جامعه، آمار و روندهای باروری در آن جامعه است. اشراف بر الگوی تغییرات باروری و سمت‌وسوی آینده آن در هر کشوری می‌تواند از اهمیت بالایی برای برنامه‌ریزی‌ها برخوردار باشد. باروری یکی از موارد عمده مطالعات جمعیتی است، زیرا که باروری عامل عمده افزایش جمعیت در حالت عادی و طبیعی می‌باشد و تأثیر بسزایی در توزیع جمعیت ایفا می‌نماید. باروری از پدیده‌های قابل کنترل جمعیتی است که عوامل اجتماعی، اقتصادی و فیزیولوژیکی در آن تأثیر می‌گذارد. باروری بر خلاف مرگ و میر که در هر سنی ممکن است اتفاق بیفتد به وسیله زنان در دوره سنی خاصی صورت می‌پذیرد.

منبع اصلی آمارهای باروری داده‌های ثبت‌احوال است. از آنجاکه باروری، علاوه بر داشتن جنبه طبیعی، جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی و غیره نیز دارد، بنابراین مطالعه آن، چه از بعد جمعیت‌شناختی و چه از ابعاد دیگر، حائز اهمیت است؛ اما این کار مستلزم دستیابی به منابع آماری معتبر است. همچون مرگ و میر، ثبت به‌موقع زادوولد مهم است و آمار صحیح آن پایه تحلیل‌های جمعیتی است؛ چرا که در صورت عدم آگاهی دقیق از آن در هر سال معین، میزان افزایش جمعیت برآورد نخواهد شد و موجب عدم تعیین ساخت سنی جمعیت‌ها و به دنبال آن اتخاذ خط‌مشی‌های دور از واقع خواهد شد.

میزان باروری عمومی و نکاحی برای زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله می‌باشد اما به علت اینکه شدت باروری زنان در سنین مختلف یکسان نیست لذا از شاخص میزان باروری ویژه سنی که برای هر دو شاخص فوق قابل محاسبه است استفاده به عمل می‌آید. که در عین حال برای مطالعاتی که به گروه‌های سنی خاصی می‌پردازد (نظیر این گزارش) معیار مناسبی می‌باشد.

برای محاسبه این شاخص، زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله را در هفت گروه سنی پنج‌ساله یعنی ۱۹-۱۵، ۲۴-۲۰، ۲۹-۲۴، ۳۴-۳۰، ۳۹-۳۵، ۴۴-۴۰، ۴۹-۴۵، ساله طبقه‌بندی می‌کنند و از تقسیم موالید زنده متولد شده هر گروه سنی به جمعیت زنان همان گروه سنی در میانه سال، میزان باروری ویژه سنی مربوطه به آن را محاسبه می‌کنند. میزان باروری اختصاصی سنی، کودکان زنده به دنیا آمده به ازای هزار زن در هر یک از گروه‌های سنی ذکر شده را در طی یک سال مشخص می‌کند. این شاخص به خوبی الگوی سنی باروری را منعکس می‌سازد. در این گزارش سه گروه سنی ۱۹-۱۵، ۲۴-۲۰، ۲۹-۲۴ مورد بررسی قرار گرفتند. همان‌طور که در جدول زیر نیز آمده است بیشترین میزان باروری در سه گروه سنی مادران جوان در گروه‌های سنی ۲۰ تا ۲۴ ساله و ۲۴ تا ۲۹ ساله است که این مسئله در تمامی استان‌های کشور با همین الگو دیده می‌شود شایان ذکر است که باروری اغلب در استان‌هایی که از سطح توسعه و رفاه پایین‌تری برخوردارند بالاتر است و در بیشتر در گروه‌های سنی پایین‌تر نیز رخ می‌دهد چنانچه استان سیستان و بلوچستان که

از محروم‌ترین استان‌های کشور است یکی بالاترین میزان باروری را در سه گروه سنی مورد بررسی را داراست و در عین حال استان‌هایی چون تهران و البرز از میزان پائینی از باروری را در این گروه‌های سنی نشان می‌دهند.

جدول شماره ۷: میزان باروری ویژه سنی زنان جوان کشور در سال ۱۳۹۴

نام استان	گروه سنی		
	۱۵-۱۹ ساله	۲۰-۲۴ ساله	۲۴-۲۹ ساله
مرکزی	۷۶.۸	۱۱۰.۴	۱۰۱.۰
گیلان	۸۵.۷	۱۰۱.۶	۸۳.۹
مازندران	۶۴.۹	۹۹.۵	۸۴.۸
آذربایجان شرقی	۱۱۱.۴	۱۲۴.۶	۱۰۳.۸
آذربایجان غربی	۱۳۹.۵	۱۳۹.۲	۱۱۴.۳
کرمانشاه	۱۰۵.۵	۱۲۵.۷	۱۰۵.۹
خوزستان	۱۴۳.۹	۱۵۸.۶	۱۳۳.۵
فارس	۸۳.۸	۱۲۶.۲	۱۱۶.۲
کرمان	۱۳۶.۱	۱۵۴.۴	۱۳۵.۶
رضوی خراسان	۸۳.۴	۱۲۹.۲	۱۱۹.۱
اصفهان	۶۶.۷	۱۱۱.۳	۱۰۵.۶
سیستان و بلوچستان	۲۱۹.۶	۲۲۱.۸	۱۸۶.۶
کردستان	۹۸.۶	۱۲۰.۸	۱۰۳.۹
همدان	۸۷.۰	۱۱۲.۶	۱۰۰.۶
چهارمحال و بختیاری	۱۱۵.۹	۱۵۴.۲	۱۳۵.۲
لرستان	۱۱۵.۸	۱۳۰.۲	۱۱۷.۳
ایلام	۱۰۵.۵	۱۳۱.۸	۱۱۹.۹
کهگیلویه و بویراحمد	۱۳۳.۳	۱۶۷.۴	۱۵۸.۷
بوشهر	۱۱۶.۹	۱۴۷.۱	۱۲۴.۹
زنجان	۱۱۲.۴	۱۲۳.۵	۱۱۲.۸
سمنان	۸۶.۶	۱۰۸.۳	۱۰۲.۷
یزد	۱۰۲.۴	۱۳۹.۷	۱۲۳.۹
هرمزگان	۱۳۲.۵	۱۵۷.۷	۱۴۲.۳
تهران	۹۰.۵	۱۰۸.۴	۹۲.۹
اردبیل	۱۲۴.۲	۱۳۰.۲	۱۱۳.۸
قم	۸۴.۴	۱۲۴.۶	۱۲۲.۲
قزوین	۹۴.۹	۱۱۶.۵	۱۰۰.۸
گلستان	۱۳۲.۹	۱۵۷.۷	۱۲۸.۱
خراسان شمالی	۱۱۴.۹	۱۴۲.۲	۱۳۵.۲
خراسان جنوبی	۸۵.۹	۱۴۸.۶	۱۴۹.۲
البرز	۸۴.۴	۱۰۳.۵	۹۳.۴
کل کشور	۱۰۷.۵	۱۳۰.۱	۱۱۲.۸

ماخذ: سالنامه ثبت احوال کشور ۱۳۹۴

۵. وضع زناشویی جوانان

به رغم ماهیت در حال تغییر ازدواج، طلاق و وضعیت زناشویی در جهان، اما هنوز هم ازدواج الگوی غالب و اصلی و مقبول وضعیت زناشویی در کشور ماست و کماکان جزء متغیرهای جمعیت‌شناختی معتبر و مفیدی برای مطالعه می‌باشد، زیرا ازدواج یک واقعه مورد انتظار برای تقریباً تمام افراد است. غفلت از ازدواج در واقع غفلت از واقعه چرخه زندگی مهمی باشد که به طور مستقیم باروری و به طور غیر مستقیم مجموعه‌ای از ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیت‌شناختی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

جمعیت در سن قانونی ازدواج را برحسب وضعیت ازدواج به چهار دسته تقسیم می‌نمایند:

۱- هرگز ازدواج نکرده

۲- دارای همسر

۳- بدون همسر به خاطر فوت

۴- بدون همسر به خاطر طلاق.

رفتار این‌گونه وضعیت‌های زناشویی نسبت به اجزای اصلی تغییرات جمعیت بسیار متفاوت است. این مورد به ویژه در ارتباط با باروری مصداق پیدا می‌کند و به شکل کلی بر آن اثر می‌گذارد.

بررسی وضعیت زناشویی جوانان کشور همان‌گونه که در جدول زیر آمده است بیانگر این است که طی دوره مورد بررسی از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ همواره با توجه به افزایش جمعیت در تمامی دوره‌ها تعداد افراد در تمامی چهار گروه مورد بررسی نیز افزایش داشته است اما با نگاهی به جدول شماره ۹ که سهم درصدی هر وضعیت را از جمعیت جوان کشور در سال‌های متفاوت نشان می‌دهد می‌توان دریافت که درصد افراد دارای همسر از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ رو به کاهش گذارده است و در همین مقطع نیز بر درصد افراد هرگز ازدواج نکرده نیز به شکل مداوم افزوده شده است این مسئله در هر دو جنس قابل مشاهده است چنانکه در سال ۱۳۶۵ ۴۹٫۲ درصد از جمعیت جوان را افراد متأهل تشکیل داده‌اند که این رقم برای سال ۱۳۸۵ به ۳۵٫۶ درصد رسیده است. نکته مهمی که باید به آن اشاره داشت افزایش درصد افراد دارای همسر در سال ۱۳۹۰ است که در هر دو جنس رخ داده است. این مسئله ناشی از ورود متولدین دهه ۱۳۶۰ به سن ازدواج است. نکته دیگر افزایش مداوم جمعیت گروه بی‌همسر بر اثر طلاق است که با سرعت زیادی طی تمامی دوره‌های مورد بررسی در بین جمعیت جوان افزایش یافته است. در مجموع می‌توان گفت که اعداد و ارقام بیانگر بالاتر رفتن سن ازدواج، کاهش تدریجی ازدواج و افزایش طلاق و مجرد در دوره مورد بررسی می‌باشد.

جدول شماره ۸: وضعیت زناشویی جمعیت جوان کشور در سال ۱۳۹۴

شرح	سال	کل	مرد	زن
دارای همسر	۱۳۶۵	۶۴۱۲۷۱۳	۲۴۷۹۱۳۳	۳۹۳۳۵۸۰
	۱۳۷۵	۶۶۴۱۹۳۹	۲۴۸۶۲۲۸	۴۱۵۵۷۱۱
	۱۳۸۵	۸۸۸۶۱۱۰	۳۳۱۰۶۵۴	۵۵۷۵۴۵۶
	۱۳۹۰	۹۵۰۶۱۷۳	۳۵۳۷۲۵۰	۵۹۶۸۹۲۳
بی همسر بر اثر فوت همسر	۱۳۶۵	۶۵۶۱۹	۱۹۰۴۵	۴۶۵۷۴
	۱۳۷۵	۳۷۴۵۵	۸۹۶۷	۲۸۴۸۸
	۱۳۸۵	۴۶۳۲۲	۱۲۲۷۶	۳۴۰۴۶
	۱۳۹۰	۴۹۵۶۸	۱۴۶۷۷	۳۴۸۹۱
بی همسر بر اثر طلاق	۱۳۶۵	۴۹۸۵۶	۱۷۶۶۸	۳۲۱۸۸
	۱۳۷۵	۴۱۴۴۱	۱۲۴۴۹	۲۸۹۹۲
	۱۳۸۵	۹۶۴۳۸	۳۱۳۶۰	۶۵۰۷۸
	۱۳۹۰	۱۴۵۷۱۰	۴۰۳۳۴	۱۰۵۳۷۶
هرگز ازدواج نکرده	۱۳۶۵	۶۲۵۹۸۲۲	۳۹۳۲۲۲۰	۲۳۲۷۶۰۲
	۱۳۷۵	۱۰۲۲۲۴۴۳	۵۹۵۳۵۶۲	۴۲۶۸۶۸۱
	۱۳۸۵	۱۵۷۶۸۱۹۷	۹۱۷۷۹۸۷	۶۵۹۰۲۱۰
	۱۳۹۰	۱۳۹۵۰۶۱۲	۸۲۷۷۷۶۸	۵۶۷۲۸۴۴

ماخذ: محاسبه شده براساس داده‌های مرکز آمار ایران ۱۳۹۴

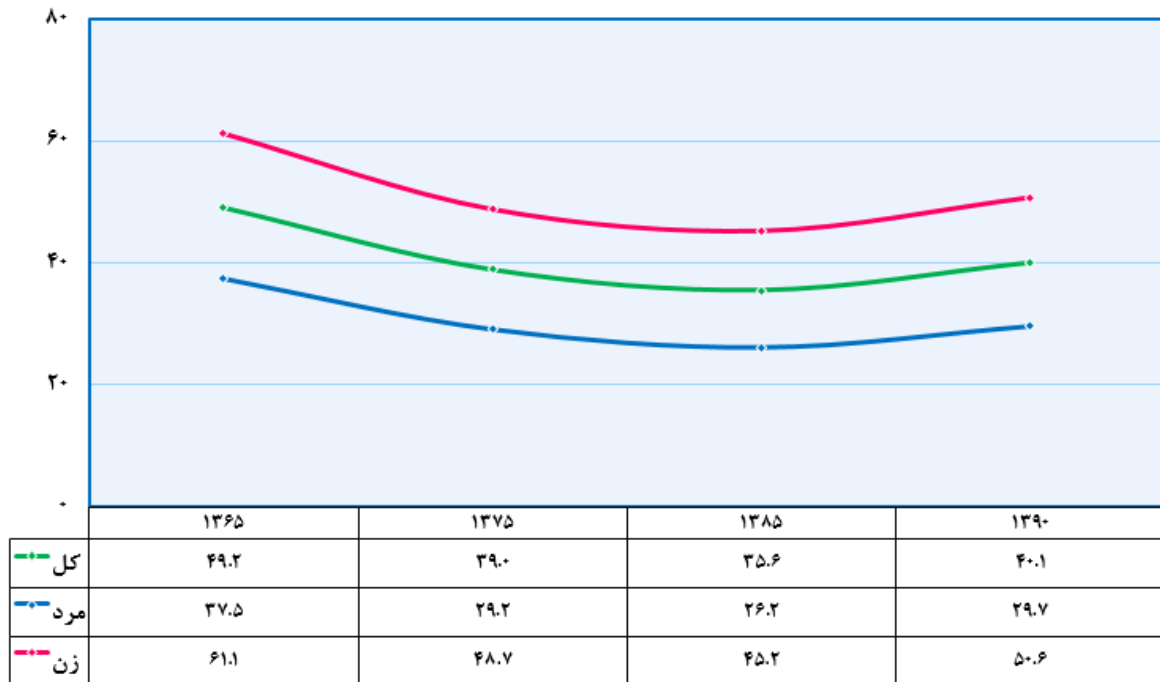
جدول شماره ۹: وضعیت زناشویی جمعیت جوان کشور بر حسب درصد در سال ۱۳۹۴

شرح	سال	کل	مرد	زن
دارای همسر	۱۳۶۵	۴۹.۲	۳۷.۵	۶۱.۱
	۱۳۷۵	۳۹.۰	۲۹.۲	۴۸.۷
	۱۳۸۵	۳۵.۶	۲۶.۲	۴۵.۲
	۱۳۹۰	۴۰.۱	۲۹.۷	۵۰.۶
بی همسر بر اثر فوت همسر	۱۳۶۵	۰.۵	۰.۳	۰.۷
	۱۳۷۵	۰.۲	۰.۱	۰.۳
	۱۳۸۵	۰.۲	۰.۱	۰.۳
	۱۳۹۰	۰.۲	۰.۱	۰.۳
بی همسر بر اثر طلاق	۱۳۶۵	۰.۴	۰.۳	۰.۵
	۱۳۷۵	۰.۲	۰.۱	۰.۳
	۱۳۸۵	۰.۴	۰.۲	۰.۵
	۱۳۹۰	۰.۶	۰.۳	۰.۹
هرگز ازدواج نکرده	۱۳۶۵	۴۸.۰	۵۹.۵	۳۶.۲
	۱۳۷۵	۶۰.۰	۶۹.۹	۵۰.۰
	۱۳۸۵	۶۳.۲	۷۲.۸	۵۳.۴
	۱۳۹۰	۵۸.۹	۶۹.۵	۴۸.۱

ماخذ: محاسبه شده براساس داده‌های مرکز آمار ایران ۱۳۹۴

بررسی تحولات جمعیت جوان کشور

نمودار شماره ۲۳: روند درصد جوانان دارای همسر کل کشور طی سالهای ۱۳۶۵-۹۰

نمودار شماره ۲۴: روند درصد جوانان بی همسر بر اثر طلاق کل کشور طی سالهای ۱۳۶۵-۹۰

یکی از مسائلی که خروجی نظامات اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی کشور در دهه‌ی اخیر است بحث مضیقه ازدواج است که برای برخی از گروه‌های سنی جوانان بروز پیدا کرده است. مضیقه ازدواج به وضعیتی اشاره دارد که به تعداد کافی همسر مناسب برای زنان و مردان ازدواج نکرده وجود ندارد. انفجار جمعیت در یک جامعه می‌تواند به مضیقه ازدواج منجر گردد. زنانی که در دوره زمانی افزایش موالید متولد می‌شوند، با کمبود مرد در طیف سنی متناسب با خود مواجه‌اند. در واقع شوهران بالقوه این زنان، دو یا سه سال پیش از آن‌ها، زمانی که نرخ موالید پایین‌تر بوده است، به دنیا آمده‌اند علاوه بر این شرایط جنگ و مرگ و میر مردان در سنین ازدواج و همین‌طور مهاجرت جنس‌گزین به‌خصوص مهاجرت مردان در جستجوی کار می‌تواند تعادل در نسبت مردان به زنان را از بین ببرد و در نهایت مضیقه ازدواج را باعث گردد. همچنین مضیقه ازدواج می‌تواند در نتیجه ترجیح جنسی که با استفاده از سقط جنین انتخابی صورت می‌گیرد، رخ دهد.

منطق محاسبه مضیقه ازدواج مبتنی بر نظریه همسان همسری است که بر اساس آن افراد تلاش می‌کنند با افراد مشابه و هم سطح خود ازدواج کنند. همچنین به لحاظ سنی معمولاً مردان همسران خود را از بین زنان گروه‌های سنی پایین‌تر از خود انتخاب می‌کنند. با در نظر گرفتن شرایطی مانند سن، تحصیلات، محل سکونت، طبقه اجتماعی اقتصادی و ... مضیقه ازدواج محاسبه می‌شود. نتایج تحقیقات داخلی نشان می‌دهد که در بازه سنی جوانان، در گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله زنان (به جز زنان دارای تحصیلات متوسطه و پیش‌دانشگاهی) و در گروه سنی ۲۵-۲۹ ساله مردان شهرنشین دارای تحصیلات متوسطه و پیش‌دانشگاهی با مضیقه ازدواج روبه‌رو هستند و در کل در جامعه ایران زنان بیشتر از مردان با مضیقه ازدواج مواجه‌اند.

در کشور ما انفجار جمعیتی دهه ۱۳۶۰ و مهاجرت‌های جنس‌گزین و همچنین مرگ و میر بیشتر مردان جوان سبب کاهش تعداد همسران مناسب برای زنان جوان شده است. از سوی دیگر افزایش توانمندی و مشارکت زنان نیز سبب شده تا آن‌ها مردان هم سن خود و یا گروه‌های سنی بالاتر از خود را هم سطح و مشابه خود برای ازدواج تلقی نمایند. بنابراین برنامه‌ریزی برای توانمندسازی و افزایش مشارکت زنان در جامعه باید هم‌زمان با فراهم‌سازی زمینه برای توانمندسازی مردان همراه باشد تا به مضیقه ازدواج دامن نزنند. ناگفته پیداست که مضیقه ازدواج جوانان تبعاتی مانند تأخیر در سن ازدواج و فرزندآوری، افزایش ازدواج‌های سفید، افزایش آسیب‌های اخلاقی، افزایش ازدواج‌های نامناسب و نسنجیده و به تبع آن افزایش میزان طلاق و ... را در پی خواهد داشت.

۶. مهاجرت جوانان

مهاجرت یک پدیده‌ی اجتماعی اقتصادی است که نتیجه‌ی مجموعه‌ای پیچیده از عوامل اجتماعی، جمعیت شناختی، روان‌شناختی، اقتصادی و سیاسی است. فرایند مهاجرت امری پیچیده است که نه فقط حجم و رشد جمعیت یک جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه تغییرات قابل ملاحظه‌ای در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می‌کند.

مهاجرت را می‌توان یک نوع تطبیق و سازگاری اجتماعی در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و نیازهای فرهنگی محسوب کرد. طبق تئوری گزینشی بودن مهاجرت، همراه با هرگونه فرصتی که به وجود می‌آید، بعضی از افراد مهاجرت را بر می‌گزینند و برخی ماندن را، این امر برحسب تصادف نیست. معمولاً مهاجران ویژگی‌هایی دارند که موجب می‌شود زمینه‌های رفتن یا ماندن را در مقایسه با آن‌هایی که می‌مانند متفاوت ارزیابی کنند. مطابق با این تئوری، حداقل در ابتدا افراد نسبتاً آموزش دیده، ماهر، خلاق و دارای انگیزه‌های بالای کاری از جوامع فرستنده جذب مقصد می‌شوند.

مهاجرت از یک دیدگاه می‌تواند به دو نوع مهاجرت‌های داخلی و مهاجرت‌های بین‌المللی تقسیم شود. مهاجرت‌های بین‌المللی مستلزم عبور از مرزهای بین‌المللی است (مهاجرت از یک کشور به کشور دیگر)، در حالی که مهاجرت‌های داخلی در درون مرزهای یک سرزمین انجام می‌شود و به دو دسته مهاجرت‌های درون استانی و مهاجرت‌های بین استانی تقسیم می‌شود. اگر مهاجرت درون شهرستان‌های یک استان انجام گیرد، مهاجرت درون استانی و اگر از یک استان به استان دیگر انجام شود، مهاجرت بین استانی است. مهاجرت‌های داخلی مشتمل بر چهارگروه؛ مهاجرت از شهر به شهر، مهاجرت از روستا به روستا، مهاجرت از شهر به روستا و مهاجرت از روستا به شهر است.

امروزه کشورهای مختلف چه در قیاس‌های بین‌المللی و چه در سطح داخلی سطوح متفاوتی از توسعه را دارا می‌باشند. عدم تعادل در بهره‌گیری از مواهب توسعه‌یافتگی منجر به تحرکات ناموزون جمعیت، مانند مهاجرت از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق در حال توسعه و یا توسعه‌یافته‌تر شده است. از آنجا که توزیع منابع توسعه (شامل منابع مالی، منابع انسانی، دسترسی به مواد اولیه تولید، ساختار تولید، شبکه‌های ارتباطی و مانند این‌ها) میان مناطق مختلف یکسان نمی‌باشد، این نابرابری توسعه‌ای خود منجر به حرکات و جریانات مهاجرتی می‌شود.

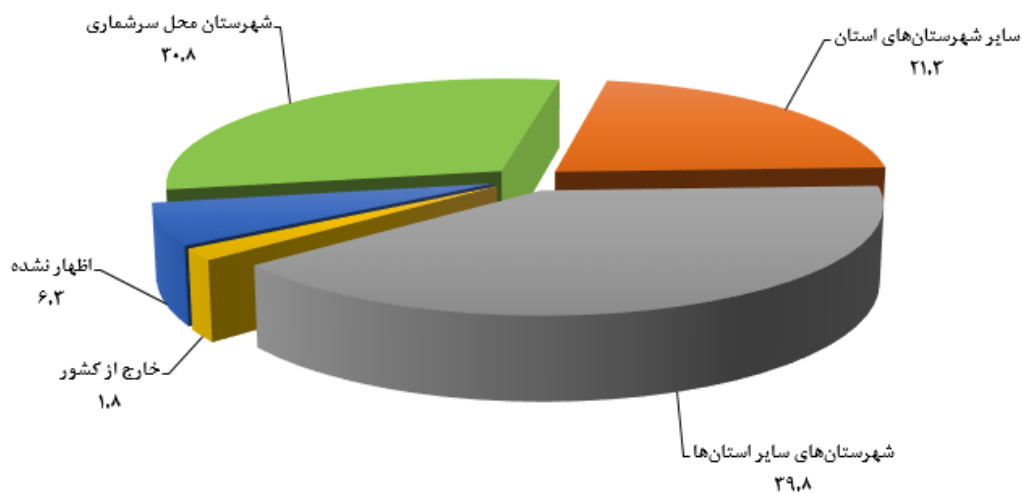
همان‌طور کل در جداول ذیل آمده است باید گفت که طبق نتایج سرشماری ۱۳۹۰ بیشتر از نیمی از مهاجرت‌های جوانان درون استانی بوده است اما مهاجرت برون استانی نیز سهم با ۳۹٫۸ درصد سهم قابل توجهی از مهاجرت جوانان را تشکیل می‌دهد. نکته قابل توجه تفاوت نسبت جنسی در مهاجرت‌هاست هرچه فاصله مقصد مهاجرت از مبدأ مهاجرت بیشتر باشد نسبت جنسی بالاتر می‌رود به بیان دیگر زنان جوان بیشتر سعی می‌کنند در همان شهرستان خود و یا استان محل سکونت خود مهاجرت نمایند. تا آنجا که نسبت جنسی در مهاجرت‌های خارج از کشور به ۲۷۲٫۱ درصد می‌رسد.

جدول شماره ۱۰: مهاجران جوان وارد شده طی ۵ سال گذشته بر حسب محل اقامت قبلی - بر اساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰

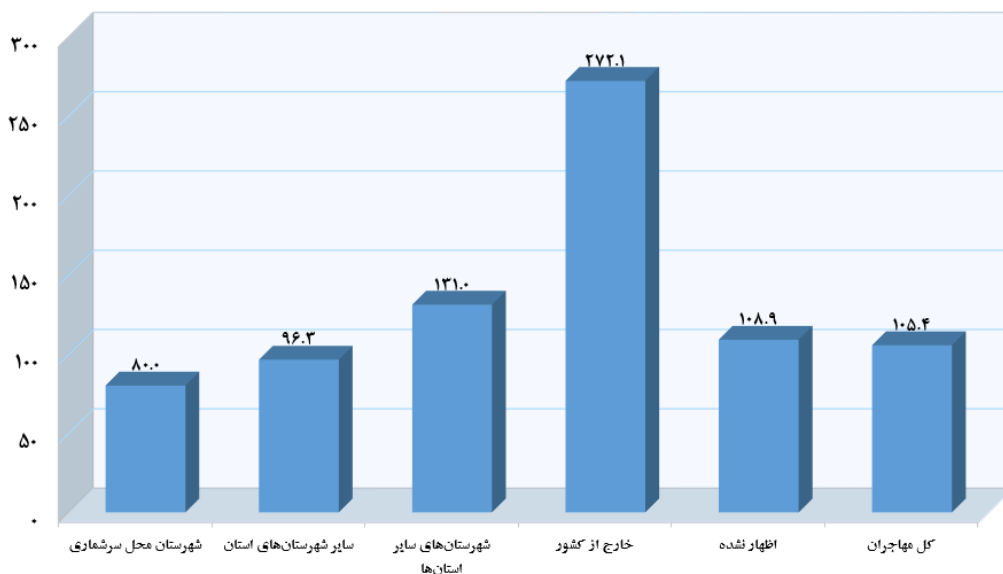
محل اقامت قبلی مهاجران جوان	تعداد مهاجران جوان	سهم از کل مهاجران	نسبت جنسی مهاجران جوان
شهرستان محل سرشماری	۷۸۵۱۴۷	۳۰.۸	۸۰.۰
سایر شهرستان‌های استان	۵۴۴۳۶۰	۲۱.۳	۹۶.۳
شهرستان‌های سایر استان‌ها	۱۰۱۶۳۳۹	۳۹.۸	۱۳۱.۰
خارج از کشور	۴۶۰۳۱	۱.۸	۲۷۲.۱
اظهار نشده	۱۵۹۹۱۹	۶.۳	۱۰۸.۹
کل مهاجران	۲۵۵۱۷۹۶	۱۰۰	۱۰۵.۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۹۰

نمودار شماره ۲۵: سهم مهاجران جوان وارد شده طی ۵ سال گذشته بر حسب محل اقامت قبلی - بر اساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰

نمودار شماره ۲۶: نسبت جنسی مهاجران جوان وارد شده طی ۵ سال گذشته بر حسب محل اقامت قبلی - بر اساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰

با نگاهی به جدول زیر باید گفت که حجم عمده‌ای از مهاجرین را جوانان کشور تشکیل می‌دهند به عبارتی قریب به ۴۶,۱ درصد از مهاجرین را جوانان تشکیل می‌دهند. شایان ذکر است حدود ۱۱ درصد از جوانان کشور بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰ مبادرت به مهاجرت نموده‌اند.

جدول شماره ۱۱: سهم مهاجران جوان از کل جمعیت مهاجر و جمعیت جوان - بر اساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰

شرح	کل	مرد	زن
تعداد مهاجران جوان	۲۵۵۱۷۹۶	۱۳۰۹۲۱۰	۱۲۴۲۵۸۶
سهم مهاجران جوان از کل جمعیت مهاجر	۴۶.۱	۴۵.۰	۴۷.۳
سهم مهاجران جوان از کل جمعیت جوان	۱۰.۸	۱۱.۰	۱۰.۵

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۹۰

بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰ باید گفت بیشترین علت مهاجرت جوانان طی این دوره برای مردان در درجه اول انجام یا پایان خدمت و سپس تحصیل، پیروی از خانواده و نیز علت‌های شغلی است اما این مسئله برای زنان جوان حول علل پیروی از خانوار و تحصیل معنا می‌یابد چنانچه ۶۲,۲ درصد مهاجرت‌های زنان جوان به علت پیروی از خانوار صورت پذیرفته است.

جدول شماره ۱۲: علل مهاجرت جمعیت جوان کشور - بر اساس آخرین جابجایی انجام شده سال ۱۳۹۰

علت مهاجرت	کل	مرد	زن
جستجوی کار	۶.۹	۱۲.۰	۱.۷
جستجوی کار بهتر	۳.۳	۵.۵	۰.۹
انتقال شغلی	۲.۸	۴.۶	۱.۰
تحصیل	۲۴.۰	۲۳.۹	۲۴.۱
انجام یا پایان خدمت و وظیفه	۱۲.۳	۲۴.۰	۰.۰
دستیابی به مسکن مناسب‌تر	۶.۰	۸.۲	۳.۸
پیروی از خانوار	۳۹.۱	۱۷.۲	۶۲.۲
سایر	۴.۵	۳.۸	۵.۳
اظهارنشده	۱.۰	۰.۹	۱.۰

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۹۰

درباره اهمیت مهاجرت جوانان و تبعات آن برای مبدأ و مقصد مهاجرت تحقیقات متعددی صورت گرفته است. اینکه نزدیک به نیمی از حجم مهاجرت‌ها مربوط به گروه‌های سنی جوان باشد نشان دهنده پویایی بالایی در نظام اجتماعی کشور است. هرچند که طبیعی است که سهم جوانان از کل مهاجرت قابل توجه باشد، چراکه جوانی مقطعی از زندگی فرد است که در آن درگیر تحصیل، اشتغال و در مجموع فرصتی برای ریسک کردن و ارتقا کیفیت زندگی است؛ اما نمی‌توان مسئله مهاجرت را کاملاً مثبت و در جهت دستیابی به شرایط بهتر ارزیابی کرد. در ادامه شاخص‌های مهاجرت داخلی جوانان به تفکیک استان‌های کشور آورده شده است. همان‌طور که جداول زیر مشاهده می‌شود، نیمی از استان‌ها مهاجرپذیر و نیمی دیگر مهاجرت فرست هستند. همان‌طور که گفته شد عدم تعادل‌های منطقه‌ای و بین استانی عامل جاذبه برخی استان‌ها و همچنین زمینه‌ساز دافعه برخی دیگر از استان‌ها شده‌اند و به همین دلیل میزان پویایی و تحرکات جمعیتی افزایش می‌یابد و جوانان به خاطر شرایط سنی و موقعیت‌هایی مانند تحصیل و کار و خدمت و ... بیشتر از سایر سنین در معرض این تغییرات هستند. آنچه که مایه نگرانی می‌شود این است که مهاجرت جوانان لزوماً مکانیزمی مفید و صحیح نیست که فرد را به زندگی مطلوب‌تر برساند، بلکه در بسیار از موارد سبب دامن زدن به آسیب‌های اجتماعی و برهم زدن تعادل جوامع مقصد می‌انجامد که نمونه این تبعات افزایش میزان تنوع آسیب‌ها در کل کشور و به خصوص در کلان‌شهرهای مهاجرپذیر است. بنابراین باید در زمینه علل مهاجرت جوانان و تلاش برای کاهش زمینه‌های مهاجرت به توزیع متعادل جوانان در سطح کشور کمک کرد و علاوه بر آن از بسیاری از آسیب‌های اجتماعی جلوگیری نمود. البته این امر به این مفهوم نیست که تمام آسیب‌ها ناشی از مهاجرت است اما آمارها نشان می‌دهد که بسیاری از قربانیان و مرتکبان به آسیب‌های اجتماعی مختلف جوانان و مهاجران هستند.

جدول شماره ۱۳: شاخص‌های مهاجرت داخلی زنان جوان به تفکیک استان‌های کشور در سال ۱۳۹۰

کد	نام استان	مهاجران وارد شده	مهاجران خارج شده	خالص مهاجرت	جمعیت ۱۳۹۰	میزان مهاجرپذیری	میزان مهاجر فرستی	میزان خالص مهاجرت	اثر بخشی مهاجرت
۰	مرکزی	۱۵۲۷۷	۱۴۵۹۲	۶۸۵	۲۱۳۳۸۶	۷۱.۶	۶۸.۴	۳.۲	۰.۰
۱	گیلان	۲۴۹۴۱	۲۵۶۶۱	-۷۲۰	۳۴۸۶۸۹	۷۱.۵	۷۳.۶	-۲.۱	۰.۰
۲	مازندران	۲۸۸۳۰	۲۶۱۲۲	۲۷۰۸	۴۵۵۴۱۵	۶۳.۳	۵۷.۴	۵.۹	۰.۰
۳	آذربایجان شرقی	۲۴۹۹۵	۲۷۴۲۲	-۲۴۲۷	۵۴۱۷۷۰	۴۶.۱	۵۰.۶	-۴.۵	۰.۰
۴	آذربایجان غربی	۱۸۴۵۳	۲۱۷۸۳	-۳۳۳۰	۴۷۹۶۰۹	۳۸.۵	۴۵.۴	-۶.۹	۰.۱
۵	کرمانشاه	۱۳۲۳۵	۲۴۸۴۸	-۱۱۶۱۳	۳۱۷۳۵۰	۴۱.۷	۷۸.۳	-۳۶.۶	۰.۳
۶	خوزستان	۳۵۵۵۶	۴۴۳۰۴	-۸۷۴۸	۷۶۷۴۹۴	۴۶.۳	۵۷.۷	-۱۱.۴	۰.۱
۷	فارس	۴۴۸۸۵	۵۵۶۴۲	-۱۰۷۵۷	۷۴۷۴۷۱	۶۰.۰	۷۴.۴	-۱۴.۴	۰.۱
۸	کرمان	۲۷۱۷۲	۲۸۴۵۹	-۱۲۸۷	۴۸۷۲۲۲	۵۵.۸	۵۸.۴	-۲.۶	۰.۰
۹	خراسان رضوی	۵۱۸۲۸	۵۷۲۶۹	-۵۴۴۱	۹۴۱۳۹۲	۵۵.۱	۶۰.۸	-۵.۸	۰.۰
۱۰	اصفهان	۴۹۱۵۰	۴۱۶۳۳	۷۵۱۷	۷۴۳۴۷۳	۶۶.۱	۵۶.۰	۱۰.۱	۰.۱
۱۱	سیستان و بلوچستان	۱۲۶۲۹	۱۵۷۹۱	-۳۱۶۲	۴۱۳۹۸۲	۳۰.۵	۳۸.۱	-۷.۶	۰.۱
۱۲	کردستان	۱۴۹۶۴	۱۷۱۲۶	-۲۱۶۲	۲۴۸۰۴۰	۶۰.۳	۶۹.۰	-۸.۷	۰.۱
۱۳	همدان	۱۵۳۹۸	۲۰۷۰۱	-۵۳۰۳	۲۸۲۲۵۷	۵۴.۶	۷۳.۳	-۱۸.۸	۰.۱
۱۴	چهارمحال و بختیاری	۵۵۷۹	۱۰۲۹۸	-۴۷۱۹	۱۴۷۹۲۷	۳۷.۷	۶۹.۶	-۳۱.۹	۰.۳
۱۵	لرستان	۱۰۱۴۶	۱۹۵۱۷	-۹۳۹۱	۲۹۳۶۸۱	۳۴.۵	۶۶.۵	-۳۲.۰	۰.۳
۱۶	ایلام	۶۰۸۱	۷۶۹۰	-۱۶۰۹	۹۷۷۹۱	۶۲.۲	۷۸.۶	-۱۶.۵	۰.۱
۱۷	کهگیلویه و بویراحمد	۷۹۷۶	۸۵۶۲	-۵۸۶	۱۱۴۷۰۹	۶۹.۵	۷۴.۶	-۵.۱	۰.۰
۱۸	بوشهر	۱۵۵۸۶	۱۱۲۳۵	۴۳۵۱	۱۵۶۴۲۷	۹۹.۶	۷۱.۸	۲۷.۸	۰.۲
۱۹	زنجان	۹۳۷۹	۹۲۵۵	۱۲۴	۱۶۵۵۵۱	۵۶.۷	۵۵.۹	۰.۷	۰.۰
۲۰	سمنان	۱۳۸۹۸	۶۹۰۱	۶۹۹۷	۹۹۳۹۹	۱۳۹.۸	۶۹.۴	۷۰.۴	۰.۳
۲۱	یزد	۱۶۱۲۰	۸۹۷۱	۷۱۴۹	۱۶۳۴۷۶	۹۸.۶	۵۴.۹	۴۳.۷	۰.۳
۲۲	هرمزگان	۱۴۹۴۸	۱۱۵۵۵	۳۳۹۳	۲۶۴۵۵۷	۵۶.۵	۴۳.۷	۱۲.۸	۰.۱
۲۳	تهران	۱۲۴۷۸۶	۱۰۸۲۳۶	۱۶۵۵۰	۱۸۲۷۰۶۴	۶۸.۳	۵۹.۲	۹.۱	۰.۱
۲۴	اردبیل	۸۱۳۸	۱۴۰۶۹	-۵۹۳۱	۱۹۸۲۶۶	۴۱.۰	۷۱.۰	-۲۹.۹	۰.۳
۲۵	قم	۱۱۸۴۴	۹۳۷۷	۲۴۶۷	۱۸۳۴۹۲	۶۴.۵	۵۱.۱	۱۳.۴	۰.۱
۲۶	قزوین	۱۰۱۶۹	۱۱۵۱۱	-۱۳۴۲	۳۷۵۷۲۰	۲۷.۱	۳۰.۶	-۳.۶	۰.۱
۲۷	گلستان	۱۹۷۷۳	۱۹۳۱۷	۴۵۶	۲۸۴۰۶۵	۶۹.۶	۶۸.۰	۱.۶	۰.۰
۲۸	خراسان شمالی	۹۰۷۷	۱۱۱۸۷	-۲۱۱۰	۱۳۹۹۳۲	۶۴.۹	۷۹.۹	-۱۵.۱	۰.۱
۲۹	خراسان جنوبی	۸۷۶۸	۶۷۷۱	۱۹۹۷	۹۹۳۴۹	۸۸.۳	۶۸.۲	۲۰.۱	۰.۱
۳۰	البرز	۴۰۷۲۴	۱۴۴۸۰	۲۶۲۴۴	۳۷۵۰۸۵	۱۰۸.۶	۳۸.۶	۷۰.۰	۰.۵

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۹۰

جدول شماره ۱۴: شاخص‌های مهاجرت داخلی مردان جوان به تفکیک استان‌های کشور در سال ۱۳۹۰

کد	استان	مهاجران وارد شده	مهاجران خارج شده	خالص مهاجرتی	جمعیت ۱۳۹۰	میزان مهاجرپذیری	میزان مهاجرفرستی	میزان خالص مهاجرت	اثر بخشی مهاجرت
۰	مرکزی	۱۵۱۰۵	۱۱۶۷۳	۳۴۳۲	۲۲۰۱۶۵	۶۸.۶	۵۳.۰	۱۵.۶	۰.۱
۱	گیلان	۲۱۷۹۳	۱۷۵۶۸	۴۲۲۵	۳۴۶۱۳۶	۶۳.۰	۵۰.۸	۱۲.۲	۰.۱
۲	مازندران	۲۳۱۳۰	۱۵۹۷۵	۷۱۵۵	۴۶۶۲۱۸	۴۹.۶	۳۴.۳	۱۵.۳	۰.۲
۳	آذربایجان شرقی	۲۳۶۰۳	۲۴۰۲۴	-۴۲۱	۵۶۱۰۵۵	۴۲.۱	۴۲.۸	-۰.۸	۰.۰
۴	آذربایجان غربی	۱۴۵۳۳	۲۳۲۴۱	-۸۷۰۸	۴۹۱۴۶۴	۲۹.۶	۴۷.۳	-۱۷.۷	۰.۲
۵	کرمانشاه	۱۵۳۰۹	۲۵۴۳۶	-۱۰۱۲۷	۳۳۱۹۷۳	۴۶.۱	۷۶.۶	-۳۰.۵	۰.۲
۶	خوزستان	۲۱۲۷۲	۳۳۰۸۸	-۱۱۸۱۶	۷۶۸۷۵۲	۲۷.۷	۴۳.۰	-۱۵.۴	۰.۲
۷	فارس	۲۴۴۲۳	۳۴۳۵۳	-۹۹۳۰	۷۵۶۸۲۱	۳۲.۳	۴۵.۴	-۱۳.۱	۰.۲
۸	کرمان	۱۴۸۵۸	۱۴۹۶۷	-۱۰۹	۴۹۳۴۰۵	۳۰.۱	۳۰.۳	-۰.۲	۰.۰
۹	خراسان رضوی	۳۰۶۵۰	۳۷۲۸۷	-۶۶۳۷	۹۲۹۹۷۵	۳۳.۰	۴۰.۱	-۷.۱	۰.۱
۱۰	اصفهان	۴۱۲۹۵	۲۶۷۴۷	۱۴۵۴۸	۷۵۴۷۱۰	۵۴.۷	۳۵.۴	۱۹.۳	۰.۲
۱۱	سیستان و بلوچستان	۱۱۹۳۲	۲۰۰۲۰	-۸۰۸۸	۴۰۳۳۳۸	۲۹.۶	۴۹.۶	-۲۰.۱	۰.۳
۱۲	کردستان	۱۳۳۲۶	۱۸۹۴۳	-۵۶۱۷	۲۴۴۰۱۶	۵۴.۶	۷۷.۶	-۲۳.۰	۰.۲
۱۳	همدان	۱۳۹۳۳	۱۹۲۱۳	-۵۲۸۰	۲۸۵۷۹۰	۴۸.۸	۶۷.۲	-۱۸.۵	۰.۲
۱۴	چهارمحال و بختیاری	۴۳۵۵	۹۹۱۰	-۵۵۵۵	۱۴۸۰۶۸	۲۹.۴	۶۶.۹	-۳۷.۵	۰.۴
۱۵	لرستان	۵۸۹۵	۱۸۸۵۰	-۱۲۹۵۵	۲۹۹۴۲۳	۱۹.۷	۶۳.۰	-۴۳.۳	۰.۵
۱۶	ایلام	۶۸۹۲	۶۲۹۱	۶۰۱	۹۹۲۷۴	۶۹.۴	۶۳.۴	۶.۱	۰.۰
۱۷	کهگیلویه و بویراحمد	۳۷۲۵	۵۷۲۴	-۱۹۹۹	۱۱۰۰۶۳	۳۳.۸	۵۲.۰	-۱۸.۲	۰.۲
۱۸	بوشهر	۱۷۴۰۴	۸۰۲۶	۹۳۷۸	۱۹۶۱۰۷	۸۸.۷	۴۰.۹	۴۷.۸	۰.۴
۱۹	زنجان	۱۱۹۸۶	۸۷۱۴	۳۲۷۲	۱۶۴۸۴۲	۷۲.۷	۵۲.۹	۱۹.۸	۰.۲
۲۰	سمنان	۱۳۵۹۷	۷۱۲۴	۶۴۷۳	۱۰۲۹۲۷	۱۳۲.۱	۶۹.۲	۶۲.۹	۰.۳
۲۱	یزد	۱۵۷۶۰	۷۷۴۶	۸۰۱۴	۱۷۳۹۹۹	۹۰.۶	۴۴.۵	۴۶.۱	۰.۳
۲۲	هرمزگان	۱۷۲۸۴	۱۲۳۸۰	۴۹۰۴	۲۷۰۸۵۰	۶۳.۸	۴۵.۷	۱۸.۱	۰.۲
۲۳	تهران	۸۹۲۶۴	۸۹۴۱۱	-۱۴۷	۱۸۰۷۶۹۷	۴۹.۴	۴۹.۵	-۰.۱	۰.۰
۲۴	اردبیل	۱۱۰۱۶	۱۲۳۶۸	-۱۳۵۲	۲۰۵۴۳۱	۵۳.۶	۶۰.۲	-۶.۶	۰.۱
۲۵	قم	۱۲۴۷۲	۹۲۷۴	۳۱۹۸	۱۸۶۹۹۵	۶۶.۷	۴۹.۶	۱۷.۱	۰.۱
۲۶	قزوین	۹۳۷۸	۱۰۰۱۴	-۶۳۶	۳۸۲۰۷۹	۲۴.۵	۲۶.۲	-۱.۷	۰.۰
۲۷	گلستان	۱۷۸۵۱	۱۲۲۳۶	۵۶۱۵	۲۸۳۰۳۱	۶۳.۱	۴۳.۲	۱۹.۸	۰.۲
۲۸	خراسان شمالی	۱۰۲۰۶	۹۵۹۷	۶۰۹	۱۳۸۳۷۶	۷۳.۸	۶۹.۴	۴.۴	۰.۰
۲۹	خراسان جنوبی	۱۲۴۸۹	۶۷۵۹	۵۷۳۰	۱۰۵۰۹۷	۱۱۸.۸	۶۴.۳	۵۴.۵	۰.۳
۳۰	البرز	۳۱۵۸۰	۱۹۳۵۷	۱۲۲۲۳	۳۶۲۵۶۳	۸۷.۱	۵۳.۴	۳۳.۷	۰.۲

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۹۰

جدول شماره ۱۵: شاخص‌های مهاجرت داخلی جوانان به تفکیک استان‌های کشور در سال ۱۳۹۰

کد	استان	مهاجران وارد شده	مهاجران خارج شده	خالص مهاجرت	جمعیت ۱۳۹۰	میزان مهاجرپذیری	میزان مهاجرفرستی	میزان خالص مهاجرت	اثر بخشی مهاجرت
۰	مرکزی	۳۰۳۸۲	۲۶۲۶۵	۴۱۱۷	۴۳۳۵۵۱	۷۰.۱	۶۰.۶	۹.۵	۰.۱
۱	گیلان	۴۶۷۳۴	۴۳۲۲۹	۳۵۰۵	۶۹۴۸۲۵	۶۷.۳	۶۲.۲	۵.۰	۰.۰
۲	مازندران	۵۱۹۶۰	۴۲۰۹۷	۹۸۶۳	۹۲۱۶۳۳	۵۶.۴	۴۵.۷	۱۰.۷	۰.۱
۳	آذربایجان شرقی	۴۸۵۹۸	۵۱۴۴۶	-۲۸۴۸	۱۱۰۲۸۲۵	۴۴.۱	۴۶.۶	-۲.۶	۰.۰
۴	آذربایجان غربی	۳۲۹۸۶	۴۵۰۲۴	-۱۲۰۳۸	۹۷۱۰۷۳	۳۴.۰	۴۶.۴	-۱۲.۴	۰.۲
۵	کرمانشاه	۲۸۵۴۴	۵۰۲۸۴	-۲۱۷۴۰	۶۴۹۳۲۳	۴۴.۰	۷۷.۴	-۳۳.۵	۰.۳
۶	خوزستان	۵۶۸۲۸	۷۷۳۹۲	-۲۰۵۶۴	۱۵۳۶۲۴۶	۳۷.۰	۵۰.۴	-۱۳.۴	۰.۲
۷	فارس	۶۹۳۰۸	۸۹۹۹۵	-۲۰۶۸۷	۱۵۰۴۲۹۲	۴۶.۱	۵۹.۸	-۱۳.۸	۰.۱
۸	کرمان	۴۲۰۳۰	۴۳۴۲۶	-۱۳۹۶	۹۸۰۶۲۷	۴۲.۹	۴۴.۳	-۱.۴	۰.۰
۹	خراسان رضوی	۸۲۴۷۸	۹۴۵۵۶	-۱۲۰۷۸	۱۸۷۱۳۶۷	۴۴.۱	۵۰.۵	-۶.۵	۰.۱
۱۰	اصفهان	۹۰۴۴۵	۶۸۳۸۰	۲۲۰۶۵	۱۴۹۸۱۸۳	۶۰.۴	۴۵.۶	۱۴.۷	۰.۱
۱۱	سیستان و بلوچستان	۲۴۵۶۱	۳۵۸۱۱	-۱۱۲۵۰	۸۱۷۳۲۰	۳۰.۱	۴۳.۸	-۱۳.۸	۰.۲
۱۲	کردستان	۲۸۲۹۰	۳۶۰۶۹	-۷۷۷۹	۴۹۲۰۵۶	۵۷.۵	۷۳.۳	-۱۵.۸	۰.۱
۱۳	همدان	۲۹۳۳۱	۳۹۹۱۴	-۱۰۵۸۳	۵۶۸۰۴۷	۵۱.۶	۷۰.۳	-۱۸.۶	۰.۲
۱۴	چهارمحال و بختیاری	۹۹۳۴	۲۰۲۰۸	-۱۰۲۷۴	۲۹۵۹۹۵	۳۳.۶	۶۸.۳	-۳۴.۷	۰.۳
۱۵	لرستان	۱۶۰۲۱	۳۸۳۶۷	-۲۲۳۴۶	۵۹۳۱۰۴	۲۷.۰	۶۴.۷	-۳۷.۷	۰.۴
۱۶	ایلام	۱۲۹۷۳	۱۳۹۸۱	-۱۰۰۸	۱۹۷۰۶۵	۶۵.۸	۷۰.۹	-۵.۱	۰.۰
۱۷	کهگیلویه و بویراحمد	۱۱۷۰۱	۱۴۴۸۶	-۲۵۸۵	۲۲۴۷۷۲	۵۲.۱	۶۳.۶	-۱۱.۵	۰.۱
۱۸	بوشهر	۳۲۹۹۰	۱۹۲۶۱	۱۳۷۲۹	۳۵۲۵۳۴	۹۳.۶	۵۴.۶	۳۸.۹	۰.۳
۱۹	زنجان	۲۱۳۶۵	۱۷۹۶۹	۳۳۹۶	۳۳۰۳۹۳	۶۴.۷	۵۴.۴	۱۰.۳	۰.۱
۲۰	سمنان	۲۷۴۹۵	۱۴۰۲۵	۱۳۴۷۰	۲۰۲۳۲۶	۱۳۵.۹	۶۹.۳	۶۶.۶	۰.۳
۲۱	یزد	۳۱۸۸۰	۱۶۷۱۷	۱۵۱۶۳	۳۳۷۴۷۵	۹۴.۵	۴۹.۵	۴۴.۹	۰.۳
۲۲	هرمزگان	۳۲۲۳۲	۲۳۹۳۵	۸۲۹۷	۵۳۵۴۰۷	۶۰.۲	۴۴.۷	۱۵.۵	۰.۱
۲۳	تهران	۲۱۴۰۵۰	۱۹۷۶۴۷	۱۶۴۰۳	۳۶۳۴۷۶۱	۵۸.۹	۵۴.۴	۴.۵	۰.۰
۲۴	اردبیل	۱۹۱۵۴	۲۶۴۳۷	-۷۲۸۳	۴۰۳۶۹۷	۴۷.۴	۶۵.۵	-۱۸.۰	۰.۲
۲۵	قم	۲۴۳۱۶	۱۸۶۵۱	۵۶۶۵	۳۷۰۴۸۷	۶۵.۶	۵۰.۳	۱۵.۳	۰.۱
۲۶	قزوین	۱۹۵۴۷	۲۱۵۲۵	-۱۹۷۸	۷۵۷۷۹۹	۲۵.۸	۲۸.۴	-۲.۶	۰.۰
۲۷	گلستان	۳۷۶۲۴	۳۱۵۵۳	۶۰۷۱	۵۶۷۰۹۶	۶۶.۳	۵۵.۶	۱۰.۷	۰.۱
۲۸	خراسان شمالی	۱۹۲۸۳	۲۰۷۸۴	-۱۵۰۱	۲۷۸۳۰۸	۶۹.۳	۷۴.۷	-۵.۴	۰.۰
۲۹	خراسان جنوبی	۲۱۲۵۷	۱۳۵۳۰	۷۷۲۷	۲۰۴۴۴۶	۱۰۴.۰	۶۶.۲	۳۷.۸	۰.۲
۳۰	البرز	۷۲۳۰۴	۳۳۸۳۷	۳۸۴۶۷	۷۳۷۶۴۸	۹۸.۰	۴۵.۹	۵۲.۱	۰.۴

ماخذ: محاسبه شده براساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سال ۱۳۹۰

۷. مرگ و میر جوانان

مرگ و میر یکی از عوامل اصلی تغییرات جمعیتی یک جامعه می‌باشد و در گذشته عامل بسیار مهم و تعیین کننده‌ای بوده است زیرا سطح باروری در گذشته تقریباً ثابت بود و تغییرات مرگ و میر تأثیرات زیادی می‌گذاشت. یکی از مؤلفه‌های مهم در برنامه‌ریزی‌های مربوط به سلامت هر جامعه، آمار و علل مرگ و میر در آن جامعه است. دانستن الگوی تغییرات مرگ و میر در هر کشوری می‌تواند از اهمیت بالایی برای برنامه‌ریزی‌های کشوری برخوردار باشد. واقعه مرگ و میر عبارت است از ناپدید شدن دائمی تمام آثار حیاتی موجود زنده پس از تولد.

منبع اصلی آمارهای مرگ و میر داده‌های ثبت‌احوال می‌باشد و در برخی مواقع از داده‌های سرشماری هم می‌توان استفاده نمود. از آنجا که مرگ و میر، علاوه بر داشتن جنبه طبیعی، جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی و غیره نیز دارد، بنابراین مطالعه آن، چه از بعد جمعیت‌شناختی و چه از ابعاد دیگر، حائز اهمیت است؛ اما این کار مستلزم دستیابی به منابع آماری معتبر است. همچنین، به لحاظ تکرارناپذیر بودن واقعه مرگ، ثبت به موقع آن، مهم است و آمار صحیح آن پایه تحلیل‌های جمعیتی است؛ چرا که در صورت عدم آگاهی دقیق از آن در هر سال معین، میزان افزایش جمعیت برآورد نخواهد شد و موجب عدم تعیین ساخت سنی جمعیت‌ها و به دنبال آن اتخاذ خط‌مشی‌های دور از واقع خواهد شد.

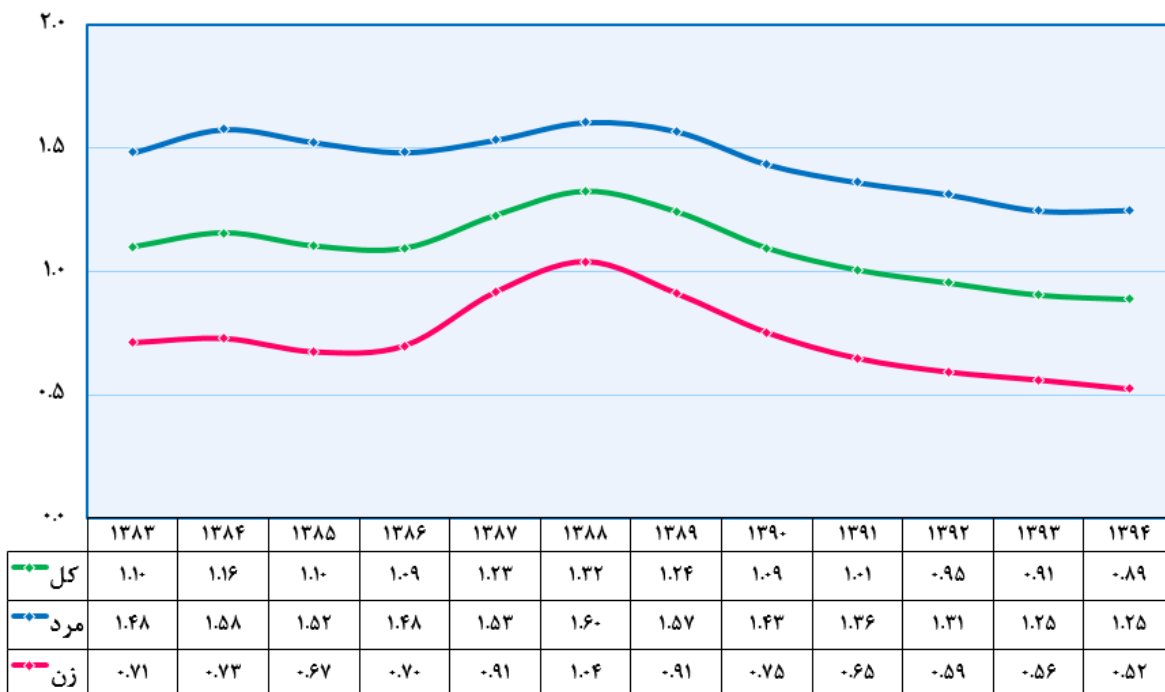
بررسی میزان مرگ و میر جوانان در طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۴ بیانگر این موضوع است که میزان مرگ در بین جوانان در از سال ۱۳۹۰ با شیبی ملایم رو به کاهش نهاده است، نکته بااهمیت دیگر نیز تفاوت در میزان مرگ و میر در بین دو جنس می‌باشد که همان‌طور که در جدول ذیل نیز آمده است در تمامی سال‌ها میزان مرگ و میر در مردان جوان تقریباً دو برابر و حتی بالاتر از آن است، چنانکه در سال ۱۳۹۴ این میزان برای مردان ۱,۲۵ نفر در هر هزار نفر است در حالی که این عدد برای زنان معادل ۰,۵۲ در هر هزار نفر می‌باشد. به نظر می‌رسد این مسئله بیشتر ناشی از خطرات بیشتری است که مردان جوان در معرض آن قرار دارند.

جدول شماره ۱۶: روند میزان فوت‌شدگان جمعیت جوان در هر هزار نفر طی سال‌های ۱۳۸۳-۹۴

سال	تعداد			میزان (در هر هزار نفر)		
	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن
۱۳۸۳	۲۵۹۱۳	۱۷۶۲۸	۸۲۸۵	۱.۱۰	۱.۴۸	۰.۷۱
۱۳۸۴	۲۸۰۴۳	۱۹۳۱۱	۸۷۳۲	۱.۱۶	۱.۵۸	۰.۷۳
۱۳۸۵	۲۷۵۳۴	۱۹۲۱۷	۸۳۱۷	۱.۱۰	۱.۵۲	۰.۶۷
۱۳۸۶	۲۶۹۵۵	۱۸۴۳۳	۸۵۲۲	۱.۰۹	۱.۴۸	۰.۷۰
۱۳۸۷	۲۹۸۳۸	۱۸۸۱۰	۱۱۰۲۸	۱.۲۳	۱.۵۳	۰.۹۱
۱۳۸۸	۳۱۸۵۹	۱۹۴۶۱	۱۲۳۹۸	۱.۳۲	۱.۶۰	۱.۰۴
۱۳۸۹	۲۹۶۱۵	۱۸۸۳۰	۱۰۷۸۵	۱.۲۴	۱.۵۷	۰.۹۱
۱۳۹۰	۲۵۹۳۰	۱۷۰۷۴	۸۸۵۶	۱.۰۹	۱.۴۳	۰.۷۵
۱۳۹۱	۲۳۳۷۱	۱۵۸۹۰	۷۴۸۱	۱.۰۱	۱.۳۶	۰.۶۵
۱۳۹۲	۲۱۶۰۰	۱۴۹۲۹	۶۶۷۱	۰.۹۵	۱.۳۱	۰.۵۹
۱۳۹۳	۱۹۸۹۳	۱۳۷۷۱	۶۱۲۲	۰.۹۱	۱.۲۵	۰.۵۶
۱۳۹۴	۱۸۹۰۸	۱۳۳۶۸	۵۵۴۰	۰.۸۹	۱.۲۵	۰.۵۲

مأخذ: سالنامه ثبت‌احوال کشور ۱۳۸۳-۹۴

نمودار شماره ۲۷: روند میزان فوت‌شدگان جمعیت جوان در هر هزار نفر طی سال‌های ۱۳۸۳-۹۴

جمع‌بندی و پیشنهادات

در طول دهه گذشته، جمهوری اسلامی ایران پدیده‌ای جمعیتی با عنوان "تورم جوانی جمعیت" را تجربه کرده است. امروزه در حدود ۵۰ درصد از جمعیت، زیر ۳۰ سال هستند و گروه بزرگ جمعیت بین ۱۵ تا ۲۹ سال حدود یک‌سوم کل جمعیت را تشکیل می‌دهند. جمعیت جوان ایران فرصتی برای سرعت بخشیدن به توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور را فراهم می‌کند.

اگرچه این نسل عظیم جوانان می‌تواند محدودیت‌هایی را در فراهم‌سازی امکانات آموزشی، بازار کار و خدمات اجتماعی، ایجاد کرده و کشور را با نیاز فزاینده در این زمینه روبرو سازد. جمهوری اسلامی ایران در حال تجربه تغییرات سریع اجتماعی اقتصادی و جمعیت‌شناختی است و مدیریت این فرصت گذرا و تکرار نشدنی برای دستیابی به اهداف مطلوب کشور نیازمند شناخت درست از وضعیت موجود و حرکت به سمت وضعیت مطلوب است. فرصت پنجره جمعیتی از سال ۱۳۸۵ به روی کشور گشوده شده و تا اواسط دهه سوم ۱۴۰۰ میلادی باز خواهد بود. این فرصت به خودی خود نتایج مثبت در پی نداشته و باید مدیریت و رهبری شود چراکه در غیر این صورت ممکن است تبعات منفی عدیده‌ای را برای آینده در پی داشته باشد.

در دوره‌ای که پنجره جمعیتی باز است سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌ها بایستی به طور خاص بر جمعیت در سنین فعالیت به ویژه جوانان متمرکز باشد، چرا که یکی از رویکردهای موفق برای توسعه اجتماعی اقتصادی، توسعه سرمایه انسانی است که بر اساس تحقیقات مختلف بالاترین پایداری را در توسعه اجتماعی اقتصادی به دنبال دارد. آنچه امروز در برنامه‌ریزی‌های ملی و بین‌المللی، اصلی‌ترین دست‌مایه‌ی برنامه ریزان و استراتژیست‌هاست، سرمایه انسانی است. در این رویکرد «انسان» هم واسطه و وسیله قرار می‌گیرد و هم اهداف برنامه برای خود اوست. بی‌تردید، در این میان، سازنده‌ترین گروه اجتماعی، "جوانان" که در افق چشم‌انداز میانسالان و تربیت‌کنندگان نسل بیست‌ساله بعدی هستند اصلی‌ترین سرمایه برای تحقق اهداف چشم‌انداز کشور محسوب می‌شوند. توجه به ارتقا کیفیت نیروی انسانی و توانمندسازی این سرمایه انسانی عظیم و گذرا باید حساسیت کشور را نسبت به جمعیت جوان بیشتر کند و با جدیت بیشتری به برنامه‌ریزی و اقدام در این زمینه اهتمام ورزد.

از طرف دیگر با توجه به کاهش شدید باروری در دهه‌های اخیر و نیز ساختار جوان جمعیت، حرکت جوامع اسلامی به سوی سالخورده‌گی جمعیت سرعت بالایی خواهد داشت. راهکارهای مختلفی برای تعدیل اثرات سالخورده‌گی جمعیت در کشورهای مختلف درگیر با مسئله سالخورده‌گی جمعیت اجرایی شده است که بهترین راهکار با اتفاق نظر پژوهشگران توانمندسازی جوانان و نسل فعلی است که به پرورش نسلی توانمند برای آینده منجر می‌شود و در آینده نیز سالمندانی توانمند خواهیم داشت که از آن به عنوان سود جمعیتی دوم یاد می‌شود.

این گزارش به بررسی وضعیت جمعیتی جوانان کشور پرداخته است. بررسی داده‌های موجود نشان می‌دهد که در طول گذشت یک دهه از فرصت پنجره جمعیتی وضعیت جوانان کشور مطلوب ارزیابی نمی‌شود، چراکه علی‌رغم پیشرفت در برخی شاخص‌ها، مانند افزایش سطح تحصیلات و میزان تحصیل‌کردگان جوان و به عبارت ساده‌تر با وجود افزایش توانمندی و تخصص جوانان، روند بیکاری آن‌ها نیز افزایشی بوده این مشکل عمده در بین زنان و

دختران جوانان جدی‌تر و قابل توجه‌تر است. سن ازدواج جوانان در حال افزایش است و میزان طلاق‌ها نیز روندی صعودی را طی کرده است. وضعیت بهداشت و سلامت جوانان نیز حاکی از شیوع عوامل تهدیدکننده‌ای مانند حوادث و تصادفات و همچنین افزایش ابتلا به ایدز در بین جوانان هستیم.

علاوه بر مسائل و معضلات گفته شده در بین کل جوانان کشور، عدم تعادل منطقه‌ای و نابرابری‌های بین استانی نیز سبب تحرکات جمعیتی و مهاجرت جوانان شده است و هرچند در مواردی به ارتقاء کیفیت زندگی برخی مهاجران کمک کرده، اما دارای تبعاتی منفی برای جوامع مبدأ و مقصد بوده که مواردی مانند افزایش شکاف بین استان‌های محروم و برخوردار به واسطه کوچ نیروهای جوان و متخصص، تغییرات ساختار سنی و جنسی و سالخوردگی برخی جوامع محلی به خصوص روستاهای استان‌های محروم، دامن زدن به مزیقه ازدواج در مبدأ و مقصد و همچنین افزایشی حاشیه‌نشینی، اعتیاد و جرائم حوزه اعتیاد و بسیاری از آسیب‌های اجتماعی دیگر شده است. در ادامه به نتایج کلیدی گزارش حاضر اشاره می‌شود.

- از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ نسبت جوانان در ایران به سرعت افزایش یافته است که از ۱۳۹۰ به بعد با کاهش اندکی مواجه بوده است.
- بررسی روند تغییرات جمعیت جوان کل کشور طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۹۵ بیانگر این است که در طی این دوره ۲۰ تا سال ۱۳۸۵ روند رو به افزایشی را تجربه کرده است اما پس از سال ۱۳۸۵ از جمعیت جوان کشور کاسته می‌شود که این مسئله به علت تفاوت در تعداد جمعیت وارد شده و خارج شده به گروه‌های سنی ۱۵ تا ۲۹ ساله است در بین سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ قریب به یازده میلیون نفر به جمعیت جوان کشور افزوده شده است اما در طی دهه بعد نزدیک به ۵ میلیون نفر از تعداد جمعیت جوان کشور کاسته شده است که این مسئله در واقع ناشی از ورود موج جمعیتی متولدین دهه شصت به گروه‌های سنی ۱۵ تا ۲۹ ساله و در عین حال خارج شدن تدریجی این موج جمعیتی از گروه‌های سنی ذکر شده است.
- بررسی شاخص نسبت جنسی به تفکیک استان در سال‌های مختلف گویای مهاجرپذیری مردان استان‌های بوشهر، یزد، هرمزگان، قم، سمنان، تهران، اصفهان، خوزستان، آذربایجان شرقی، کرمان بوده که نوعی تمرکز فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را دارا هستند
- در مجموع استان‌هایی که قطب اقتصادی کشور را تشکیل می‌دهند توزیع درصد بالای جمعیت جوان (بعلاوه کل جمعیت) را در خود جای داده‌اند و استان‌های دیگر که میزان و سهم کمتری از مراکز اقتصادی، آموزشی و فرهنگی و امکانات رفاهی را در خود جای داده‌اند (بعلاوه سهم کمتر از کل جمعیت) توزیع جمعیت جوان کمتری داشته‌اند.
- جوانان بیشتر در مناطق شهری زندگی می‌کنند و از کل جوانان کشور، نزدیک به یک‌پنجم در استان تهران ساکن هستند. به عبارت دیگر تقریباً از هر ۵ جوان، یک جوان در استان تهران ساکن است.
- میزان باروری در سه گروه سنی مادران جوان در گروه‌های سنی ۲۰ تا ۲۴ ساله و ۲۴ تا ۲۹ ساله است که این مسئله در تمامی استان‌های کشور با همین الگو دیده می‌شود شایان ذکر است که باروری اغلب در استان‌هایی

که از سطح توسعه و رفاه پایین‌تری برخوردارند بالاتر است و در بیشتر در گروه‌های سنی پایین‌تر نیز رخ می‌دهد چنانچه استان سیستان و بلوچستان که از محروم‌ترین استان‌های کشور است یکی بالاترین میزان باروری را در سه گروه سنی مورد بررسی را داراست و در عین حال استان‌هایی چون تهران و البرز از میزان پایینی از باروری را در این گروه‌های سنی نشان می‌دهند.

- بین سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ درصد زنان جوان ازدواج نکرده از ۳۶,۲ به ۴۸,۱ درصد و مردان ازدواج نکرده از ۵۹,۵ به ۶۹,۵ درصد افزایش یافته است، که این مسئله بیشتر متأثر از افزایش سن ازدواج می‌باشد
- مضیقه ازدواج در بین برخی از گروه‌های سنی جوان و به‌خصوص در بین زنان جوان وجود دارد.
- جمعیت گروه بی‌همسر بر اثر طلاق جوان به طور مداوم در حال افزایش است. در مجموع می‌توان گفت که اعداد و ارقام بیانگر بالاتر رفتن سن ازدواج، کاهش تدریجی ازدواج و افزایش طلاق و مجرد در دوره مورد بررسی می‌باشد.
- در دو دهه گذشته، نسبت مهاجرت جوانان بین ۴۵ تا ۵۰ درصد بوده است.
- بیشترین علت مهاجرت جوانان برای مردان در درجه اول انجام یا پایان خدمت وظیفه و سپس تحصیل، پیروی از خانواده و نیز علت‌های شغلی است اما این مسئله برای زنان جوان حول علل پیروی از خانوار و تحصیل معنا می‌یابد.
- با تأمل در نسبت جنسی مهاجرین جوان می‌توان گفت که هرچه فاصله مقصد مهاجرت از مبدأ مهاجرت بیشتر باشد نسبت جنسی بالاتر می‌رود به بیان دیگر زنان جوان بیشتر سعی می‌کنند در همان شهرستان خود و یا استان محل سکونت خود مهاجرت نمایند. تا آنجا که نسبت جنسی در مهاجرت‌های خارج از کشور به ۲۷۲,۱ درصد می‌رسد.
- بررسی میزان مرگ و میر جوانان در طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۴ بیانگر این موضوع است که میزان مرگ در بین جوانان از سال ۱۳۹۰ با شیئی ملایم رو به کاهش نهاده است.
- در میزان مرگ و میر در بین دو جنس در طی مهر و موم‌های مورد بررسی شاهد تفاوت می‌باشیم در تمامی سال‌ها میزان مرگ و میر در مردان جوان تقریباً دو برابر و حتی بالاتر از آن است.

۷ پیشنهادات

با توجه به آنچه گفته شد، وضعیت کنونی جوانان کشور مطلوب ارزیابی نمی‌شود و نیازمند توجه فوری مسئولان ذی‌ربط است. بنابراین برای استفاده صحیح از فرصت پنجره جمعیتی پیشنهادات زیر ارائه می‌شود.

جمهوری اسلامی ایران می‌تواند چالش‌های مرتبط با ظهور پنجره فرصت جمعیتی را که توسط گروه بزرگ جوانان ایجاد شده است از طریق سیاست‌گذاری در زمینه توجه به نیازهای جوانان مانند تحصیل، استخدام، مسکن و سلامت تحت کنترل درآورده و به فرصت تبدیل سازد، بایستی سرمایه انسانی ارتقا یافته و فرصت‌های کاری بیشتر برای زنان ایجاد گردد. جمعیت جوان تحصیل کرده و خودکفا، توسعه اقتصادی و اجتماعی را افزایش می‌دهد.

در سال‌های اخیر، بسیاری از برنامه‌ها و سیاست‌های مرتبط با جوانان به حوزه‌های فرهنگی اختصاص یافته است اگرچه بسیاری از چالش‌های پیش روی جوانان مربوط به وضعیت اقتصادی می‌باشد.

سیاست‌ها و برنامه‌های ویژه برای ترویج ازدواج در میان جوانان به طور مؤثر اجرایی نشده است و نیاز به تجدیدنظر دارند.

نیاز به استفاده از تجارب بین‌المللی در زمینه پاسخگویی به جمعیت فزاینده جوانان در کشور از اهمیت فراوانی برخوردار بوده و در اولویت قرار دارد.

یکی از رویکردهای نوین و کاربردی در مسیر توسعه که از آن به عنوان علم بزرگ و سنگ بنای توسعه یاد می‌شود، آینده‌پژوهی مسائل است. با توجه به حساسیت موضوع جوانان، اهمیت این پتانسیل، گذرا و موقتی بودن فرصت پنجره جمعیتی و گستردگی حوزه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری جوانان از عوامل مختلف، آینده‌های مطلوب و محتمل وضعیت جوانان پیش بینی شده و زمینه‌های لازم برای اقدام صحیح برای تحقق هر کدام از این آینده‌ها فراهم شود.

منابع

- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۸۳)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۸۴)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۸۵)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۸۶)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۸۷)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۸۸)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۸۹)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۹۰)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۹۱)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۹۲)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۹۳)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- سازمان ثبت‌احوال ایران (۱۳۹۴)، سالنامه ثبت‌احوال کشور، تهران؛
- صادقی، رسول (۱۳۹۱)؛ تغییرات ساختار سنی و ظهور پدیده پنجره جمعیتی در ایران: پیامدهای اقتصادی و الزامات سیاستی، فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، شماره ۵۵ (زمستان)، صص ۱۵۰-۹۵.
- مرکز آمار ایران (۱۳۶۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور» تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور» تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور» تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «سالنامه آماری کل کشور»، تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور» تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۱)، «سالنامه آماری کل کشور»، تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۲)، «سالنامه آماری کل کشور»، تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۳)، «سالنامه آماری کل کشور»، تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۴)، «سالنامه آماری کل کشور»، تهران؛
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور» تهران؛
- میرزایی، محمد و همکاران (۱۳۸۲). بررسی و تحلیل مسائل و چالش‌های جمعیتی ایران و پیامدهای آن، گزارش طرح کمیسیون جمعیت و چالش‌های اجتماعی، شورای عالی انقلاب فرهنگی.